KARYS

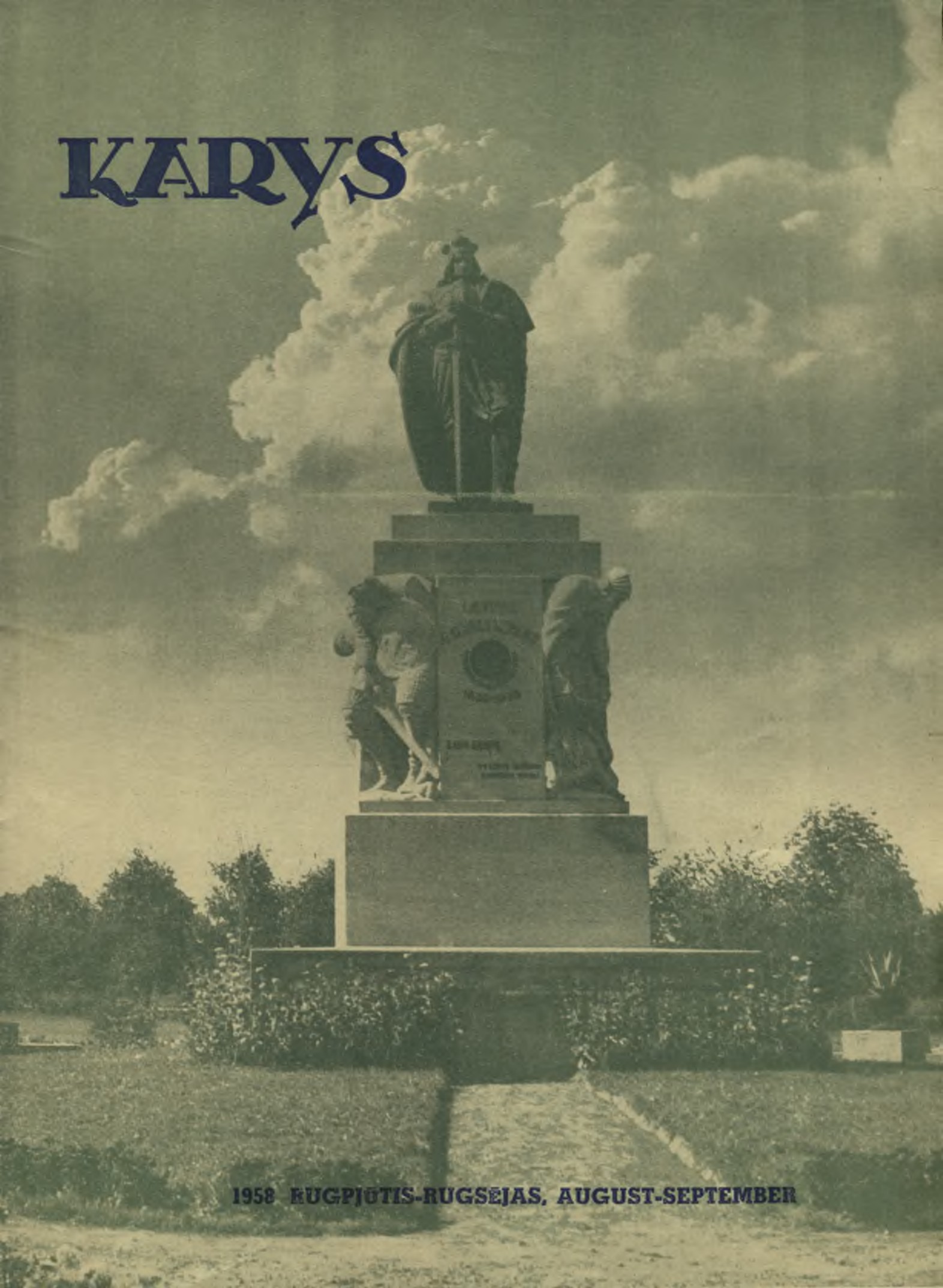

1958 RUGPJŪTIS-RUGSĖJAS, AUGUST-SEPTEMBER

KARYS

1 9 5 8 M.
Nr. 7 (1344)

Redaktorius **Zigmas Raulinaitis**

Redaktoriaus pavaduotojas **Stasys Butkus**

Kalbinę dalį redaguoja **Kazys Kepalas**

Dailiosios literatūros dalį redaguoja **Vincas Jonikas**

Administratorius **Leonas Bileris**

*

L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje.
Romas Kezys — Kariai ir Jaunimas.
Justinas Liaukus — Karinės Žinios.
L. Š. S. T. — Tremties Trimitas.
Kunigunda Kodatienė--Šaulė Tremtyje

T U R I N Y S

	Viršelis
V. Augustinas — Vytauto Didžiojo paminklas A. Panemunėje	
V. Perms. — Erdvių Sakalai	201
Dr. V. Sruogienė — Iš Panevėžio praeities	203
A. Rėklaitis — Apgaulė "viršūnių" žaidime	207
A. Žygmantas — Karas ir Varis, Mitai ir Istorija	211
J. Rūtenis — Ąžuolai prie Nemuno	215
V. Augustinas — Kariuomenės ir Visuomenės diena Kaune, nuotr.	218
A. Novaitis — Spalio Revoliucijos dienomis	219
K. Kepalas — Hērodoto istorijos	220
E. L. — Iš pavergtos Tėvynės	224
Tremties Trimitas	225
Šaulė Tremtyje	226
Karinės žinios	228

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Blumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, P. Jurgėla, J. Kiaunė, A. Levickis, Marių Žuvėdra, Nelė Mazalaitė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšanas, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgėlis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: **Albinas Baranauskas**, Vokietija. **Balys Brazdžionis**, Chicago, Ill. **Andrius Mart, Cieminis**, Rochester, N. Y. **Stasys Misiūnas**, Omaha, Nebr. **Jonas Citulis**, Cleveland, Ohio. **V. Šalkūnas**, Australija. **Morkus Šimkus**, Baltimore, Md. **Kazys Trečiokas**, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—"Baltic Florists",
Brockton, Mass.—A. Mantautas,
Chicago, Ill.—J. Karvelis, "Margi-nia", J. Memėnas.
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich.—Vl. Mingėla, "Neringa", V. Perminas,
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr.—Elz. Ribokienė,
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokos,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius, A. Sabalis,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas,
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, "Parish Librery", J. Smolskis, Br. Žolpys,
Montreal, Que.—"Parish Library", A. Žukas.

ANGLIJOJE:

J. Bružinskas, 46 Springcliffe, Bradford 8, Yorks.
D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave., London, West 4, Great Britain.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns., London, N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.
E. Stašys, 72 Canterbury Rd., Canterbury, Suburb, NSW.
Pr. Zenkevičius, 181 Victoria St., N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369, Caracas, Venezuela, SA.

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern, Postschliessfach 232, W. Germany.

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $5.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office, Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

KU biblioteka
093 00523523 2

Įsteigtas Lietuvoje 1919—Nepriklausomybės kovų—metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1344) RUGPJŪTIS-RUGSĖJAS, AUGUST-SEPTEMBER 1958

ERDVIŲ SAKALAI

New Yorkas. Rytas. Prieš 25 metus. Liepos 15 dieną, 5 val. 25 min. Floyd Bennett Field aerodromas. Nedidelė grupė žmonių stebi kaip sunkiai pakrautas lėktuvas meksfaltuotu keliu rieda jūros link. Visi gyvena tik viena mintimi — ar pakils? Ar pajėgs lėktuvas tuos pripildytus tankus degalų pakelti augštyn, kol pasibaigs meksfalto takas? O jei nepakels, kas tada? Arba augštyn į erdves, arba žemyn į jūrą. Kito kelio nėra.

Lėktuvas rieda žeme vis greityn, greityn; tarpas ligi jūros eina vis trumpyn ir trumpyn... Kažkas iš publikos drebančiu balsu aiktelėjo; žuvėdra išsigandusi nevykusiai pakartojo garsą... Sunkiai, sunkiai, lyg visas jėgas sukaupęs, didelis oranžinis paukštis, jau prie pat vandens atsiskyrė nuo žemės ir labai iš lėto pradėjo kilti augštyn. Publika giliau įkvėpė oro, atsiduso ir ilgai sekė, kol lėktuvas dingo iš akių.

Tai buvo lėktuvas vardu **Lituanica.** Jame skrido du lietuviai lakūnai: S. Darius ir S. Girėnas. Juos išlydėjo bičiuliai ir žurnalistai. Taip vyko pirmas bandymas be nusileidimo per Atlantą iš New Yorko pasiekti Lietuvą — Kauną. Niekas pasaulyje dar tokios kelionės nebuvo įvykdęs.

Atlanto vandenyną jie perskrido, pasiekė Europos žemyną ir visai nebetoli nuo savo tėvynės Vokietijoje, Soldino miške, lėktuvas sudužo ir abu lakūnai žuvo didvyrių mirtimi. Tikslios žuvimo priežasties ir šiandien mes nežinome. Lėktuvo įrengimai buvo labai kuklūs. Neturėta net radijo siųstuvo, kuriuo būtų galėję informuoti apie padėtį. Tik kada miške buvo rastas sudužęs lėktuvas ir žuvę lakūnai — sužinota apie Lituanicos tragediją. Šiandien dar spėliojama: audra, tamsa, degalai, instrumentai, motoras.

Šiandien šie didvyriai stovi šalia kitų garsiųjų Atlanto nugalėtojų. Jie paguldė savo galvas Lietuvos garbei, pasaulio aviacijos ir žmonijos gerovei. Jų pasiaukojimas ir meilė Lietuvai tebūna mums pavyzdys. Jie žinojo, kad kelionė bus sunki ir mirtis gali juos pasitikti kiekviename žingsnyje, todėl, prieš išskrisdami, parašė ir paliko mums testamentą:

LITUANICOS laimėjimas tegu sustiprina jaunųjų Lietuvos sūnų dvasią ir įkvepia juos naujiems žygiams.

LITUANICOS pralaimėjimas ir nugrimzdimas į Atlanto vandenyno gelmes tegu auklėja jaunų lietuvių atkaklumą ir ryžtą, kad Sparnuotas Lietuvis būtinai įveiktų klastingąjį Atlantą Tėvynės Lietuvos garbei!

Tad šį savo skridimą skiriame ir aukojame Tau, Jaunoji Lietuva!

Dariaus-Girėno paminklas Soldine, Vokietijoje, jų žuvimo vietoje. Darbininko klišė.

Tą didįjį bandymą pradėsime, tikėdamiesi Dangaus palaimos!

Liūdnai skambėjo Karo Muzėjaus ir bažnyčių bokštų varpai, skelbdami Lietuvai ir pasauliui apie erdvių sakalų mirtį. Verkė seni, verkė ir vaikai. Gedulas apdengė miestą ir kaimą. Toks gedulo šydas seniai bebuvo pridengęs šį taikingąjį rūtų kraštą.

O kiek būtų džiaugsmo broliams, seserims ir motinoms, kurios gimdo tokius narsuolius! Kiek būtų džiaugsmo mūsų valstybei ir tautai, kuri užaugino tokius pasaulinio masto lakūnus! Deja, giltinė pastojo jiems kelią prie pat Nemuno krantų ir du erdvių sakalai atmušė sparnus į sausąją eglelę...

Jie paguldė savo galvas tam, kad mes gyventume. Jųjų žygis ir testamentas liks amžinas kiekvieno lietuvio širdyje.

V. Perms.

LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS
"RAMOVĖ"
CENTRO VALDYBA

Chicago, 1958 m. rugpjūčio mėn. 28 d.

PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS SEIMUI

Laikome didele garbe nuoširdžiai pasveikinti Lietuvių Veteranų Sąjungos "RAMOVĖ" vardu PIRMĄJĮ PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS SEIMĄ.

Lietuvių Veteranų Sąjunga "RAMOVĖ" įkurta labiausiai idėjiniais veiklos pagrindais ir jungianti lietuvius, buvusius karius, išeivijoje būtent: J. A. V-bėse, Kanadoje, Anglijoje, Vakarų Vokietijoje ir Australijoje. Svarbiausias mūsų uždavinys — dirbti, kad lietuvis ir lietuvybė nepražūtų išeivijoje ir kad veikiau būtų atstatyta nepriklausoma demokratinė Lietuvos valstybė.

Tuo požiūriu mes Ramovėnai visiškai pritariame P.L.B. idėjai, darbams ir ją remiame.

Mes laikome:

1. *P.L.B. turi būti ta tvirtovė, kur telktųsi visos jėgos, kovojančios dėl lietuvybės išlaikymo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymo.*
2. *P.L.B. savo autoritetu ir svariu žodžiu turi įsiterpti ten, kur žalingi gaivalai pradeda veikti ne jungimo, bet ardymo linkme.*
3. *P.L.B. yra vienintelė organizacija apjungianti lietuvius be jokių politinių ir konfesinių skirtumų. Šiai organizacijai turi priklausyti kiekvienas sąmoningas, solidarus lietuvis.*
4. *Jeigu taip nėra dar — nereikia nustoti vilties. Kantriai reikia dirbti ir toliau, jieškant naujų kelių ir metodų pasitaikančioms kliūtims nugalėti.*
5. *Tinkamas ir nuolatinis informavimas bei propoganda Bendruomenės darbo baruose būtų vienas iš būdų patraukti į save geros valios lietuvius. O ekonominis Bendruomenės aspektas, jei jis būtų jos veiklos bare, ypatingai turėtų didelės skatinančios jėgos lietuviams patraukti į jos eiles.*

Tikime, kad PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS SEIMAS įneš rimtų organizacinių korektūrų ir suaktyvins veiklą.

Nuoširdžiai linkime PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS SEIMUI sėkmingo ir našaus darbo, siekiant užsibrėžtų tikslų.

P. Plechavičius
Pirmininkas

A. Rėklaitis
Sekretorius

LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS
"RAMOVĖ"
CENTRO VALDYBA

CHICAGO, 1958 m. rugpjūčio mėn. 15 d.

LIETUVOS SKAUTŲ IV TAUTINEI STOVYKLAI.

Lietuvių Veteranų Sąjungos "RAMOVĖ" Centro Valdyba savo ir visų Ramovėnų vardu nuoširdžiai sveikina Lietuvos Skautų IV Tautinės Stovyklos Vadovybę, visus brolius skautus ir seses skautes ir linki skaidrios skautiškos nuotaikos ir sėkmingo darbo, vykdant stovyklos programą ir siekiant užbrėžtų tikslų.

Mūsų visų pagrindinis uždavinys — dirbi, kad lietuvis ir lietuvybė nepražūtų išeivijoje ir kad veikiau išauštų mūsų tėvų žemei — Lietuvai laisvės rytojus.

Mes tikime, kad mūsų tautos atžalynas — jaunimas, pirmoj eilėj broliai skautai ir sesės skautės, būdami išeivijoje, neužmirš savo brangios ir mielos tėvų žemės, neišsižadės lietuvio vardo, niekad nenustos būti lietuviais, nuolat tobulės ir savo jaunas jėgas ir darbą aukos kilniems tikslams siekti.

Sėkmės! Būdėkime!

P. S. Pridedame kuklią auką — $ 10.00

P. Plechavičius
Pirmininkas

A. Rėklaitis
Sekretorius

Panevėžys 1930 m. pavasarį. Deš. Laisvės tiltas, kair. — šv. Petro ir Povilo bažnyčios bokštai.
A. Patamsio, 4 p.p., nuotr.

IŠ PANEVĖŽIO PRAEITIES

DR. V. SRUOGIENĖ

PANEVĖŽYS GALI DIDŽIUOTIS SAVO SENA PRAEITIMI

Kalbėt apie mažus, kuklius Lietuvos miestelius, gyvenant milžiniškuose Amerikos miestuose, atrodo lyg nejauku. Tačiau tie mūsų pilki miestukai turi didelį pranašumą net prieš tokius milžiniškus turtuolius kaip New Yorkas ir Chicago: jie gali pasididžiuoti savo sena ir įdomia praeitimi!

Juk, tikrai, lygiai prieš šimtą metų toje vietoje, kur šiandien stovi patsai Chicagos dangoraižių didmiestis, — meškos laisvai vaikštinėjo. O tuo tarpu toksai Panevėžys jau buvo žmonių gyvenamas proistorės laikais, gal prieš 3—4 tūkstančius metų.

Užtenka mesti žvilgsnį į M. Gimbutienės, J. Puzino archeologinius tyrinėjimus — Panevėžio apylinkių vardai tebemirguliuoja. Panevėžio Muzėjaus archeologijos skyrius turėjo apsčiai iškasenų iš Rozalimo, Rimaisių, Smilgelių ir daugelio kitų vietovių.

PANEVĖŽYS — DIDŽIOSIOS LIETUVOS KUNIGAIKŠTYSTĖS MIESTAS

Pirmosios istorinės žinios apie Panevėžį siekia 14-jį amžių, Vytauto Didžiojo laikus, kada Lietuvos valdovas po žygio į Krymą buvo atsigabenęs į Lietuvą karaimus ir juos apgyvendino Trakuose, Panevėžy ir kt. Toji tautelė, giminiga turkams, per šimtmečius ramiai sau gyveno Lietuvoje, vertėsi amatais bei daržininkyste ir lygiai tose srityse kaip ir savo lojalumo požiūriu visad buvo pavyzdinga.

Tos seniausios žinios liečia tik Senąjį Panevėžį, jo senamiestį. 1568 m. čia buvo perkelti pavieto teismai, prieš tai veikę Upytėje, vėliau Krekenavoje.

Prie pat Panevėžio, ties vieta, kur Juosta įteka į Nevėžį, yra dideli kapinynai — ten yra rastos 16-jo amžiaus monetos (Livonijos ordino, 1535 m. estų vyskupų pinigai ir pirmosios 16-jo amžiaus pusės Lietuvos pinigai). Manoma, kad čia buvę maro laikų kapai. Ten pat esą pilkapiai siekia proistorės laikus.

16-jo amžiaus pabaigoje pradėjo kurtis Naujasis Panevėžys, kairiajame Nevėžio krante. Kada atsirado pirmoji bažnyčia Senamiesty — žinių nėra, spėjama, kad gal būti dar 15-me amžiuje. Parapija čia išsilaikė iki 18-jo amžiaus pabaigos, kada ji tapo perkelta į Naująjį Panevėžį. Gyvenimas čia buvo organizuotas, gyvai kunkuliavo. Iš apylinkių rinkosi bajorai į teismus, į karo pratimus į muges.

1601 m. bendras Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ir Lenkijos seimas Varšuvoje pavedė Upytės seniūnui pastatydinti Naujajame Panevėžy namus teis-

mui. 1614 m. Jarošius Valavičius pastatydino mūrinius namus kalnely prie Nevėžio — čia vykdavo teismai, buvo laikomas archyvas, o taip pat ir kalėjimo bokštas talpindavo nusikaltėlius, kurių, tiesą pasakius nedažnai ten pasitaikydavo. Turimomis žiniomis tų teismo namų griuvėsiai dar teberiogsojo 1865 m.

1704 m. Didžiojo Šiaurės karo metu, kada Švedijos karalius Karolis XII ir Rusijos imperatorius I buvo pavertę Lietuvą karo lauku, ties Panevėžiu įvyko kautynės tarp švedų kariuomenės, vadovaujamos generolo Loevenhaupto ir veikusios iš vien su Petru I Lietuvos kariuomenės, kurios priešaky stovėjo etmonai Oginskis ir Vyšnioveckis (pastarieji figūruoja Balio Sruogos dramoje "Kazimieras Sapiega"). Per tas kautynes švedai atėmė iš Oginskio svarbius dokumentus, ju tarpe Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Augusto II ir Petro I slaptą sutartį prieš švedus.

1775 m. Bernatonių seniūnas Kristupas Dombskis įkurdino Panevėžv vienuolius pijarus, kurie, konkuruodami su jėzuitais, čia įrengė savo laikų garsiąją mokyklą (szkcla podwydzialowa). Dombskis pijarus globojo ir dosniai juos aprūpino.

1782 m. buvo perkelta parapija iš Senamiesčio į Naująjį Panevėžį. Šv. Kazimiero koplvčios prie Vilniaus Katedros klebonas Mikalojus Tiškevičius pastatydino bažnvčią Naujajame Panevėžv ir liepė iškirsti giria tarp Senojo ir Naujojo Panevėžio (įdomu pažymėti, kad Vabalninkų, toji žalioji giria, kuri vra išlikusi iki mūsų dienų, tada buvo dar milžiniška, žmogaus rankos beveik nepaliestas miškų masyvas, kuris nuo amžių skvrė lietuvius nuo latvių). Anais laikais ji siekė pati Panevėžį. Paminėto čia kunigo Mikalojaus Tiškevičiaus atminimui vienas Panevėžio priemiestis dar Nepriklausomybės laikais vadinosi Mikolajevu.

MERDĖJIMAS PO MASKOLIŲ OKUPACIJA

1797 m., po Lietuvos ir Lenkijos padalinimų, kada mūsuose įsiviešpatavo maskoliai, Panevėžys buvo priskirtas prie Vilniaus vietininkystės kaip Upytės apskrities miestelis. 1797 m. jisai prijungiamas prie naujai sudarytos Lietuvos gubernijos, o nuo 1842 iki 1915 m. ilgai skurdo kaip Kauno gubernijos provincinis apskrities miestas.

1812 m. Panevėžys matė Napoleono armijos žygį, kai pro jį į Maskvą traukė kunigaikščio Vitgenšteino korpas.

1831 m. sukilimo prieš maskolius metu kovo 30 d. sukilėlių būrys, Truškovskio ir Pšeciševskio vadovaujamas, buvo užėmęs Panevėžį. Čia susikūrė vietos savivaldybė — apvlinkėje plačiai skambėjo heroiški Emilijos Platerytės žygiai, kraštas gyveno įsiliepsnojusiu Lietuvoje entuziazmu ir viltimi nusikratyti rusų jungu. Liepos 5 d. ties Panevėžiu su rusais kovėsi atėjusio nuo Ukmergės su lenkų kariuomene generolo Dembinskio daliniai. Betgi jau liepos 13 d. maskoliai, sutraukę dideles jėgas, vėl užėmė Panevėžį. Sukilimui žlugus, Panevėžys su apylinkėmis paskendo liūdėsy vėl grįžęs į maskoliaus okupaciją.

Įdomi yra 1857 m. išlikusi statistika, rodanti mums Panevėžį prieš 100 metų. Gyventojų tada tebuvo 5,908 (2,899 vyrai ir 3,009 moterys). Iš to viso skaičiaus katalikų buvo 1,757, stačiatikių — 227, raskolnikų — 56, protestantų — 229, žydų — 3,566 ir negausūs karaimai, totoriai pastarųjų tarpe. Pažymėtina, kad 19-jo amžiaus lenkų Orgelbrando enciklopedija visiškai nemini lenkų — tada visai savaime buvo suprantama, kad visi Lietuvos katalikai bei protestantai tai lietuviai.

Lygiai prieš 100 metų Panevėžys turėjo 15 mūrinių ir 472 medinius namus, 28 gatves — iš jų 10 "brukavotų".

Garsūs iš seno buvo Panevėžio "jomarkai", vykdavę triskart per metus: sausio, gegužės ir rugpiūčio mėnesiais tarp 1 ir 11 kiekvieno to mėnesio dienos.

Nepaisant maskolių okupacijos, vidury 19-jo amžiaus Lietuvos šviesuomenė — tada turėjusi savo gūžtas didesniuose miestuose su Vilnium, su jo Alma Mater priešaky, didikų rūmuose ir bajorų dvaruose — gyveno itin pakiliu intelektualiniu gyvenimu. Tos kartos inteligentija buvo gerokai demokratiškai nusiteikusi, svajojo apie socialines ir politines reformas, ruošėsi baudžiavos panaikinimui, diskutavo įvairias iš Vakarų atėjusias revoliucines idėjas ir ypač karštos patriotinės dvasios pakelta, ruošėsi sukilimui prieš rusus, trokšdama išsivaduoti iš to sunkaus svetimo jungo. Ypač aktualus buvo švietimas, neretas dvarininkas suprato ir liaudies švietimo reikalą, kūrė miestuose ir kaimuose mokyklas. 1860 m. ir Panevėžys gavo pirmąją mergaičių mokyklą su bendrabučiu — tai buvo tų naujųjų vėjų padarinys.

Lygiagreta ir Panevėžį su apylinkėmis pagavo vyskupo Valančiaus blaivinimo akcija, nes juk Panevėžys priklausė Žemaičių vyskupijai. Nuostabi buvo toji vyskupo įtaka, tiesiog neturis pavyzdžio pasaulinėje istorijoje reiškinys, kada vienas asmuo sugebėjo per trumpą laiką taip paveikti ne tik kaimą, bet ir dvarą, kuris eidamas prieš amžių įtvirtintą ir didžiausią pelną davusią smuklių praktiką, pagarbiai lenkėsi Didžiojo Auklėtojo valiai ir blaivėjo. Net ir turtingų Panevėžio dvarų aplinkoje laukiniško pobūdžio bajorų lėbavimo vietoje jaunimas ėmė rimtai leisti laiką, diskutuodamas politinius bei socialinius klausimus, rinkdamas pinigą sukilimui ir įsisąmonindamas baudžiavos panaikinimo būtinybę.

Baudžiavos panaikinimas praėjo pro Panevėžį kaip sunkus debesys. Toli gražu ne visi bajorai suprato jo humanišką prasmę, daugelis ypač žvėriškai stengėsi atsigriebti ir nors paskutiniu momentu keršyti jų valioj tebebuvusiems valstiečiams. Tuoj po to įvykio įkandin užgriuvo tragiški 1863 metų sukilimo įvykiai. Nukentėjo daug dvarų, liko nuskriausta ir daug kaimų, o maskoliaus okupacija sutrypė gražius švietimo daigus, vis dar sunkesne letena spausdama kraštą. Pagaliau užėjo ilga, beviltiška spaudos draudimo gadynės naktis. Iš vienos pusės — rusinimas, o iš antros — sustiprėjęs lenkinimas (kaip reakcija prieš maskolius) pasireiškė visoje Lietuvoje. Visi miestai, o jų tarpe ypač Panevėžys pasidarė lenkinimo auka. Lietuvos bajorai, iš senų senovės krauio ir kaulo lietuviai, ėmė daugiau važinėti į Lenkiją, ėmė tuoktis su lenkėmis ir virsti lenkais...

1881 m. didelis gaisras negailestingai apnaikino Panevėžį.

Tačiau 19-jo amžiaus pabaigoje visos Rusijos miestams kiek atsigaunant ekonomiškai, atkuto ir Panevėžys. Miestas atsistatė gražesniais namais, daugiau jų tarpe mūrinių atsirado. Prekyba, nors dar beveik išimtinai žydų rankose, ėmė sparčiai augti, nenusileisdama Šiauliams ir stiprindama ryšius su Ryga.

Panevėžys iš seno garsėjo savo malūnais (jau tada gariniais). Veikė čia ir kunigaikščio Puzynos fabrikas kaulams malti (buvo gaminamos trąšos) ir puodų dirbtuvės, gaminusios gražios, pigios bei patvarios keramikos dirbinius.

Panevėžio gimnazijos moksleiviai, skautai, karių vedami, eina inkilų kelti 1931 m. A. Patamsio, 4 p.p., nuotr.

1883 m. kunigaikštis Puzyna, Kauno gubernijos bajorų vadas, suorganizavo Panevėžy taupymo skolinimo kasą, kurios apyvarta netrukus pasiekė 1,600,030 rub. (Pamiatnaja knižka Kovenskoj gub. za 1898 g). Plačios kaimo apylinkės buvo į kasą įtrauktos — ši veikla gerokai prisidėjo prie panevėžiečių gerbūvio pakėlimo. P. Rukuižos suteiktomis žiniomis to paties kun. Puzynos pastangomis Panevėžy buvo įkurta realinė mokykla, kuri 1897 m. turėjo 201 mokinį (šis skaičius paimtas iš senos rusų Brokhauzo ir Efrono enciklopedijos).

KUNIGAIKŠČIŲ PUZYNŲ REIKŠMĖ PANEVĖŽIUI

Šia proga pravartu iškelti kunigaikščių Puzynų vaidmenį Panevėžiui ir jo apylinkėms, iš dalies net visą Lietuvą palietusį, nes tai buvo viena iš tų Lietuvos didžiūnų šeimų, kuri, panašiai, kaip Zubovai Šiauliams, Oginskiai Rietavui yra palikę gilių pėdsakų ūkio ir kultūros gyvenime.

Kunigaikščiai Puzynos iš Kozielsko — sena Lietuvos didikų giminė. Pirmasis jos žinomas atstovas, Vosylius "Glazynia" (lietuviškai išvertus būtų lyg ir — Akelis, Akylusis) gyveno antroje 15-jo šimtmečio pusėje. Jo sūnus Ivanas gavo pravardę "Puzynin" (puzo — rusiškai pilvas). Bagdonas Povilas Puzyna buvo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės sekretorius, 1553 m. pasiuntinys į Maskvą. Petras, Timofiejaus sūnus — garsėjo 1569 m. kaip Lietuvos maršalas, Aleksandras Afanasijus, miręs 1650 m., buvo Lucko ir Ostrogo stačiatikių vyskupas. Andrius, miręs 1701 m., pasižymėjo kaip Minsko kaštelionas. Gardino seniūnas Mykolas 1712 m. vyko su iškilminga Lietuvos pasiuntinybe į Maskvą. Petras Puzyna, miręs 1717 m., — rašytojas ir žymus pamokslininkas, jau katalikas ir dargi vienuolis jėzuitas. Nuo to laiko ir kiti kunigaikščiai Puzynos jau žinomi kaip katalikai. Vienas iš žymiausių tos šeimos atstovų 18-me amžiuje buvo Mykolas, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos raštininkas, o Steponas, gimęs 1667 m. ir miręs 1738 m., jėzuitas, teologijos daktaras, buvo Vilniaus jėzuitų spaustuvės prefektas.

Puzynų šeimoje gražiai pasireiškė moterys. Elzbieta, didžiojo Lietuvos etmono ir Žemaičių seniūno Grigaliaus Oginskio duktė (I-mo veto Gelgaudienė), ištekėjusi už kunigaikščio Puzynos, įamžino savo vardą, įkurdama ir gausiai aprūpindama Vilniaus observatoriją prie Vyr. Mokyklos. Ji turėjo pagrindo džiaugtis, kad jos įkurta ir globota observatorija pagarsėjo kaip viena iš geriausių Europoj, prilygstanti Oksfordo observatorijai. Ji mirė 1767 m. viename iš Puzynų Gudijos dvarų, Lučajuje. Jau 19-me amžiuje gyvenusi Gabrielė Puzynienė, Guntero ir Aleksandros Tyzenhauzų duktė (1815—1869 m.), įsigijo kuklų vardą lenkų literatūros istorijoje, bet turėtų sudominti mūsų

Lakūno Felikso Vaitkaus sutikimas Panevėžyje prie mergaičių gimnazijos 1935 m. spalių mėn. 15—17 d. Nuotraukoje VI kl. mokinės su mokytojais. Kair. apskr. v-kas Staškevičius, rusų ištremtas į Sibirą.

Panevėžio bažnyčios Didysis altorius.

lituanistus, nes be kitų kūrinėlių buvo parašiusi knygutę antrašte: "Lietuvos vaikai, jų žodeliai, atsakymai ir pastabos" (Dzieci litewski, ich slowka, odpowiedzi i spostrzeżenia", Lipsk, 1847 m., antroji, pataisytoji laida 1856 m. Vilniuje). Atrodo ši knygelė, jeigu kur ir išlikusi, bus bibliografinė retenybė. Įdomu, kad lenkiškojo didždvario kunigaikštienė domėjosi Vilniaus krašto lietuvių vaikais... Orgelbrando enciklopedija paduoda ir mažą tos kilnios moters portretuką.

Peržvelgus kunigaikščių Puzynų šeimos istoriją, pravartu pastebėti, kad ji nedavė Lietuvai žymių karių, o tik diplomatus bei kultūrininkus. Tą tradiciją tęsė ir paskutinieji jos atstovai mūsų laikais, valdę dvarus prie Panevėžio, kaip dvarininkai — žmoniški, susirūpinę kelti savo dvarų ūkio bei kultūros lygį, niekur nepasireiškė kaip nepriklausomos Lietuvos priešai.

Tautinis atgimimas savotiškai palietė ir Panevėžį. Nors šis miestas ir toli nuo Prūsų sienos, bet, kadangi ūkininkai buvo ir turtingesni ir šviesesni, čia irgi ėjo išoriniai nematoma, bet atkakli kova dėl lietuviškosios spaudos, susikūrė spaudos platinimo centrai. Galima drąsiai sakyti, kad visus čia išjudino knygnešių karalius Jurgis Bielinis, dažnai Panevėžy besilankydamas, užmezgęs glaudžius ryšius su apylinkių lietuviais. Juk tai ne taip toli nuo Panevėžio buvo garsieji Garšviai, didžiausias draudžiamosios spaudos platinimo centras, kur per eilę metų taip sutartinai veikė knygnešiai Ūdra, Ladukas, Neteckis su pačiu Bieliniu priešaky. Tie ir kiti kuklūs vardai iš Panevėžio apylinkių jau yra įėję į mūsų kultūros istoriją kaip ryžtingi kovotojai su caro režimu už laisvą lietuvišką žodį.

1905 metų įvykiai smarkiai sukrėtė Panevėžio ramybę. Iš Panevėžio apylinkių iškilo Ernestas Galvanauskas ir eilė kitų jaunų revoliucionierių, paskui kuriuos gaivališkai ėmė iš kaimų plaukti lietuviškasis jaunimas — būsimieji nepriklausomos Lietuvos veikėjai. Paskutinieji metai prieš I-ji Pasaulinį karą tai gyvas lietuviško patriotinio jaunimo judėjimo laikas. Jau veikusioji mergaičių gimnazija sutraukė iš kaimų į miestą lietuvaites, realinė gi buvo pilna sąmonėjančių ir brėstančių lietuvių šviesuolių. Gegužinės, jaunimo suvažiavimai, garsios vakaruškos su mėgėjų spektakliais sparčiai atlietuvino lenkiškai žydišką rusišką miestą. Kaip Dr. S. Biežis kartą išsireiškė — po vieno vykusio lietuviško vakaro kitą rytą Panevėžy pasigirdo vien lietuvių kalba...

Didžiojo karo audra smarkiai nuniokojo miestą. Daug žmonių žuvo, daug išbėgo ir po karo nebegrįžo, daug turto sunaikinta.

ŽYDĖJIMAS NEPRIKLAUSOMYBĖS LAIKAIS

Betgi Nepriklausomybė atnešė Panevėžiui tikrą žydėjimą. 1939 m. gyventoju buvo per 30,000. Miestas, tapęs vienu iš gražiausių mūsų apskrities miestų, apsišvarino, jame išdygo gražių namų, atsirado žalumynų, gatvės buvo sutvarkytos, išgrįstos, apšviestos, medžiais apsodintos. 1926 m. čia įkurta nauja vyskupų kurija, kiek vėliau pastatyta erdvi katedra. Augo švietimo ir kultūros įstaigos: moderniški vaikų darželiai, kokiems maža lygių ir dabar net Vakaruose, veikė dvi gimnazijos — mergaičių ir berniukų, Mokytojų seminarija, prasiplėtė muzėjus su turtingais archeologijos bei numizmatikos skyriais, stebino kultūringas, beveik eksperimentinis teatras kaip moderniškasis meno židinys.

Prekyba plito, augo sava pramonė — sumoderninti malūnai, mielių fabrikas, alaus ir spirito varyklos, "Maisto", cukraus ir muilo fabrikai davė darbo nemažam skaičiui darbininkų ir gamino gerus produktus vidaus rinkai ir eksportui.

Panevėžys — tai miestas, kuriame gyveno ir dirbo tokie žymūs mūsų tautos mokytojai ir veikėjai, kaip kun. Lindė Dobilas, Gabrielė Petkevičaitė, Jonas Baronas, gamtininkas Elisonas ir daug kitų. Panevėžys ir jo apylinkės mums davė eilę veikėjų: diplomatą K. Gineitį, Dr. St. Bieži, miškininką Rukuižą, Alfonsą Morauskį, A. Domaševičių, Didžiulių šeimą, o taip pat gražų būrį moterų veikėjų — dainininkę Vincę Jonuškaitę, J. Narutavičienę, Ladigienę, pedagogę E. Laumianskaitę-Baronienę ir dar daug žymių, Lietuvai nusipelniusių žmonių.

Antrasis Pasaulinis karas vėl atnešė mirtį ir sunaikinimą. Daug gyventojų išblaškyta, mūsų žmonių kruvinu darbu sukrauto turto svetimųjų išgrobstyta. Ir vėl po žiauria maskoliaus okupacija miestas skursta, jo gyventojų gaminamos gėrybės išvežamos į rytus, savo kultūra stelbiama...

Tačiau niekad nenustokim vilties į geresnę ateitį. Pagal panevėžiečio poeto Balio Sruogos nujautimą Lietuva "žiemos iškentus šaltį, dainuojančiu pavasariu suūš", o kartu su visa tėvyne — ir Panevėžys.

Pastaba: šio straipsnio medžiaga buvo panaudota paskaita panevėžiečių klubo nariams Chicagoje 1958 m. vasario 3 d.

(Už šio straipsnio iliustracijas Redakcija dėkinga p. P. Bliumui)

APGAULĖ "VIRŠŪNIŲ" ŽAIDIME

A. RĖKLAITIS

KODĖL KREMLIAUS VIEŠPAČIAI NORI SUSITIKIMO SU PREZIDENTU EISENHOWERIU BŪTINAI DABAR?

Žinomas politinių problemų specialistas Robert Stausz-Hupe politinių mokslų profesorius ir užsienio politikos tyrimo instituto direktorius Pennsylvanijos Universitete, daro gilų ir logišką analizą, kas ir dėl ko spaudžia dėl Rytų-Vakarų "viršūnių" konferencijos. Kartu jis iškelia aikštėn, kas yra lauktina iš naujo "viršūnių" susitikimo. Šias savo mintis ir samprotavimus jis yra išdėstęs U.S. News & World Report žurnale š.m. balandžio 4 d.

Prof. Robert Stausz-Hupe sako, kad J.A.V. yra pralaimėjimo pusė po kiekvieno susitikimo su sovietais prie konferencijos stalo. Sovietų šių dienų užsienio politikos artimiausias tikslas yra išstumti Amerikos jėgas ir įtaką (karinę, ekonominę ir politinę) iš Eurazijos kraštų ir Afrikos. Gi į konferencijas sovietai ateina su tikslu: kalbėtis, derėtis, siekiant palengvinti savo sunkią padėtį Rytų Europoje ir tuo būdu laimėti sau laiko susidoroti su saminiais vidaus sunkumais ir kartu užtikrinti saugumą savo laimėjimams Europoje, Azijoje ir Viduriniuose Rytuose.

Laukdami kitos viršūnių konferencijos, mes turime klausti patys save: "Kodėl mes vėl einame į derybas ir ko iš jų galime susilaukti?" Antrosios viršūnių konferencijos mintis kilo iš sovietų. Jie jos nori ir neatleidžiamai spaudžia į ją Vakarus. Iš viso, J.A.V. vyriausybė šaltai sutiko viršūnių konferencijos idėją. Ji nenori spektaklinio, propagandos išreklamuoto susitikimo, kur didieji demokratijos vadai susitiktų su sovietų diktatoriais. To nenoro priežastys aiškios, suprantamos.

Bulganino, o pastaruoju laiku Chruščiovo siunčiami prez. Eisenhoweriui ir Vakarų Sąjungininkams laiškai neturėjo jokių slaptų dokumentų požymio. Jie buvo redaguoti ir skirti viešumai, propagandai, turint tikslą veikti viešą opiniją laisvuose kraštuose, kitoje geležinės uždangos pusėje.

Kadangi sovietų diktatoriai savo kraštuose neleidžia laisvų ir viešų diskusijų, tai jų propagandinė kova už viršūnių konferenciją, kaip ir visos kitos šaltojo karo kovos yra vykdomos laisvojo pasaulio teritorijoj. Prisidengę tariamais gerais norais, jie siekia siūlomomis derybomis suskaldyti laisvojo pasaulio viešąją opiniją ir ją palenkti savo pusėn. Tas jiems iki šiol neblogai sekasi.

Sovietai, įmanevravę Vakarus į viršūnių konferenciją, turės garantuotą laimėjimą, nors derybomis jokių naudingų susitarimų nebūtų pasiekta. Dygliuota naminė kritika, bet ne sovietų argumentai, pastūmė Vakarų vyriausybes į "viršūnių" kelią. Štai jau tik dėl tos priežasties, jei neatsiras kitų, Vakarai negali tikėtis ką nors laimėti "viršūnių" žaidime. Pagaliau žaidimas su apgavikais jau prasidėjo. Sovietų derybininkai yra laisvi agentai, nieko neatstovaują, prieš nieką neatsaką. Jų varžovai — Vakarai kitokioj padėty. Jie atsakingi prieš savo parlamentus ir tautas.

Sovietams visiškai nerūpi konferencijos nepasisekimas. Gi Vakarų atstovai nenorėtų iš konferencijos grįžti tuščiomis rankomis ir apvilti savo kraštų viešą opiniją, nors ir klaidingai susiformavusią. Nėra abejonės, kad Vakarai raklius į spąstus, atsisėdę su neatsakingais Sovietų diktatoriais už viršūnių konferencijos stalo.

NETOLIMOS PRAEITIES PATYRIMAI

1955 m. J.A.V. prezidentas, Anglijos ir Prancūzijos premjerai susitiko su Chruščiovu ir Bulganinu Ženevoje. Jokio esminio ar svarbesnio susitarimo nebuvo įmanoma pasiekti. Paskelbtas bendras konferavusių komunikatas paminėjo svarstytus klausimus, kuriais nebuvo įmanoma susitarti. Tai buvo Europos saugumo, Vokietijos, nusiginklavimo ir kontakto atstatymo tarp Rytų ir Vakarų klausimai. Abiejų pusių vadovai: 1) konstatavo tamprų ryšį tarp Vokietijos sujungimo ir Europos saugumo problemos ir, kad Vokietijos sujungimo klausimas laisvų rinkimų keliu turėtų būti vykdomas atsižvelgiant vokiečių tautos ir Europos saugumo interesų; 2) sutiko bendromis pastangomis išdirbti priimtiną nusiginklavimo sistemą; 3) sutiko pagyvinti tarp Rytų ir Vakarų asmenų pasikeitimą ir kultūrinį bendradarbiavimą.

Veik trims metams praslinkus tik paskutinis susitarimas tapo "principiniai" įvykdytas. Kitais dviem sutartais klausimais, būtent: Vokietijos sujungimo ir nusiginklavimo, jokio progreso nepadaryta.

Tuo būdu plačiai reklamuota viršūnių konferencija konkrečių rezultatų nedavė, neskaitant to, kad tapo sudaryta menkos vertės sutartis kultūriniam bendradarbiavimui tarp J.A.V. ir Sovietų Sąjungos. Ar dėl to reikėjo viršūnių susitikimo?

Prisimintina, kad vos minėto Ženevos komunikato rašalas spėjo nudžiūti, sovietai jau spėjo išvystyti bandomąjį spaudimą Vidur. Rytuose. Čekoslovakijos ginklų siuntos pasiekė Egiptą. Į tai Vakarai nereiškė energingesnio reagavimo dėl to, kad "Ženevos dvasia" sukaustė Vakarų jėgos refleksus. Vakarų neveiklumo padrąsinti sovietai suintensyvino savo subversyvinę veiklą V. Rytuose. Vakarų kraštų tautoms Ženevos konferencija reiškė vieną žingsnį į taiką ir vieną žingsnį toliau nuo karo. Gi sovietams Ženevos konferencija buvo šaltojo karo manevras, įgalinęs juos flankuojamu judesiu įsiveržti į V. Rytus, į neapsaugotą NATO užnugarį.

Sovietų diktatoriai davė aiškiai suprasti, kad jie visiškai nepageidauja ir nenori, kad jiems būtų primenama 1955 m. Ženevoj priimti nutarimai. Dabar sovietai atsisako kalbėtis dėl Vokietijos suvienijimo laisvų rinkimų keliu. Jie reikalauja pavesti šį reikalą spręsti Vakarų Vokietijos Respublikai betarpiai tariantis su sovietų okupuota kvislingine Rytų Vokietija. Su tokiu sovietų reikalavimu sutikus, aišku, sumažėtų diskutuotinų klausimų nusiginklavimo problemas sprendžiant. Be to, sovietų dažnai kartojamas branduolinių ginklų bandymų nutraukimo reikalas,

jų nuomone, turi būti surištas su draudimu tuos ginklus laikyti neatominėj zonoj, į kurią įeitų Lenkija, Čekoslovakija ir Vokietija (Rapackio planas) ir su atitraukimu "svetimų jėgų" iš Europos žemyno. Trumpai sakant, sovietai yra pasiruošę viršūnėje kalbėtis apie sulikvidavimą NATO gynybos sistemos kaipo sąlygą, kad sovietai savo jėgas atitrauktų į rytus nuo Lenkijos sienos.

1955 m. Ženevoj prezidentas Eisenhoweris turėjo veik visų savo krašto žmonių pritarimą ir sąjungininkų respektą. Tada J.A.V. buvo savo galybės viršūnėje, atkeršijimo pajėgumas nekėlė abejonės, o komunistų blokas buvo sukrėstas Stalino mirties, jo degradavimo ir varžybų dėl jo įpėdinystės. Dar 1955 m. galo nesulaukus, Ženevos "susitarimai" ir "Ženevos dvasia" davė pirmus rezultatus. Vokietija paliko ir toliau padalinta, sovietai ir toliau dar su didesnėmis pastangomis vykdo savo strateginių oro ir raketinių pajėgų didinimą ir tobulinimą. Komunistų propaganda ir ginklai netrukdomi atsirado Egipte ir Syrijoj.

Ar yra pagrindo tikėti,, kad dabar antros viršūnių konferencijos perspektyvos bus palankesnės, šviesesnės už pirmos, kada J.A.V. buvo pačioj savo galybės viršūnėj?

Dabar sovietai technologijos srity nėra atsilikę nuo Vakarų. Visa Europa dabar yra sovietų vairuojamų raketų pasiekiama iš jų teritorijos ugniaviečių ar jos būtų rytų, ar vakarų pusėje Pripetės balų. Be to, sovietai dabar jau turi keletą savo stiprių bazių Vakarų gynybos perimetro ribose, būtent: Egipte ir Syrijoj. Tai stambus ir reikšmingas priedas prie to, ką sovietai jau turi Europoj ir Azijoj. Tvirto pasiryžimo kovoti ir laimėti Vakaruose nesimato. Britų darbo partija, tikėdamasi laimėti būsimus rinkimus, šaukte šaukia, kad būtų sudarytas susitarimas dėl bendro nusiginklavimo, dėl panaikinimo oro jėgų patruliavimo su vandenilio bombomis virš Britų teritorijos ir, kad būtų persvarstytas raketų steigimo klausimas Britų žemėje. Ir visa tai, girdi, turi būti padaryta dar prieš būsimus pasitarimus su sovietais. Prancūzija svyruoja išsisekusi dėl kruvinų kovų Alžerijoj. Visur Vakaruose priviso ištisi pulkai politikų, žurnalistų ir akademikų, kurie choru šaukia ir reikalauja naujų nuolaidų sovietų siekimams. Nuo 1955 m. Vakarų pozicijos deryboms su sovietais žymiai pablogėjo. Visi daviniai kalba už tai, kad kita viršūnių konferencija gali lengvai pavirsti į diplomatinį Waterloo Vakarų aliantams.

Geriausiai būtų, kad J.A.V. laikytųsi nuošaliai nuo "viršūnių". Ar tai reikštų atsisakymą derėtis su sovietais? Anaiptol ne. Tik nerekiia daryti nieko panašaus, kas buvo iki šiol daroma. Juk buvo gi ilgus metus derėtasi su sovietais. Ir kokie tų derybų rezultatai? Liūdni, Vakarams pražūtingi. Ir diplomatiniais kontaktais yra nustatoma, kiek puri pusė yra pasiruošusi deryboms. O pasikeitimas diplomatinėmis notomis yra taipogi viena iš derybų formų. Per paskutiniuosius 10 metų J.A.V. ir sovietai dažnai keitėsi tarpusavy diplomatinėmis notomis. Todėl yra gerai žinomi sovietų nusistatymai ir pažiūros kiekvienu svarbesniu tarptautiniu klausimu. Ir sovietai žino Vakarų pažiūras ir nusistatymus.

Kiekvienas, kas tik nori, gali patikrinti visą eilę konferencijų, vestų su sovietais. Prezidento Roosevelto vestų derybų su Litvinovu Washingtone rezultatas buvo 1933 m. J.A.V. pripažinta Sovietų Sąjunga. II Pas. karo metu J.A.V. konferavo su Kremliaus valdovasi Maskvoje, Teherane, Yaltoj ir Potsdame. Po karo buvo konferuota valstybių galvų ir užsienių ministerių su sovietais Paryžiuje, Londone, Berlyne, Ženevoje ir UNO rūmuose New Yorke.

Sovietai laikydavosi tik tų nutarimų, padarytų įvairiose vietose ir įvairiu metu, kurie jiems būdavo naudingi arba, kuriuos jie jėgos būdavo priversti laikyti. Kitų nutarimų jie niekados nesilaikydavo. Nė vienoj derybų instancijoj sovietai nepareiškė noro evakuoti tuos kraštus, kuriuos jie yra užgrobę, sulaužę tarptautinius įsipareigojimus. Yra tik viena išimtis — Austrija. Sovietai Austrijos klausime nusileido tik dėl to, kad jie tikėjosi, jog nusileidę, atsieit, parodę čia savo gerą valią, patrauks savo pusėn vokiečius ir tie atsimesią nuo NATO pakto. 25 metų bėgy vestos su sovietais dažnos ir ilgos derybos įtikinančiai įrodė, kad jie respektuoja tik jėgą. Jie yra pasirengę keisti savo pradinius reikalavimus bei nusistatymus ten, kur dėl esamų jėgų santykio jiems yra naudinga, arba būtina nusileisti.

Derybų reikalu Kremliaus notų ir pasiūlymų kruša, pradedant Bulganino laišku prezidentui Eisenhoweriui 1956 m. lapkričio mėn., nepalieka jokios abejonės apie ką sovietai yra pasirengę derėtis, būtent: atitraukti iš Europos Vakarų karines jėgas.

"MINKŠTA" UŽSIENIO POLITIKA NUVESTŲ Į Į GLOBALINĮ MIUNCHENĄ

J.A.V. užsienio politika jungiama su dviem principais, būtent: laisvo tautų apsisprendimo teisė ir demokratinė santvarka. Tais principais yra sukurtos J.A.V. ir jų gyvenimas jais grindžiamas šiandien. Atsidavimas tiems principams, jų griežtas laikymasis ir jų gynimas yra šventas kiekvienos tautos reikalas.

Jei Sovietų Sąjunga sutiktų, kad visos tautos tarp Rusijos valstybinių sienų ir NATO kraštų išsirinktų savo vyriausybes tiesioginių, laisvų ir slaptų rinkimų keliu, tai tada atsidarytų plačios durys toli siekiantiems susitarimams ir Europos problemos išsprendimui. Taip samprotaujant, tuojau kyla klausimas: ar galima tikėtis, kad sovietai sutiktų likviduoti komunistų lėlių vyriausybes Rytų Europoj, kad vieton jų atsirastų demokratinės vyriausybės, atstovaujančios nepriklausomas valstybes? Jei šio klausimo atsakymas būtų teigiamas, tada J.A.V. viltys, kad derybomis su sovietais galima pasiekti taiką ir saugumą, būtų pateisinamos. Priešingu atveju, turint galvoj patyrimus iš netolimos praeities, tokios derybos tik sustiprintų sovietų padėti, o Vakarų susilpnintų. Ypač Vakarų pozicija būtų susilpninta Europoje.

Vadinama "lanksti" užsienio politika iki šiol reiškė ne ką kitą, kaip "minkštą" užsienio politiką. Nėra vilčių, kad tokia politika būtų galima iš komunistų išsiderėti nuolaidų, juo labiau, kad iš jų jokių nuolaidų nesulaukdavome net tada, kada mūsų užsienio politika buvo "griežta". Taigi, turime pagrindo manyti, kad būsimos "viršūnių" derybos gali nuvesti į globalinį "Miuncheną".

KREMLIAUS TIKSLAS — BUFERINĖ ZONA

Sovietų diplomatijos tikslai bei siekimai nėra paslaptis. Jie siekia pašalinti Vakarų spaudimą į labiausiai jautrią sovietų "anatomijos" dalį, būtent: Rytų Europą. Kas Alžerija yra Prancūzijai, tas Rytų Europa — Rusijai: kraujuojanti žaizda, niekuomet

negyjanti, o nuolat grėsianti infekcija okupanto politikai ir okupantų įguloms. Kad sulaikius infekciją, sovietai siekia izoliuoti šią neramumų sritį komunistų sferoj, sudarydami buferinę zoną iš neutralių ir sąjunginių valstybių, įterptų tarp demokratinės laisvės ir totalitarinio dominavimo.

Vakarai kovoje su komunistais turi daug iliuzijų. Viena iš pražūtingiausių iliuzijų yra galvojimas, kad Vakarai gali komunizmą nugalėti "taikingom varžybom", siekiant į savo pusę palenkti "mintis ir širdis" neįsipareigojusių tautų. Ar tokios varžybos dėl "minties ir širdžių" bus sprendžiamas faktorius kovoje tarp Vakarų ir sovietų? Aišku, kad ne.

Jei Azija atitektų komunistams, Vakarai nustotų bet kokio svorio pasaulio reikalų sprendime. Laisvojo pasaulio ribos susiaurėtų iki 1/5 žmonijos. Kiekvienam turi būti aišku, kad Vakarai negali pašalinti komunizmo pavojaus Azijoje kompromisais Europoje, kurių čia siekia sovietai.

Pastaruoju metu sovietai pradėjo ekonominę ofenzyvą Azijoje ir Afrikoje. Ta ofenzyva daugiausia remiasi eksportu įvairių pramonės gaminių ne iš Sovietų Sąjungos, bet iš Rytų Vokietijos ir Čekoslovakijos. Jei sovietai nekontroliuotų Rytų Europos, jie negalėtų teikti pagalbos savo draugams Vid. Rytuose ir Raud. Kinijai. Pavergtus Rytų Europos kraštus išnaudodami "užsienio" pagalbai teikti, patys sovietai turi galimybę visą savo industriją sukoncentruoti karinio sektoriaus reikalams tenkinti.

Jei sovietams pavyktų išsiderėti Vokietijos neutralizavimą, tada Europos industrijos pagrindinė sritis — Ruhras patektų sovietų kontrolėn. Tai būtų sovietų didžiausių svajonių išsipildymas. Kai tik Vokietija būtų įtraukta į sovietų orbitą, sovietų ekonominė ekspansija Azijoj ir kitur būtų skatinama ir remiama labiausiai Europoje techniškai ir industriniai išsivysčiusio krašto — Vokietijos ištekliais ir gaminiais. Šio tikslo sovietai nesitiki pasiekti ryt ar poryt. Dabartiniu metu jie turi pasitenkinti bemelždami savo satelitinius kraštus Europoje, jų gaminiais beremdami savo klijentus Azijoje ir kitur. Štai dėl ko jie neturi mažiausio noro atleisti savo okupacinius varžtus Rytų Vokietijoje ir Rytų Europoje.

Azijos rinkos yra gyvybiniai svarbios J.A. V-bėms. Bet J.A.V. negali užkirsti kelią komunizmui į Azijos plotus ekonominėmis pastangomis. Taip pat ir komunistai negali J.A. V-bių nugalėti, teikdami ekonominę paramą atsilikusiems kraštams šiame žemyne. Pagrindinių Azijos problemų neišspręs nei J.A.V., nei sovietai. O viena iš tų pagrindinių problemų yra Azijos gyventojų didelis prieauglis. Degantis klausimas yra kokiu būdu išlaikyti ekonominę produkciją nuolat augančią, kylančią, kad būtų galima išmaitinti kasmet priaugančius milijonus naujų gyventojų. Amerikos ar sovietų ekonominė pagalba, net, jei ji būtų daug kartų didesnė už šiuo metu teikiamą, neturėtų žymesnės įtakos į Azijos gyventojų problemos palengvinimą. Ši problema gali būti išspręsta, jei ji iš viso yra išsprendžiama, tik pačių Azijos gyventojų, jų pačių iniciatyva ir pastangomis, nes problemos dydis smarkiai prašoka užsienio pagalbos galimumus. Konstatuojant šią sunkiai išsprendžiamą problemą, nereiškia, kad tuo pasisakoma prieš J.A.V. pagalbą, kurios tikslas yra padėti atsilikusiems Azijos kraštams ekonomiškai pakilti. Visokiais atvejais tokia pagalba yra pateisinama žmoniškumo prasme, be to ji yra geras biznis ir nebloga politika. Tokiais samprotavimais grindžiama J.A.V. ekonominė politika atsilikusių ar neutralių kraštų atžvilgiu, jei ji būtų drąsiai, ryžtingai, dosniai ir protingai vykdoma, galėtų turėti lemiamos įtakos į sovietų ir J.A.V. jėgų lygsvaros nukrypimą mūsų naudai.

EUROPA — KOMUNIZMO ATKAKLIAUSIAS PRIEŠAS

Užsitęsusiam ir nesutaikomam konfliktui spręsti tarp demokratijos ir komunizmo, labiausiai tinkama vietovė Vakarų strategijai yra Rytų Europa. Priešingai negu Azijoj, istorija rodo, kad Europa yra nuolat prieš komunizmą. Ir šiuo metu rytų ir vidurio Europos pavergtų ir satelitinių kraštų masė arba absoliuti didžiuma gyventojų yra griežtai nusistatę prieš komunizmą ir bjaurisi sovietų įvesta tvarka. Pasireiškę pavergtų tautų sukilimai, ypač sukilimai Vengrijoj, Lenkijoj ir Rytų Vokietijoj rodo, kad nei karinis-policinis teroras, nei "smegenų plovimas" negali priversti tautas išsižadėti laisvės troškimo ir jos siekimo. Tas, kas sykį laisvės ragavo, jos sieks vergijon patekęs.

Sovietų pavergtos tautos atkakliai kovoja už laisvės sugrąžinimą. Ir rusų tautos masės, ypač jaunimas iš širdies pritaria Rytų Europos pastangoms išsilaisvinti. Sovietų gyrimasis savo laimėjimais, sputnikus paleidus, ir komunistinio režimo tariamas "suliberalėjimas" nepadarė laukiamo įspūdžio pavergtuose kraštuose.

Komunistai gerai atsimena, kad jų režimas tik per plauką išliko sovietų Rusijoj II Pas. karui prasidėjus. Vokiečių armijoms besiartinant prie Maskvos, Rusijos gyventojų masės vokiečius sveikino kaip išlaisvintojus. Tik vokiečių politinis aklumas atstūmė rusų simpatijas ir palankumą jiems ir išgelbėjo komunistų režimą nuo žlugimo.

Suprantama, Kremliaus diktatoriai mieliau norėtų, kad J.A.V. sumažintų savo interesavimąsi Europos problemomis ir savo pastangas nukreiptų Azijon, kur šaltojo karo vykdymo sąlygos sovietams, kaip jau minėta, yra žymiai palankesnės, o Vakarams sunkesnės. Jei komunistai su savo propaganda, intrygomis ir derybomis palaužtų Vakarus ir priverstų pasitraukti iš Centro Europos, sugriaudami NATO gynybos organizaciją, tada sovietai turėtų galimybę konsoliduoti savo silpnas pozicijas Europoj, kur, nežiūrint jų didžiausio spaudimo ir pastangų, jų padėtis nėra tikra.

Vakarams yra žinoma ir suprantama, kad sovietai deda pastangas pavergti likusį dar laisvą pasaulį be visuotinio karo. Tą jie tikisi pasiekti savo sukta, apgaulinga propaganda, intrygomis ir derybomis. Tai pigus, išbandytas ir gerus rezultatus duodąs metodas komunizmui plėstis. Sovietai turėjo pakankamai laiko ir progų įsitikinti, kad šitą metodą vartodami prieš Vakarų demokratiją taikos laikotarpiu, jie labai daug laimėjo. Staigus ir griežtas spaudimas, kaip pav. atviras Pietų Korėjos užpuolimas, staigiai sukelia Vakarų kovingumo dvasią ir akivaizdus pavojus juos apjungia. Todėl sovietai ir vengia ir ateity vengs ginkluoto susirėmimo su Vakarais. Jie ir toliau varys "taikos" strategiją ir vartos jau minėtus, išbandytus metodus.

Atominio karo baisumai yra Sovietų nauja priemonė Vakarų dvasiai ir ryžtui žlugdyti, vienybei ardyti. Vakariečių gretos retės ir silpnės akivaizdoj nuolatinės atominio karo grėsmės. Kad taip yra, mes šiandien aiškiai matome, iš pasaulio politikos įvykių eigos. Azijoj sovietai yra smarkiai ir giliai įsiveržę su savo toli siekiančiais planais ir užsimojimais. Gy-

ventoju skurdas ir priešvakarietiškas nusiteikimas sudaro geras sąlygas komunizmui plėstis. Bet gyventojų didelis prieauglis ir jų išsimaitinimo klausimas sudaro Azijoj tokią sunkią problemą, kurią negalės išspręsti nei sovietai, nei J.A.V. Ją turės spręsti patys vietos gyventojai. Ar ateity komunizmas turės čia taip pat palankią dirvą plėstis? Tik pats gyvenimas galės ducti atsakymą į šį klausimą.

Europoj sovietai patys sau sukūrė problemas. Tai laikymas buvusių laisvų kraštų vergijoje. Čia gyventojų masės priešingos sovietų dominavimui ir jų rėžimui. Sukilimų pavojus čia niekada nepranyks.

Daleiskime, kad Sovietai iš Rytų ir Centro Europos atsitrauktų į savo buvusias sienas. Tada evakuotuose kraštuose komunistinis rėžimas su komunistinėmis vyriausybėmis išnyktų. Tai būtų mirtinas smūgis komunizmui pačioje Rusijoje ir Azijoje. Išvada: sovietų atsitraukimas iš Europos ar pasilikimas sudaro komunizmui tokį pat pavojų. Ir vienu ir kitu atveju Vakarai negali ir neprivalo sovietams padėti tų problemų išspręsti darydami nuolaidas ar eidami į kompromisus.

SUSITARIMO GALIMUMAI IR SAUGUMO KLAUSIMAS

Jei sovietai ir parodytų "gerą" valią viršūnių konferenciją organizuojant, tai dar nereikštų, kad nors vieną svarbesnę politinę problemą būtų galima konferencijoj išspręsti ir garbingai praktikoj sutarimą įvykdyti. Kodėl? Sovietų valdovai niekuomet nebuvo nuoširdūs ir niekuomet nesėdo prie konferencijos stalo su gera valia ir tikslu pasiektus susitarimus vykdyti. Tai faktas, patvirtintas daugybės patyrimų praeity.

Galima tikėtis susitarti ginklavimosi sumažinimo ir kontrolės klausimais. Mat, sumažinimas ginklavimosi arba uždraudimas galingų atominių ginklų bandymų bei jų gamybos yra daugiau technologinis, bet ne politinis klausimas. Dabar turime paklausti, ar viršūnių konferencija yra organizuojama tam, kad patvirtintų esamą faktiną padėtį, kuri niekad nebuvo sutarta, surašyta ir patvirtinta?

Derybos ir karšti debatai baisiųjų ginklų kontrolės ar inspekcijos reikalu siekiamų rezultatų neatneš. Technologiniai ir erdvių satelitų laimėjimai gali greitu laiku saugumo klausimą iš pagrindų pakeisti. Kai Rytai ir Vakarai turės savo observatorijas erdvėje, tuomet jie galės žvalgyti vieni kitų teritoriją iki smulkmenų. O tai reikštų, kad nei viena, nei kita pusė dėl savo saugumo nebūtų tikra, nes tada priešo puolimas galėtų prasidėti tik kelioms minutėms praslinkus po to, kai būtų gautos iš erdvės observatorijos žinios apie priešo agresingus pasirengimus. Tad skelbti pavojų ir imtis priešpriemonių nebūtų laiko. Dėl to inspekcijos nustotų savo reikšmės. Jokios praktiškos naudos jos neturėtų. Iš kitos gi pusės, baisiųjų ginklų uždraudimas, sakysime, nuoširdžiai sutartas abiejų pusių, vis tiek nė vienu žingsniu nepriartintų šaltojo karo pabaigos.

Sovietų laimėjimai pokariniais metais mums visiems žinomi. Jie yra milžiniški. Gi pastaruoju metu jų veržlumas pasireiškė Vid. Rytuose — gyvybiniam Vakarams geografiniame ir strateginiame plote.

Ne tik nė vieno atominio ginklo sovietai nėra panaudoję vieną kraštą po kito užgrobdami, bet net nereikėjo jiems paleisti nė vieno šūvio iš pasenusių įprastinių ginklų. Tad kyla klausimas — ar būtų sovietai sulaikyti nuo įsiveržimų ir laimėjimų, pav. Vid. Rytuose, jei savo laiku būtų uždrausta atominių ginklų gamyba, jų bandymas, vartojimas, o taip pat būtų vykdoma to sutarimo inspekcija? Aišku, ne!.. Turint galvoje patyrimus, spėjama, kad ir antroji viršūnių konferencija nieko naudingo pasauliui neduos, bet tik dar kartą pademonstruos absurdiškumą tų pastangų, kuriomis siekiama sutaikinti laisvojo pasaulio pažiūros ir siekimus su komunistų reikalavimais, pagrįstais tik jėga, apgaule, prievarta ir melu.

TAIKOS PERSPEKTYVOS?

Vakarų defetizmas negali būti pateisintas dabar puoselėjama viltimi, kad, girdi, esą bus galima visas problemas, kamuojančias pasaulį, išlyginti derybų keliu su sovietais. Kas taip galvoja, pats sau duobę kasa.

Neužmirština, kad jėgos lygsvara nuolat krypsta ne Vakarų naudai. Tačiau dar ligi šiol sovietų pasiekti laimėjimai politinėj ar technologinėj srity neturi sprendžiamos reikšmės. Ir patys sovietai tą žino ir mato. Demokratijos jėgos žiedas, supantis sovietų imperiją, dar nėra pralaužtas. Jei jis būtų kada nors pralaužtas, tai sovietai dėl to nepasidarytų nuolaidesni, sukalbamesni, jų diplomatija ir propaganda nesumažintų įtempimo, bet dar jį didintų. Kol jėgos lygsvaros politika veikia sovietus ir kol jie matys, kad jie gali daugiau laimėti konferencijomis negu ginklu, tol pasaulinės taikos galimumai nei padidės, nei sumažės.

Kol agresingo komunizmo jėgos neatsisakys likusio laisvo pasaulio pavergimo, tol taikos pasauly neturėsime. Leninas, Stalinas ir Chruščiovas pasirodo, atlieka savo misiją ir dingsta. O komunizmas pasilieka. Svarbiausios priežastys, kad iki šiol nepavyko pašalinti tarptautinio masto konflikto ir kad pasaulis neturi taikos, yra ne ginklavimosi lenktynės, ne Europos nesutarimas, ne Vid. Rytuose neramumai, bet pats komunizmas. Ar bus ar nebus konferencijos, šaltas karas ir toliau tęsis. Ir tuo tarpu nenusimato, kad nesutarimus tarp demokratijos ir totalitarizmo būtų galima išlyginti ar pašalinti artimesnėj ateity. O Vakarams tas reiškia: ir toliau stiprinkite savo jėgas, išlaikykite savo tarpe vienybę ir būkite pasirengę ginklu atremti agresiją.

ATITAISYMAS

Pereitame KARIO nr. per klaidą buvo praleista straipsnio "Dėl plk. O. Urbono str. 'Lietuvių-Lenkų karas su švedais 1600—1611 metais'" pabaiga, kurią čia dedame. Autorę Dr. V. Sruogienę labai atsiprašome. **Red.**

Plk. O. Urbono straipsnis, labai svarbus ir įdomus, tačiau paremtas daugiausia švedų šaltiniais, irgi yra vienpusiškas. Todėl jisai daugiau vaizduoja švedų, o ne mūsų kariuomenės žygius, švedų, o ne mūsų vadus bei reikalus. Tame straipsny visai neiškelta stačiai žibanti Didžiojo Lietuvos Kunigaikštijos etmono Kristupo Radvilos Perkūno veikla, o net heroiški etmono Karolio Jono Chodkevičiaus-Katkaus žygiai visai nublunka.

Tokiu būdu švedų karai laukia dar lietuvio istoriko, kuris, apžvelgęs visus svarbiausius šaltinius, galėtų duoti vispusišką ir pilną vaizdą. Plk. Urbonas, pateikęs lietuviškai šiaip sunkiai prieinamą švedišką medžiagą, jo uždavinį gerokai palengvina.

Nepamirškim, kad ne tik teisininkui, bet lygiai ir istorikui yra privalomas dėsnis: "Audiatur et altera pars".

VARIS IR KARAS, MITAI IR ISTORIJA

A. ŽYGMANTAS

(Pradžia birželio-liepos mėn. KARYJE)

Taigi ir nenuostabu, kad rašytinė istorija prasidėjo šitame krašte — Mesopotamijoje. Čia iškilo pirmoji didžioji civilizacija — sumerų, kuriai jau žlugus, užkariautojai perdavinėjo vienas kitam jos kultūrinį palikimą. Ereche (Uruk) rasta molinė lentelė su įbrėžtais ženklais ir skaičiais yra seniausias rašytas dokumentas istorijoje, ten įrašyta šventyklos sąskaitos ir inventorius.

Eridu, pirmajame karališkajame sumerų mieste, Al Ubaido kultūros liekanų tarpe yra rastas modelis seniausios žinomos būrinės valties.

Sumerijoj, pirmųjų varinių įrankių ir ginklų tarpe ,vartotų dar proto-sumerų iš Ubaido kultūros laikotarpio, pažymėtini: harpūnai ir kovos kirviai. Be jų buvo vartota svaidyklė ir moliniai sviedinėliai — kulkos. Tas Al Ubaido laikotarpis, savo ekonomija dar neolitinis, tęsėsi apie 300 — 400 metų.

Kadangi raštas yra patogus ženklas skirti civilizaciją nuo barbarizmo, todėl galima sakyti, kad civilizacija Mesopotamijoje gimė Uruko laikotarpyje. Tada medžiotojai savo strėlių antgalius, kalto ar lapo pavidalo, gaminosi iš obsidio ar iš metalo. Kalviai tada išmoko maišyti varį su švinu ir liedinti vartodami cire perdue metodą. Sidabrą jie įsigabendavo iš Taurus srities Anatolijoje ,o varį, auksą ir medį, prekybos keliais gaudavo iš Badakšano. Upėmis transportas vyko valtimis su augštais priekiais ir iškeltais užpakaliais, kurios buvo panašios į 'užsienių laivus' iš gerzeinio Egipto. Ratus traukė jaučiai ir, gal būt, Azijos asilai, onagrai.

Uruke randami antspaudai vaizduoja dažniausiai kulto, amatų ir darbo scenas, heraldines grupes ir, pagaliau, 'karalių mūšio lauke'. Ten matome karo vežimus su belaisviais ir ginkluotus vyrus. Iš vaizdų atrodo, jog mėgiamiausias ginklas yra kriaušės pavidalo buožė.

Archeologija nesunkiai atskiria Mesopotamijoje ankstyvąjį dinastinį laikotarpį nuo priešdinastinio (Jemdet Nasr) ir vėlesnio — Sargonidų laikotarpio iš statybos būdų ir iš skirtingų plytų. Keturkampes lygias, priešdinastines plytas, dinastiniais laikais pakeitė smulkesnės, plano-konveksinės plytos, plokščios vienoje pusėje ir iškilios, lyg pagalvėliai, kitoje.

Kapuose dažnai randami užkasti kovos vežimai kartu su juos traukusiais onagrais. Dinastinių laikų pradžioje vežimai turėjo ištisinius ratus, sudurtus iš trijų lentų (be stipinų), nuo 0,5 iki 1 m diametro. Jų ratlankių, atrodo, būta odinių, prikaltų išsikišusiom varinėm vinim.[27]

"Mesopotamijos ankstyvojo dinastinio laikotarpio lemiantis įnašas civilizacijai buvo sukūrimas ar patobulinimas pramoninių ir karinių įrankių, rašymo ir skaičiavimo sistemos; visa tai barbariškesnė vakarinė Azija ir net saikingo klimato Europos bendruomenės skolinosi ar pamėgdžiojo. Šis įnašas gal lengviausiai pastebimas metalurgijoje".[27]

Varį sumerai gaudavo iš Omano, Irano prokštikalnyje ir net iš Anatolijos, bet jų cino šaltiniai nėra žinomi. Pasitaikanti atskiri geležiniai dirbiniai, atrodo, buvo įvežti gal iš Armėnijos, kur, atrodo, kokia barbariška tautelė atrado ekonomišką būdą tirpinti geležį, bet savo paslaptį sėkmingai išlaikė iki 2-jo tūkstantmečio galo.

Sumerai, vario kalviai, mokėjo lydinti cire perdue metodu, kniedyti, ir lituoti vartodami šviną. Jų amatininkai buvo gerai aprūpinti metaliniais įrankiais, o kariai — ginklais, kurių žymesni buvo variniai, smailos arkos pavidalo, durklai, lapo pavidalo jiečių antgaliai su kampuotu prailginimu (kakleliu), kišamu į nendrinį kotą, kovos kirviai, nusvirusių ašmenų su lizdu iš susuktos metalo plokštės, arba su mova kotui, kiti su jauno mėnulio pavidalo ašmenimis, strėlių antgaliai su barzdelėmis ir iš plokščio pagrindo susuktų lizdų kotui mauti, dvišaki spraustukai, spraudžiami į strėles ar svaidomos jieties bukąjį, nendrinį galą, saugą jį nuo skilimo.

Karaliams ne tik papuošalus, bet ir ginklus gamindavo iš sidabro ir aukso.[27]

Kiekvienas sumerų miestas turėjo pėsčią miliciją, apmokytą kautis falanginėje rikiuotėje. Pėstininkai buvo ginkluoti metalinėm ąsmėm ir kovos kirviais, šarvuoti kaltiniais vario šalmais. Į mūšį žygiuojant, priekyje važiuodavo kovos vežimai.

Tos armijos turėjo progų pasireikštį miestų savitarpiuose karuose, bet jos taip pat pasitarnavo saugodamos civilizaciją nuo barbarų kalniečių ir dykumų klajoklių puolimų.

Sumerai buvo įsteigę eilę mūrais apvestų miestų, dažniausiai pastatytų prie žemutinio Eufrato įvairių šakų. Kiekvienas miestas savo apylinkėje turėjo kaimų ir atskirų ūkių, kurie kartu su miestu sudarė miestinę valstybėlę, valdomą kunigaikščio — išakku (dievo ūkio nuomininkas[23]). Tos valstybėlės nuolat vaidijosi savo tarpe, dažniausiai dėl irigacinio vandens. Jau seniausiuose įskaitomuose sumerų dokumentuose aprašomas karas tarp Lagaš ir Ummos miestų dėl pasienio teritorijos. Antspaudai vaizduoja seniausių kovų scenas, o apie 2750 m. pr. Kr. juose pasirodo ir karališki įrašyti vardai.[23] Kartais tose kovose vienas miestų iškildavo kaip stipriausias ir laikinai uždėdavo savo valdžią kitiems, o jo kunigaikštis, pasidaręs vyresnis kitų tarpe, priimdavo tradicinį 'Sumerijos ir Akkadijos karaliaus' (— lugal) titulą, ir dar kitą keistą titulą 'Juodgalvių žmonių ganytojas'. Tokiu būdu Sumerijos miestai Uruk, Ur, Kiš, Lagaš ir kiti iš eilės sukurdavo karališkas dinastijas, kurios sėkmingai ar nesėkmingai, valdydavo visą Mesopotamiją.[22]

Išakku būdavo kartu ir savo piliečių kariuomenės vadas. Tačiau seniausieji sumerų dokumentai kalba, kad seniausiais laikais kariaudavo tik dievai, vieno miesto prieš kito ir paimtas grobis būdavo kurio nors dievo nuosavybė ir skaitėsi atimtas iš kokio

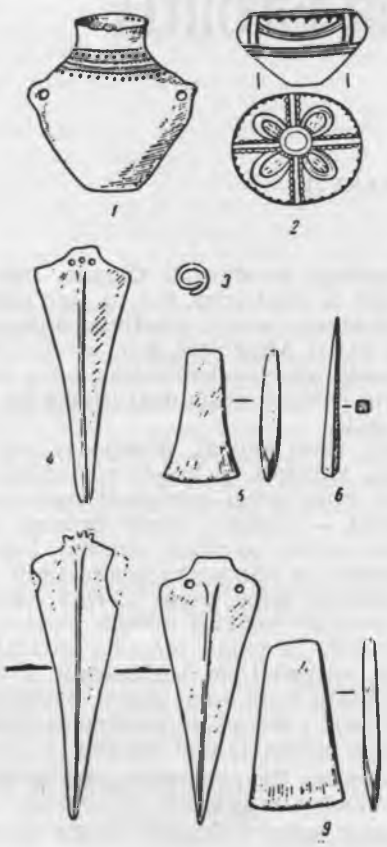

Variniai durklai, kirviai ir keramikos dirbiniai iš Usatovo vietovės.

kito dievo. Jei būdavo daroma taika tai tik dievų vardu. Grobio liūto dalį, aišku, gaudavo laimėjusio miesto išakku, dievo vardu.

Švenčiant Naujuosius Metus ir Egipte ir Babilonijoje, tarp kitų iškilmingų ir sudėtingų apeigų, būdavo vaizduojama ir dievų kova, kur dievai dalyvaudavo lyg ir tikrose kautynėse. Babilonijoje pergalintį dievą vaizduodavo pats karalius.

Kaimui išaugant į miestą, gimė ir nauja politinė santvarkos užuomazga — pirmykštė demokratija. Kaimo patriarchalinė valdymo santvarka virto visų suaugusių, laisvų vyrų susirinkimo valdymu. Tada normaliai bendruomenės reikalus tvarkė senių taryba, bet pavojaus metu, gresiant karui, visuotinas susirinkimas galėdavo vienam nariui pavesti absoliutinę valdžią — padaryti jį karaliumi tam tikram ribotam laikotarpiui.

Mesopotamijos senajame pasaulyje vyriausias dievas Anu atstovavo valdžią — vyriausią autoritetą, o antrasis po jo, jaunesnis dievas — Enlil (audros viešpats) atstovavo jėgą. Taigi jie abu vaizdavo dvi galias, kurios yra būdingos ir pagrindinės bet kuriai valstybei: valdžią ir teisėtą jėgą.

Net ir pasaulio kilmė jų mituose yra vedama iš kovos, iš ilgos kovos tarp dviejų principinių jėgų, vienos veiklios kitos neveiklios. Chaoso jėgos, kurioms vadovavo Didžioji Motina, Tiamat, pagimdžiusi daugybę būtybių ir dievų, ruošėsi kovai su dievais. Chaoso jėgos:

Piktos, kiršinančios, neramios dieną ir naktį,
linkę kautis, siausti ir tykoti lyg liūtai.
Susirinkę tarybon jos planuoja puolimą,
Motina Hubur — visų būtybių sutvėrėja —
tiekia neįveikiamus ginklus, gimdo baisenybes gyvates,
aštriadantes ir negailestingų ilčių;
jų kūnus pripildo kraujo nuodais.
Žiauriausius drakonus ji apsiautė baisumais,
liepsnomis apvainikavo ir padarė lygius dievams,
ir kiekvienas į juos tik pažvelgęs, mirs iš siaubo,
o jie su pakiliais kūnais nenukreips šalin savų krūtinių.

Mito aprašytos, tokios baisios kariuomenės, ginkluotos tais laikais fantastiškais ginklais, baisumu prilygstančiais tik atominio amžiaus, vadu Tiamat paskyrė antrąjį savo vyrą Kingu. Jam buvo pavesta vyriausia valdžia ir patikėtos 'likimo lentelės' — augščiausia galia pasaulyje. Taip tos baisiosios jėgos išsirikiavę mūšio tvarkoje pasiruošė pulti dievus.

Pavojų matydami, dievai išsirinko savo vadu Marduką 'galingos jėgos' jauną dievą. Dievų susirinkimo jam buvo suteikta augščiausia galia — karaliaus valdžia. Be karališkų ženklų jam buvo įteikti ir ginklai, audros ir perkūnijos dievo ginklai: vaivorykštė, žaibinės strėlės ir keturių vėjų nešamas tinklas:

Jis pasidarė sau ginklą, lanką,
strėlę jis tvirtai dėjo ant lanko stygos.
Dešine paėmęs buožę, pakėlė ją;
lanką ir strėlinę prisikabino jis prie šono.
Žaibą jis pasiuntė pirmyn,
jo kūną pavertęs deginančia liepsna.
Apsupti Tiamatą jis pasidarė tinklą,
keturiems vėjams liepė jį laikyti, kad niekas iš
[priešų neišspruktų.
Pietų vėją, šiaurės vėją, rytų vėją ir vakarų,
savo tėvo Anu dovanotus, jis pastatė iš keturių
[tinklo kraštų.

Be šitų poemos apdainuotų priemonių Mardukas pasigamino dar septynias galingas audras, iškėlė savo buožę, kuri yra tvanas, šoko į savo kovos vežimą, 'neatlaikomą audrų' ir, dievų apsuptas, išvyko į mūšį prieš Tiamatą.

Priešų armija su Kingu priekyje, pamačiusi besiartinantį Marduka, praranda drąsą ir ten kyla sąmyšis. Tik pati Tiamat nesitraukia ir šaukia jauną dievą kovon. Iššaukimą Mardukas priima ir prasideda mūšis. Galingą tinklą išskleidęs Mardukas įsuka į jį Tiamatą. Kai tik ji iššioja savo nasrus ji praryti, Mardukas pasiunčia savo vėjus, kad pūsdami neleistų nasrams užsičiaupti. Vėjai išpučia jos kūną, o per jos atvirą gerklę Mardukas šauna savo strėlę į baisenybės širdį ir ją užmuša. Jos palydovai, pamatę Marduką trypiantį negyvą jos kūną, apsigręžia ir bėga, tačiau pakliūva į tinklą. Mardukas sulaužo jų ginklus ir paima juos nelaisvėn. Kingu irgi supančiojamas ir Mardukui atitenka 'likimo lentelės'. Mūšis laimėtas visiška dievų pergale.[24]

Nežiūrint kokia reikšmė būtų skiriama šiam mitui, viena yra aišku, kad čia yra 'užrašyta' seniausių laikų tikra istorija, kai kilus pavojui, gręsiant karui, daugiau ar mažiau primityvi žmonių bendruomenė išsivysto į valstybę. Čia matome kaip dievų valstybėje įkuriama primityvi demokratija: pagrindiniai reikalai apsvarstomi visuotiname susirinkime, padaromi sprendimai, išnešami nutarimai, paskirstomos pareigos, įkuriama vykdomoji valdžia — karalius, kuris kartu yra ir karo vadas.

Prieš tai, kai Mardukas pasidarė visos Babilonijos dievas, atskiri miestai turėjo savo atskirus 'parapijinius' dievus, kurie lemdavo tokio miesto — valstybės likimą. Isin miesto deivė Nininsina, be kitų pareigų, turėjo dar ir vado karuose su svetimais kraštais pareigas:

Kai didžiojo kalno (dievo) Enlil širdis sunerimsta,
kai jis suraukia savo antakius prieš svetimus kraštus ir
[lemia sukilusios šalies likimą,
tada mano tėvas Enlil siunčia mane prieš sukilėlių šalį
[prieš kurią jis suraukė savo antakius,
ir tada, aš, moteris ir karžygė, aš, galingasis karys,
[aš išvykstu prieš ją.

Jei kuriam miestui būdavo lemta žūti, to miesto dievai taip pat kentėdavo. Kai Uro žlugimas priartėjo, jo deivė Ningal prašė vyriausių dievų Anu ir Enlil nesunaikinti miesto. Tačiau likimas yra nesulaikomas ir Uras krito barbarų puolamas. Dievai nusprendė "Iššaukti dieną, sunaikinti planą ir kol audros putos lyg tvano bangos, pakeisti Sumero gyvenimo kelius", t.y., pakeisti tvarkingą, civilizuotą, įstatymų tvarkomą gyvenimą — karališkąjį valdymą. Nes tik karaliaus valdžia užtikrindavo teisingumą ir saugumą nuo išorės ir vidaus priešų. Absoliutus paklusnumas valdžiai ,kilusiai iš dievų, buvo būdingas Mesopotamijos civilizacijai. Į minią be vado jie žiūrėjo su pasigailėjimu ir baime: "kareiviai, be karaliaus yra avys be piemens', 'karaliaus žodis yra teisingas, kaip dievo, ir negali būti pakeistas'.[24]

Be visuotinų didžiųjų dievų kiekvienas dar turėdavo ir savo asmeninį dievą — globėją iš mažesniųjų dievybių:

Be dievo patrono žmogus negali gyventi,
jaunas vyras be jo nepajėgtų didvyriškai pakelti
[rankos mūšyje.

Tačiau dievas globėjas būdavo atsakingas ir už savo globotinių laimę ar nelaimę. Kai Ummos valdovas Lugalzaggisi sugriovė Lagašo miestą, jo gyventojai nedvejodami suvertė kaltę Lugalzaggisi asmeniškai globėjai, deivei Nidabai: 'Lai Nidaba, jo deivė globėja, nešioja šį nusikaltimą pasirišusi sau po kaklu'.[24]

Kasinėjant Uro karališkuosius kapus, tarp daugybės varinių ginklų buvo rasta ir auksinių: durklas ir net auksinis šalmas, priklausęs 'Mes-kalam-dug, 'Gerojo krašto didvyriui', kaip sako įrašas daiktuose, greičiausia karališkųjų namų princui. Atkasant karališkuosius kapus, rasti tais laikais apeigingai nužudytų aukų — tarnų, palydovų ir karių skeletai. Vienoje vietoje prie angos į karalienės Šub-ad ir karaliaus A-bar-gi kapus, rasti 5 vyrų lavonai, kiekvienas su variniu peiliu, toliau grupė moterų lavonų su papuošalais iš lapiz-lazuli ir aukso. Kitoje vietoje, tvarkingai eilėje gulėjo 6 kareiviai, šalia jų varinės jietys, o jų įlenkti variniai šalmai dar tebedengė sudaužytus jų kaušus. Pačiame kapo kambaryje buvo daugybės vyrų ir moterų lavonų. Praėjimas, vedantis iš kambario, buvo priguldytas karių, ginkluotų durklais. Vienas karys kambario viduryje laikė 4 jietis su auksiniais antgaliais, kiti du po keturias sidabrines jietis.[26]

Asirų pirkliai, kurie jau antrojo tūkstantmečio pr. Kr. pradžioje turėjo M. Azijoje savas agentūras, pirkdavę 'blogą' (juodą) varį ir 'gerą' (valytą, švarų) varį. Blogesnysis kainavęs tik pusę gerojo kainos. Varis būdavo gaminamas sulydytais gabalais — plokš-

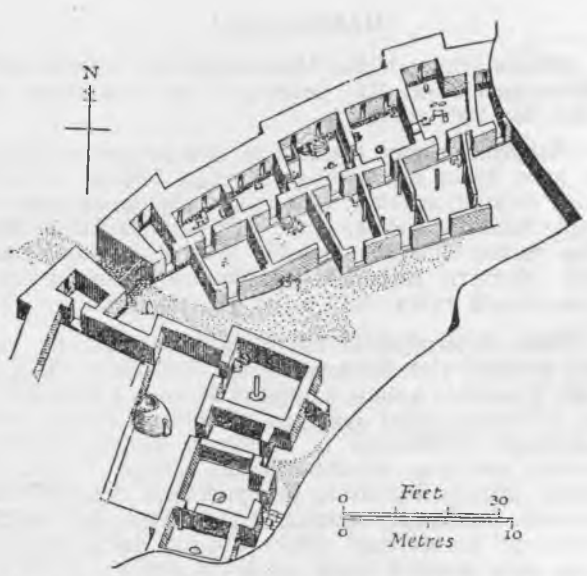

Priešistorinių laikų Mersino pilies sienos ir pastatai.

tėmis jaučio odos pavidalo. Rytinėje Viduržemio jūros baseino dalyje tais laikais vario liejiniai dažniausiai būdavo jaučio odos pavidalo plokštės ir sverdavo apie 2 talantus kiekvienas (apie 70 kg). Toki liejiniai greičiausiai tarnavo kaip pinigai, vieton tikrųjų jaučio odų, kurios paprastai ėjo pinigų pareigas. Tokių liejinių rasta Egipte, Kipre, Anatolijoje ir Syrijoje.[18]

Tarp 2400—2000 m. pr. Kr. ir vėliau, 1500—1200 m. pr. Kr., Asirijoje vario produkcija buvo pasiekusi augščiausio laipsnio. Jis buvo reikalingas įvairiems įrankiams gamintis ir, svarbiausia, karui, ginklams ir kovos priemonėm pasigaminti.

Asirai dar gaudavo vario iš Urartu (Araratas), kur metalas dažnai yra grobis, minimas karo žygiuose toje neramioje kalnų virtinėje. Sargonas II karo grobio sąraše išvardina 126 tonas neapdirbto vario, šimtus durklų, jiečių antgalių ir varinių indų. Tolimojo Kaukazo vario kasyklos aprūpindavo Kaspijos stepių tautas ir net prekiavo su Dunojaus slėniu.

Sukietinti varį ar jo lydinius galima tik šaltai kalant (plakant) išilgai ašmens. Taip veikiant, įrankis įgauna kietumą, bet ne elastingumą ir standrumą, vidutinio plieno. Kaitinant ir grūdinant kaip plieną, varį negalima sukietinti, atvirkščiai jis tada dar daugiau suminkštėja.

Kaip jau minėta, atrodo, jog seniausias varinis ginklas yra durklas. Jis, panašiai kaip ir akmens kirvis, turi savo seną istoriją. Pirmieji variniai durklai buvo plokšti, platūs, beveik trikampio pavidalo. Minkštas metalas diktavo tokį pavidalą.

Sekantis žingsnis į tobulesnį durklą buvo išilginio pastorinimo, einančio per visą geležtę, sugalvojimas. Tas pastorinimas įgalino pagaminti durklą tvirtesnį, siauresnį ir ilgesnį, nestorinant jo ašmenų. Durklo geležtę su kotu jungė kniedės, kiaurai einančios per geležtę ir kotą.

Vario jieties antgalis būdavo daromas su prailginimu arba su lizdu, kad tiktų pritvirtinti prie koto. Tokių jiečių antgalių būta ir vėliau Mino kultūros srityse.

MAŽOJI AZIJA

Priešistoriniai laikai Mesopotamijoje baigėsi 3-čio tūkstantmečio pr. Kr. pradžioje, kai Graikijoje jie tęsėsi dar 2000 metų.

Išskyrus pusiau legendinių Mesopotamijos karalių karo žygių aprašymus, seniausi tekstai nušviečianti Anatolijos (10 a. Bizantijos rašytojo taip pavadintos Mažosios Azijos) istoriją, yra kyliaraštinės lentelės, rastos Kueltepe, senovės gyvenvietėje prie Mazaka (Kayseri) Kapadokijoje. Tai asirų pirklių kolonijos reikalų raštų iš 19 a. pr. Kr. rinkinys.

Kaip iš pirmykščio kaimo išsivystė tvirtovė, parodė Mersino vietovės kasinėjimai Kilikijoje: "Iš taikingo žemdirbių kaimo, saugomo tik savo augštos kalvos, iškilusios viršuj lygumos, gyvenvietė staiga virto rūpestingai išplanuota ir pastatyta karine tvirtove, turinčia patalpas stambiai įgulai. Dingo tvartai ir svirnai, žymėję žemdirbių bendruomenę, dingo ir neplanuota kaimiečių trobelių raizgalynė. Jų vietoje Gerstango kasinėjimai iškėlė aikštėn dalį vietovės, kurią supo daugiakampės tvirtovės sienos su sustiprintais vartais, o viduje eilė vienodų patalpų, 'kareivinių' gynėjams gyventi. Vietovės ištirtoje dalyje stovėta taip pat talpesnio pastato, gal skirto įgulos viršininkui gyventi".[17] Nedidelės Mersino tvirtovės likimą išsprendė gaisras, galbūt, puolikų sukeltas apie 3500 m. pr. Kr. Griuvėsiai dar ir dabar pilni pelenų ir paliktų apyvokos rakandų, ginklų, paliktų skubiai išbėgusių tvirtovės gyventojų ir gynėjų.

Tvirtovės sienos, sumūrytos iš nedegtų plytų, buvo apie 1 m storumo ir stovėjo ant augštų akmeninių pamatų. 'Kareivinių' patalpos ėjo išilgai sienų, kiekviena iš standartinio kambario gyventi ir sienomis atitverto kiemo. Kiekvieno kambario sienoje buvo du siauri plyšiniai langai, pro kuriuos ir ant grindų sėdint, buvo galima gerai stebėti nusileidžiantį kalvos šlaitą ir iš ten jį ginti — apšaudyti. Kambario viduryje būta židinio, girnų ir kitų rakandų. Atitverto kiemo viename kampe buvo kraunama municija: deginto molio sviediniai vištos kiaušinio didumo.

Panašiai iš kaimelio atsirado ir Trojos miestas. Jos pirmoji gyvenvietė buvo įkurta ant natūralios uolos. Pirmosios pilaitės būta mažutės, vos 50 m skersmens plačiausioje vietoje. Sienos buvo mūrytos ant akmenų pamato 2½ m storumo, ant kurio greičiausiai stovėjo džiovintų plytų sienos sutvirtintos tarpais medžio sienojų. Sienose būta išsikišusių išorėn bokštų, kurių vienas saugojęs vartus. Kampuotas sienų perimetras primena Mersino tvirtovę. Manoma, kad toj vietoj gyventa taikios, gyvulių ganytojų bendruomenės, kuri pradžioje gyveno gerai pastatytuose ir didokuose akmeniniuose namuose, pradžioje be jokių įtvirtinimų ,kol pagaliau, užjūrinių priešų grėsmė privertė juos įsirengti tvirtovę tarp 3000 ir 2600 m. pr. Kr.

Tų laikų kapuose randami greta akmeninių dirbinių dar ir variniai bei auksiniai. Pirmą kartą pasitaiko ir atskiri daiktai, padaryti ir iš geležies. Pav., Alaja kapuose — durklas su geležine geležte. Tais laikais geležis buvo pats brangiausias metalas, mažiausia 10 kartų brangesnė už auksą.

Nors priešistoriniais laikais Maž. Azija buvo menkai gyvenama, tačiau iš derlingos grūdais Tesalijos Europoje prekybos keliai ėjo į Aziją, o ypač iš Egėjo jūros į Juodąją jūrą. Troja ir įsikūrė nepaprastai patogioje vietoje ant to didžiulio prekybinio kelio. Vieta buvo pasirinkta ne prie pat jūros, kur būtų patogiau prekybiniu atžvilgiu, bet atokiau nuo jos, nes bijota jūros plėšikų.

Trečiojo tūkstantmečio viduryje, kai Egipte senosios valstybės faraonai statėsi piramides, Trojos kalvoje, žlugus pirmajam miestui, įsikūrė antrasis ant pirmojo griuvėsių. Praplaukią Dardanelų sąsiauriu laivai, šitame mieste turėjo mokėti muitą, kurį mokėjo ir pirkliai, gabenę metalo dirbinius iš Azijos į Europą, nes Graikija nebuvo turtinga metalais ir jų reikalavo.[20]

Trojos II pilis buvo irgi labai maža, vos 100 jardų pločio. Net ir tais senais laikais, 3-čio tūkstantmečio pradžioje ji tegalėjo būti tik kokio vidutinio karaliuko tvirtovė. Pati pilis buvo netaisyklingas daugiakampis su keturkampiais bokštais kampuose. Pietinėje pusėje būta vienų vartų. Pilies sienos, šį kartą net apie 12 pėdų storio buvo statytos iš džiovintų plytų. Kas trys eilės plytų sienos buvo sustiprintos keturkampių 12 colių storumo sienojų, suguldytų ir surištų skersiniais, kurių galai matėsi sienoje.

Sienų likučiai rodė buvus gaisrą, kurio metu sudegė mediniai sienojai ir apdegę mūrai sugriuvo. Iš vartų likučių galima spręsti, jog vartų bokšto būta didelio, 18 m skersmens keturkampio, iškišto išorėn iš sienų. Jo apačia, lyg tuneliu, ėjo įėjimas į pilį. Tai buvo vienas iš reikšmingų tų laikų karinės architektūros pasiekimų, kokių nedaug tėra žinoma.

Praėjimo sienų būta akmeninių, kas 2 m sustiprintų stačių medinių sienojų, kurie kartu rėmė plokščias lubų sijas. Tvirtovę perstatinėjant, pietiniai vartai buvo užblokuoti ir bokštas nugriautas. Jų vieton buvo pastatyti dveji nauji vartai, didesni pietų-rytų sienoje ir mažesni pietų-vakarų. Pilies kieme stovėjo gyvenami pastatai, paprasti ir erdvūs.

(Bus daugiau)

Antrosios Trojos pilies planas.

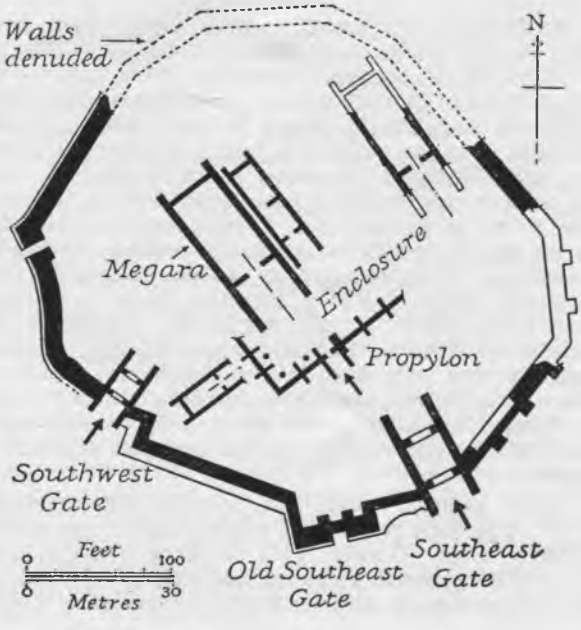

JONAS RŪTENIS

ĄŽUOLAI PRIE NEMUNO

POEMA

Ne mums tai mirtį ruošia,
Ne mums ši eisena;
Laisvi mums vėjai ošia
Ir pergalės daina . . .

I

Ateis diena, didžiausioji iš visų dienų,
Atūž skubėdama žeme.
Putos didžiulėmis liūtimis,
Žaibuos ir dundės griaustiniai . . .
Temdys saulę
Ir žers nuo dangaus žvaigždes.
Lenks šimtametes pušis,
Gluosnius ir egles,
Kai susės, rūsčiais veidais, teisėjai
Ir dėbčios žvilgsniais, kaip žaibais.
Visa teismo salė ūžtels, šiurpu krečiančia banga,
Kai pamatys, kad kaltinamajam suole sėdi —
Raudonoji sąjunga.
Sudrebės teisėjai, jų sekretoriai
Ir samdyti, už auksą parsidavę, gynėjai,
Sudrebės tolimųjų Indijos vandenų bramanai —
Maharadžos, Sultonai,
Karaliai ir prezidentai —
Ir visi matys jų virpančias rankas —
Kai Lietuvą liūdyti išves . . .
Tada teismo salės žioplių minia
Šyptels užuojautos šypsniu
Ir pagalvos: "kaip drįsta?!"
Pagalvos: "Ar pajėgs viena be "globos"?
"Ar reikia pasauliui Laisvosios Lietuvos?"

II.

Kažinkas didelis turi dabar ateiti,
Kažinkas lygus istoriškajam Galijotui,
Kad užėmus kvapą susirinkusiems visiems,
Ir nustebinus teisėjus visų šalių.
Tokio, kurs vienu žvilgsniu nudurtų minią,
Vienu mostelėjimu išlaisvintų tėvynę
Tokio didelio didelio —
Nepaprasto reikėjo . . .

III.

Išėjo dainius žilas,
kanklėmis nešinąs.

Drebėjo jo žila barzda,
Gilus žvilgsnis, pilnas didelio ryžto
Vylyčiom dūrė
Ir visus paslaptimi užbūręs
Tarė graudžiu balsu visiems teisėjams
Ir žioplíams, senelis tas —
Senumo, kaip ir Lietuva:
— Ar kaltinti norit jūs mane —
Iš praamžių pasišaukę į šitą teismą,
Už tai, kad trokštu savo ainiams
Amžinos garbės!
Laisvės puriosioms dirvoms —
Žaliosioms pievoms ir miškams?
Mėlynėje tekančios saulės —
Dundėjimų Perkūno,—
Žvaigždžių ar mėnesio pavydite maniesiems,
Ar didingosios giesmės, apie Šarūną?

— Ar gynėte kovoj jūs kraštą savo?! —
Šūktelėjo teisėjas visiems nutilus
— Kovoj? — atkirto senis žilas —
— Kovoj mes gimę! Kovoj mes mirsim!
Perkūnu aš grąsau jei niekint drįsit!
Perkūnu! — Liepsnomis saulės! —
Atsakė dainius iš apmaudo įraudęs . . .

— Mes gynėm! — atsilieпė ir minioj kažkas —
Mes žuvom!
Bet niekad mes nebuvom
Paženminti ir nugalėti!
Aš pati . . . jaunom tada dar rankom
Griebiausi kuokos ir saidoko
Ir ristą žirgą, širmą, aš užsėdus,
Vedžiau pulkus
Į pergalės laukus . . .

Nutilo visa teismo salė
Tik aidas sklido didelis, lyg varpo,
Tik ūžtelėjo keista banga,
Kai šypsojos suole
Raudonoji sąjunga.

IV.

Jūs mane šaukėt ateiti šičia
Kad stočiau gyvas aš dainiaus ainis,
Kad aš kalbėčiau už gimtą žemę,
Kuri man duoną laukuos brandino,
Kad pakartočiau didingas giesmes,
Kuriom lydėjau didvyrių dvasią,
Kai jie palikę išpustę dalgį
Kovon išėjo už žemės laisvę.
Kad aš priminčiau rankas kaip laužė
Leisdama sūnų į didį žygį —
Kaip ąžuolai pavojun mojo
Ant slenksčio likus mama žegnojo . . .

Kad apsakyčiau tą didį gandą,
Kuris sušvitęs Aušros gadyne
Varpu skardžiuoju erdvėsna tvojo.
Kad atsiminčiau, kaip prie ratelio
Balanai žibant mama mus mokė
Ir kaip per ilguosius metus bedalius
Mano taikioji tėvynė kentė . . .

Tad žvelkit, štai į rūstų veidą,
Kuris ataskaitą jums duos
Ir pamatysit kančias įrėžtas
Jo velniškoje šypsenoj!

V.

— Ir man tenka liudyt! —
Sušuko pražilęs Baltasis Erelis —
Mes už laisvą gimtąjį žodį
Buvom kalinami ir tremiami!
Už žiburį, kurį nešėm į grįčias
Iš lūpų Basanavičiaus—Kudirkos
Ir vyskupo Motiejaus —
Už maldaknygę—elementorių
"Aušrą", "Apžvalgą" ir "Varpą",
Kalėjimuose troškino—korė,
Baisiom nagaikom tvojo,
Namuos, bažnyčioj ir šventoriuj.

Už Biliūno žiburį
Stikliniame neįkopiamame kalne,
Už giesmę kunigo Strazdelio —
Mes kentėm parpuolę ant kelių.
Visam krašte dūko įsiutęs raudonsiūlis,
Kaustytom kanopom, kuprotas —
Daug sūnų ir nežinomųjų Juozapotų
Su šaknimis išrovė iš namų bedaliais . . .

VI.

—Jūs klausėt, ar gynėm mes tėvynę,
Ir todėl aš liudyt vardu, supiltų kapų —
Ant Alytaus tilto kritęs ateinu
Kalbėt už brolį Lukšį ir Eimutį,
Kritusius kovoj.

Jie veržėsi, kaip maras norėdami užgniaužti
Žiedą vos pražystantį
Ir Vytį laisvą lygumose . . .
Jų užmačios piktos,
Krūtinėmis taurių sūnų sutrintos —
Buvo Giedraičiuos ir Širvintuos . . .

Mūsų ryžtas palaimintasis
Išsklaidė ūkanas!
Mes maži ir neskaitlingi,
Vyžoti ir motulės austo čerkėso drabužy
Nepabūgome piktųjų —
Mumyse degė Margio kovos dvasia
Visuose frontuos vyriška . . .
— Šiauliuos, Kėdainiuos ir Radviliškyje.

VII.

Lietuvai nieko netrūko,
Kol laukai žaliavo laisvi,
Kol padangės mėlynėj vyturys čyreno,
Kol miškai, kalvos ir upės
Laisvos alsavo . . .

Užteko čia visko:
Ir javo, kaip aukso rudenio klėtims,
Ir šieno kvapiausio pilnos palėpės,
Ir jaujos linų baltapluoščių,
Galvijų, arklių—risokėlių lineikom ir šlajom,
Žirgų, kur numindavo žaliąją rūtą,
Mėnuliui užtemdžius kelius pas mergelę . . .
Nuo vaisių lūždavo šakos sukumpę;
Žydėjo jievos, alyvos ir baltas jazminas —
Žiedais sesės lietuvės dabinos.

Suokė paukštytės žaviajam gegužy
Ir debesys plaukė išbalę mėlynėj;
Buvo čia vasaros šiltos ir žavios,
Ir sidabrinės naktys žiemos . . .
Skriejo, būdavo, šlajos baltosiomis duknomis
Bažnyčion už mylių—ankstyvų rarotų —
Gaudė didelės eglės prie kelio,
Rodos, vargonais griausmingais kas grotų.
— — — — — — — — — — — — — — — —.....

Suvirpo teisėjų įtempti veidai,
Akys sužibo ir žvilgsnius jos svaidė,
Tarytum kažinkoks didelis gandas,
Nežinomas niekad nei negirdėtas,
Pajudino juos garbingose vietose.

— Kas seka? — prašneko, vyriausias teisėjas —

VIII.

Išėjo įraudęs ir saulėj įdegęs
Vyras pražydęs jėga ir jaunyste,
Ir tarė teisėjams iš reto pradėjęs:
— Prisiekti ir liudyt, kad čia mano žemė —
Juokinga, garbingi teisėjai susėdę!
Kad čia mano žemė, tėvo dar tėvo,
Kad josios kvapu ir sultim augintas
Aš saulei vos tekant ėjau jau į lauką,
Kad bėrus našų geltonąjį grūdą.
Prisiekti, kad raginau širmus aš pliaukšdams botagais,
Ir lauknešėlio laukiau arime,
Kad vyturėliui pakilus padangėn
Man plėšėsi vagos sodresnėmis riekėmis
Ir garino kvapą, kurs čiuvo į orą,
Kurs sklido į platumas tolimas tirštas
Ir skendo mariose į žvejo tinklus,
Gaivindamas viltį sugrįžt iš audros.
Man liudyt, kad vėją pakinkęs pavasaris aplėkdavo sodžius,
Užkliūdamas pumpurą gležną,
Kad sodams sužydus ir dūzgiant bitelėms
Medų jis kvėpino, senuos avilius?
Kas kėlėm su paukščiais padangėm skraidyti,
Kas lėmė mums laimę ir žaviają dalią —
Ne liudyt man reikia, bet kaltinti niekšą
Pirštu, va įdūrus,
Kurs pavergė godas,
Svajas ir mintis,
Kurs kojom sumynė,
Kas šventa tėvynėj,
Kas amžiais godota,
Nešiotas krūtinėj.

IX.

Aš kaltinu visus, kuriems iš gėdos dreba pirštai,
Visus, kurie pamynę teises ir išsižadėję idealo,
Neboja, kad Lietuva mano žemė miršta.
Šimtais kartų, gerbiamieji, jus pasiekė memorandumai ir peticijos,
Bet iki šiol niekas nebojo, kad lietuviui širdį skauda,
Neboja tų, kurie už geležinės uždangos rauda,
Kurie pasmerkti pražūčiai ir Sibiro taigom,
Kuriuos ten gyvus Slibinas maigo!

Šiandien sielojamasi, išeinant iš žmoniškumo taško,
Kiekviena tauta, kur ji bebūtų —
Tik šiandien niekam nerūpi ir kiekvienas bijo
Užsiminti apie Lietuvos vergiją.
Ir kas, žinoma, mažytė Lietuva —
Kur tas nežinomas kraštas?
Koks ten kontinentas?
Lietuva? Kur ji? Maža?...
Kam jos laisvos? Kuriam gi tikslui? —
Tai tik užuomina betikslė,
Tik žaidimo sentimentas...

Bet ar žinot, kad jos kalba
Iš kalbų lopšio — senojo Sanskrito,
Kad Lietuva atlaikė laukines ordas
Ir išgelbėjo Vakarų kultūrą,
Kad ji Žalgirio mūšio didvyrė
Ir už tai nuopelnų turi.
Ar jūs žinot, kad jos žemė
Iš praeities ima spėkas,
Kad ji savanorių ir partizanų krauju sudrėkus,
Kad jos arimai artojo prakaitu palaistyti
Ir motinų ašarom apraudoti.
Kad ten, kaip ir visam pasauly
Švenčiamos Kalėdos
Ir giesmė Tyliąją Naktį aidi,
Kad ten toks pat džiaugsmingas Aleliuja,
Tokie patys rudenys, pavasariai ir žiemos,
Tokie pat žmonių troškimai ir viltys,
Tokie pat Naujųjų Metų linkėjimai.

Ar žinot, kad jos sūnūs Atlantą rūstųjį nugalėjo,
Kad menas spindi kiekviename pakelės kryželyje,
Jos didingosios bažnyčių bonios
Amžina giesme drebina tolius,
Jos dainos melodijos visas pasaulis pavydi —
Ir jai kiekvienas praeivis svečias ir brolis...

Jūs visa tai lengva ranka nustumiat nuo konferencijų stalo,
Bijodami vis to viešojo skandalo,
Bet kas tada jūsų svarstomoji UNO žmoniškumo teisė
Ir žmoniškumas deklaruotasis visas,
Jei ten mano broliai prie Nemuno ir Dubysos
Smaugiami budelio raudono!

Aš šaukiuos teisybės!
Nebūkite kurti mano šauksmui,
Ištraukite piktžoles ir sėklą jo sudeginkite ant laužo,
Kuri visą pasaulį smaugia ir graužia.
Išnyks tada Korėjos, Formozos ir visi betiksliai mūšiai,
Betikslios valando konferencijose už stalo,
Išnyks baimė, nerimas ir vargas juodas.
Gaus ąžuolai prie Nemuno ir Dubysos,
Spirsis prieš vėjus ir audras,
Atsigaus nuvytusios šakos visos
Ir leis atžalas naujas...

Kariuomenės ir visuomenės diena Kaune 1938 m.

V. Augustino nuotr.

SPALIO REVOLIUCIJOS DIENOMIS

A. NOVAITIS

1917 m. vasarą įstojau į Aleksiejaus Karo Inžinerijos Mokyklą Kijeve. Kadangi buvau atvykęs iš fronto, tai mokyklos vadovybei kritau į akis ir buvau paskirtas dešimtosios kariūnų laidos vyresniuoju (rusiškai — staršim desiatovo prijoma).

Mokykla buvo visiškai nauja — dar ne viskas joje buvo baigta įrengti, dar vyko kai kurių pagelbinių trobesių statyba ir visas rajonas tebebuvo tvarkomas. Bet mokykla jau buvo išleidusi 8 laidas; devintoji laida sudarė vyresnįjį kursą, o dešimtoji — jaunesnįjį. Kadrai rikiuotės pratimams, kaip paprastai karo mokyklose būna, buvo iš vyresniojo kurso, gi teoretinėse pamokose visai dešimtai kariūnų laidai teko vadovauti man.

Pradžioje viskas buvo nauja, įdomu, reikėjo ir rūpestingumo ir nervų įtempimo. Po keletos savaičių dauguma pareigų virto kasdieniška, nervai atslūgo, atsirado daugiau pasitikėjimo savimi. Savijauta, gyvenant gražioje mokykloje, ir darbo sąlygos buvo geros.

Tačiau visa tai greit subyrėjo, kaip kortų namelis, kaip sapnas. Mat, visame didžiulės Rusijos plote rejškėsi vis nauji revoliucijos prajovai, politinis gyvenimas virte virė; keitėsi vadai fronte, o politiniai veikėjai — Petrograde. Protarpiais mokyklos viršininkas surinkdavo kariūnus į aktų salę painformuoti, kas dedasi vidaus politiniame gyvenime, kodėl vyksta pakeitimai vyriausioje kariuomenės vadovybėje. Mieste pradėjo sklisti gandai, kad kairieji elementai ruošiasi naujam sukilimui; kad pontonierių batalionas ruošiasi išeiti prieš Kerenskio vyriausybei ištikimus dalinius, kurie, savo ruožtu buvo priversti sustiprinti budrumą, pasiruošti gintis.

Vieną dieną, spalio mėn. antroje pusėje, gavau nepaprastą įsakymą nutiesti lauko telefono liniją į Konstantino Pėstininkų Karo Mokyklą, nes miesto telefonais nebegalima buvo pasitikėti. Keturių kariūnų padedamas, įsakymą išpildžiau patenkinamai, nes fronte buvau susipažinęs su lauko telefonų įtaisymais.

Inžinerijos mokykla buvo priemiestyje, Pečiorsko kalvotoje vietovėje — netoli Kijevo-Piečorskaja Lavra vienuolyno. Toji vieta buvo atskirta nuo miesto gilia dauba, kurios dugne tekėjo upokšnis. Daubos šlaitai buvo tankiai apaugę krūmais ir medžiais ir suskirstyti tvoromis. Apačioje, prie upokšnio, buvo nedideli nameliai. Vykdant įsakymą, mums su telefono kabeliu teko nusileisti apaugusiais šlaitais žemyn, išlįsti pro tvoras, pereiti į upokšnį ir jo antroje pusėje pasikelti augštyn, kad būtų galima pasiekti kaimyninę pėstininkų karo mokyklą, apie 1½ km oro linija. Dienos metu kliūtys nesunkiai nugalimos. Mūsų telefono kabelio, atrodė, niekas negalėjo pastebėti. Slaptoji telefono linija veikė gerai.

Nerimas mieste didėjo. Lenino šalininkai plėtė savo darbą Petrograde. Jo šalininkų skaičius augo visame krašte. Neatsiliko nė Kijevas. Pontonieriai pasidarė aiškūs bolševikų šalininkai. Mokykloje buvo paskelbtas pavojaus stovis. Kariūnai nebenakvojo miegamuose kambariuose, o turėjo budėti pilna apranga apatinio augšto koridoriuose. Kiekvieną akimirką galėjo būti staigmena. Visi buvome susijaudinę ir išvargę. Ypač buvo neramu ir netikra, nes mokyklos vadovybė nerodė didesnės iniciatyvos, kitaip tariant, nepasitikėjome vadais.

Nuovargis padėjo man užmigti. Tai buvo trečioji pavojaus naktis. Po vidurnakčio per miegą išgirdau savo pavardę: "N., kelkis! Reikia patikrinti telefono liniją, nebėra ryšio su Konstantino Karo Mokykla!.." Nakties tylumoje, patamsy, staiga pažadintam iš miego, šis įsakymas skambėjo, kaip pasmerkimas miriop. Iš susijaudinimo drebėjau... Tačiau reikia įsakymas vykdyti: nutiesiau liniją, nenuostabu, kad man dera ją patikrinti, koks pavojus bebūtų. Surinkau tuos pačius kariūnus, su kuriais tiesėm liniją. Kietai spausdami rankose šautuvus, išslinkome iš mokyklos rajono. Tamsu, nors į akį durk. Kai kur mieste girdėti reti šūviai ir matyti blykčiojimai. Kabelio visiškai negalima įžiūrėti. Ven tik laikydamas jį rankoje ir slinkdamas pagal jį, surandu kryptį. Perlipame per mokyklos tvorą, pradedame leistis pakalnėn. Žingsnis po žingsnio slenku pirmyn. Nepaleidžiu kabelio iš rankos, nes jeigu paleisčiau, pamestumėm kryptį. Kas keliasdešimt žingsnių įjungiu savo kontrolinį telefono aparatą ir skambinu. Vis atsiliepia mūsų mokykla. Kiekvienas mokyklos budėtojo atsiliepimas — lyg tam tikras paskatinimas tęstį darbą, drauge ir parama, jeigu būtų pavojus. Taip nuslenkame iki upokšnio, pereiname per jį ir pradedame keltis priešingu šlaitu augštyn. Slenkame patyliukais, susižinodami tarpusavy pašnibždomis. Nors akys šiek tiek prie tamsos priprato, tačiau tik artimieji siluetai šiek tiek matyti. Vis slenkame pirmyn. Štai dar viena tvora perlipta. Aš vėl įjungiu savo telefoną. Atsiliepia... Konstantino Karo Mokykla; mūsų mokykla tyli. Reiškia, mes atsidūrėm už sugadintos vietos, jos nepastebėję, nors, kaip man atrodė, nutrūkusios vielos neužtikome, nes aš nebuvau paleidęs kabelio iš rankos. Slenkame atgal. Už keletos žingsnių užčiumpu mazgą. Tą patį akimirksnį čia pat girdžiu svetimą komandą: Stok! (rusiškai — stoi!). Automatiškai komanduoju saviesiems: užtaisyk! Sutrata užtaisomų šautuvų spynos. Girdisi bėgančių žmonių žingsniai. Tai akimirksnis, kuris mūsų grandžiai buvo likiminis. Jis buvo siaubingas, atrodė be galo ilgas, man neužmirštamas. Kiek atsipeikėjęs ir isitikinęs, kad mūsų laukęs priešas pabėgo, vėl suradau pamestą kabelį ir mazgą; atrišau jį, taisyklingai sujungiau galus ir, kai įjungiau savo aparatą, iš karto atsiliepė abidvį mokyklos. Taip gera pasidarė, lyg būtume grįžę į savųjų tarpą. Taip ryšis vėl buvo užmegztas. Mūsų darbas baigtas. Grandis pasiekė Konstantino mokyklą, nes ji buvo mums arčiau nuo įvykio vietos. Čia mes atsipeikėjome nuo įtempimo ir sunkaus nakties žygio. Rytui auštant, grįžome per miestą į savo mokyklą. Šis nakties įvykis buvo raportuotas mokyklos vadovybei ir plačiai komentuojamas kariūnų tarpe palankia mums prasme.

HĖRODOTO ISTORIJOS

Iš graikų kalbos vertė

K. KEPALAS

(Pradžia KARIO Nr. 1)

XCV. Ateina jau čia mums kalba apie Kyrą, kas jis toks buvo, kurs Kroiso valdžią paveržė, ir persus, kokiu būdu įsigalėjo Azijoj. Taigi kas tik apie persus pasakoja, nenorėdami iškelti Kyro darbų, bet tik kaip yra sako: apie tai aš parašysiu, žinodamas apie Kyrą tris kitus pasakojimo kelius. Asiriečiams valdant viršutinę Aziją per penkis šimtus dvidešimt metų, pirmieji nuo jų mėdai pradėjo skirtis, ir kai jie dėl laisvės kovodami su asiriečiais pasidarė veiklūs vyrai ir numesdami vergiją išsilaisvino. Po jų ir kitos tautos padarė tą pat ką mėdai.

XCVI. Esant nepriklausomiems visiems sausumoje, taip vėl į priklausomybę pateko. Mėduose atsirado protingas vyras, kurio vardas buvo Dėjokas, jis buvo Fraorto sūnus. Šitas Dėjokas siekdamas valdžios padarė taip. Gyvenant mėdams kaimuose, tarp jų būdamas ir pirmiau gerbiamas ir ypač kai rūpestingiau teisingumą vykdydamas pasireiškė; ir tai esant didelei neteisybei visoj Mėdijoj darė, žinodamas, kad teisingam neteisingas yra priešas. To paties kaimo mėdai matydami jo būdą, jį sau teisėju išsirinko. Jis gi, manydamas apie valdžią, teisus ir teisingas buvo. Taip darydamas įsigijo nemažą garbę tarp piliečių, taip kad sužinoję ir kituose kaimuose, kad Dėjokas yra vienas vyras teisingai teisiąs, pirmiau turėję neteisingų sprendimų, tada, kai išgirdo, mielai kreipėsi pas Dėjoką ir patys teisiami, pagaliau niekam kitam nebeleido teisti.

XCVII. Augant kasdien besikreipiančių skaičiui, nes suprato bylas baigiantis teisingai, Dėjokas, supratęs, kad nuo jo viskas priklauso, jau nebenorėjo sėdėti ten, kur pirmiau sėdėdamas teisė, ir sakė daugiau nebeteisiąs; nes ne jo reikalas, savo reikalus apleidžiant, jiems bylas visą dieną spręsti. Esant plėšimui ir neteisybei dar daug labiau po kaimus negu pirmiau buvo, susirinko mėdai ir tarėsi tarp savęs, kalbėdami apie tai, kas yra. Kaip aš manau, daugiausia kalbėjo Dėjoko draugai: "Tokiu būdu naudodamies negalime gyventi šioje šalyje; taigi pastatykime vieną iš mūsų pačių karalium. Taip ir šalis gerai bus tvarkoma, ir mes patys prie darbų grįšime, ir dėl neteisybės nebūsime verčiami pasitraukti". Taip sakydami ragino pačius pasiduoti karaliaus valdžiai.

XCVIII. Taip nuolat svarstant ką rinkti karalium, Dėjokas buvo dažnai kiekvieno ir siūlomas ir giriamas, kol pagaliau visi sutiko, kad jis karalius jiems būtų. Jis gi liepė jiems namus jam vertus karalystės pastatyti ir sustiprinti jį palydovais. Padarė tatai mėdai: pastatė jam didelius ir tvirtus namus, kur pats išrinko šalyje, ir palydovus leido iš visų mėdų pasirinkti. Kai jis gavo valdžią, privertė mėdus vieną miestą įkurti, kad jį gindami, kitais mažiau rūpintųs. Klausant ir tame mėdams, pastatė didelę ir tvirtą pilį, kuri dabar Agbatana vadinama, vieną aplink kitą sienų ratą apvesdamas. Pastatydino gi taip tą pilį, kad vienas sienų ratas už kitą tik kovos vietose yra aukštesnis. Tam ir vieta padeda, nes yra kalva, bet dar labiau darbas; visų sienų ratų yra septyni: paskutiniame yra karaliaus rūmai ir iždas. Ta gi iš jų, kuri sudaro didžiausią ratą, yra beveik lygi Atėnų ratui pločiu. Pirmojo rato kovos vietos yra baltos, antrojo juodos, trečiojo purpurinės, o ketvir-

---

Už poros dienų prasidėio kruvina komunistų revoliucija. Vienas mokyklos būrys buvo pasiųstas Konstantino mokyklos įgulai sustiprinti. Mes apsikasėm savo mokyklos rajone. Fronte man buvo tekę vadovauti apkasų kasimo darbams, bet neteko kastis mieste, parke. Visą naktį vyko pekliškas šaudymas. Mes taipgi šaudėme. Kas buvo tas priešas, kuris mus apšaudė, nematėme. Ar tas kabelis, dėl kurio mano grandis turėjo vargo porą naktų prieš tai, buvo kam reikalingas ir ar juo pasinaudojo bent kas, — nežinau. Rytui auštant, atėjo žinia, kad Kijeve visą valdžią perėmė Ukrainos Rada. Atseit, atsirado nauja, lig tol nebuvusi, trečioji jėga, nieko bendra su komunistais neturinti. Mūsų mokykla tuojau buvo paleista. Kiekvienas kariūnas turėjo teisę vykti, kur tik jis norėjo. Aš pasirinkau kelią atgal į frontą — per Voronežą ir Maskvą.

Prieš išvykdamas patyriau, kad kautynių metu mieste keli mūsų mokyklos karjūnai buvo sužeisti; Konstantino Mokykla smarkiai nukentėjo: komunistai atakavo mokyklą ir galbūt būtų paėmę, jeigu ne trečioji jėga — ukrainiečiai.

Atvykęs į Voronežą, dar dėvėjau kariūno uniformą. Tik keleta dienų vėliau turėjau apversti antpečius, kad nesiskirčiau nuo masės eilinių kareivių. Tokį maskaradą teko padaryti, nes bolševikai laikė savo didžiausiais priešais kariūnus, kurie atkakliausiai gynė Kerenskio vyriausybę. Apie tai, kokia neapykanta degė kareivių krūtinėse prieš kariūnus, man teko įsitikinti, važinėjant traukiniu iš Voronežo į Maskvą. Revoliuciniai kareiviai pasakojo vieni kitiems apie kovas su "kontrrevoliucionieriais" ir kaip jie tuos Kerenskio šalininkus šaudė, badė, žudė. Mane šiurpas ėmė: aš, kariūnas, tik su apverstais antpečiais. Apsimečiau miegantis augštutinėje lentynoje, kai jie apačioje "smaguriavo" dėl kariūnų žudymo.

Maskvoje Kremliaus sienos buvo apkarstytos komunistų pergalės raudonomis vėliavomis. Kremliaus pasieny buvo matyti švieži palaidotų komunistų kapai. Nejauki ir baisi atrodė man Maskva, pilna palaidų demoralizuotų karių. Skubėjau į frontą, kur tikėjaus dar rasti kitokią aplinką. Fronte, iš tikrųjų, dar laikėsi tvarka ir drausmė, tačiau neilgai.

tojo mėlynos, penktojo gi sandarakinės (tamsiai raudonos). Taip visų ratų kovos vietos nudažytos yra dažais. Du gi paskutiniai turi vienas sidabruotas, antras paauksuotas kovos vietas.

XCIX. Tatai Dėjokas sau pastatė ir aplink savo namus, kitai liaudžiai liepė aplink pilį gyventi. Pastačius tai viską, tokią tvarką Dėjokas pirmas yra nustatęs, neįeiti pas karalių niekam, per pasiuntinius viską pranešti, nematyti karaliaus niekam, be to dar net juoktis arba spiaudyti jo akivaizdoj visiems tatai būtų gėda. Tatai aplink save sutvarkė to dėliai, kad matydami jo vienmečiai būdami išauklėti su juo, ir iš neblogesnių namų, ir narsumu neatsilieką, neliūdėtų ir nedarytų sąmokslų, bet kad kitoniškas jiems atrodytų esąs nematant.

C. Kada tai sutvarkė ir sustiprino sau valdžią, buvo teisingumo saugotojas griežtas: ir bylas surašę jam per pasiuntinį atsiųsdavo, ir jis išsprendęs jas išsiųsdavo. Taip su bylomis elgėsi, ir kitką sutvarkė jis: jei ką sužinodavo nedorai elgiantis, tą pasikviesdavo ir pagal kiekvieno nusikaltimo vertę nubausdavo; ir žvalgai ir klausytojai buvo po visą šalį kur valdė.

CI. Dėjokas dabar mėdų tautą sujungė į vieną ir ją valdė. Yra mėdų tos giminės: būsai, parėtakėnai, strūchatai, arizantai, būdėjai, magai. Šios yra mėdų giminės.

CII. Dėjoko sūnus buvo Fraortas, kuris, mirus Dėjokui, karaliavusiam 53 metus, paveldėjo valdžią. Paveldėjęs nepasitenkino vienų medų valdžia, bet išžygiavęs prieš persus, juos pirmus užpuolė ir pirmus mėdų valdiniais padarė. Paskui turėdamas dvi tokias tautas, ir abi stiprias, nukariavo Aziją nuo vienos tautos prie kitos tautos eidamas. Pagaliau išžygiavęs prieš asyriečius, ir iš asyriečių tuos, kurie Niną turėjo ir valdė pirmiau visus, tada gi buvo vienį sąjungininkų netekę, bet kitais atžvilgiais gerai laikėsi; prieš juos išžygiavęs Fraortas pats žuvo, išvaldęs dvidešimt dvejus metus, ir didelė dalis jo kariuomenės.

CIII. Fraortui mirus, paveldėjo Dėjoko vaikaitis, Fraorto sūnus Kyaksaras. Šis sako buvęs daug narsesnis už savo pirmtakūnus, ir pirmas padalijo kuopomis Azijoje, ir pirmas paskirstė, kad kiekvienas būtų savo eilėje, ietininkai, šauliai ir raiteliai, nes pirmiau buvo viskas lygiai sumaišyta. Šitas su lydais kovėsi, kada naktis dieną pasidarė jiems besikaunant, ir anapus Halio upės visą Aziją buvo paverges sau. Surinkęs gi visus savo valdomus, išžygiavo prieš Niną, keršydamas už tėvą ir tą miestą norėdamas išgriauti. Ir jam, kai nugalėjo asyriečius, apgulus Niną, įsiveržė didelė skytų kariuomenė; vedė gi juos skytų karalius Prototijo sūnus Madijas; jie įsibrovė į Aziją, kimeriečius išmesdami iš Europos; tuos persekiodami bėgančius, taip į Mėdijos šalį atvyko.

CIV. Yra nuo Majėtidės ežero iki Fasies upės ir į kolchus trisdešimt dienų laisvo kelio; iš Kolchidės ne taip ilgai einama į Mėdiją, bet viena tarp jų tauta yra saspeirai, ją perėjus yra Mėdija. Tačiau skytai ne ten įsibrovė, bet kitu keliu daug ilgesniu pasukdami, iš dešinės turėdami Kaukazo kalnus. Ten mėdai susidūrė su skytais ir, pralaimėję kovą, valdžios neteko, o skytai visą Aziją paėmė.

CV. Iš ten ėjo į Egiptą; ir kai buvo Palestinoj, Syrijoj, Psametichas, Egipto karalius juos sutikęs, dovanomis ir prašymais prikalbėjo toliau nekeliauti. Kai grįždami atsidūrė Syrijos Askalono mieste, daugumui skytų praėjus be nuoskaudų, nedaugelis jų atsilikę apiplėšė dangiškosios Afroditės šventovę. Yra gi ta šventovė, kaip aš klausinėdamas surandu, seniausia iš visų šventovių, kurios yra tos deivės; nes ir Kipro šventovė iš ten atsirado, kaip patys kipriečiai sako, ir ta Kytėrose, kur finikiečiai pastatė, iš tos Syrijos kilusios. Tiems iš skytų, kurie apiplėšė šventovę Askalone, ir jų visada ainiams įskiepijo deivė moterišką ligą; taip kartu sako ir skytai dėl to jie sergą, ir matyti pas juos ateinančių į Skytijos šalį, kaip serga; juos vadina skytai enarėjais.

CVI. Taigi 28 metus valdė Aziją skytai, ir viskas jiems dėl žiaurumo ir nevalyvumo netvarkoj buvo: nes be žudynių, reikalavo mokesnio nuo kiekvieno, kur kiekvienam buvo uždėję, o be mokesnių plėšė, jodinėdami visa, ka tik kas turėjo. Bet jų daugumą Kyaksaras ir mėdai bevaišindami nugirdę nužudė, ir taip atgavo valdžią mėdai, ir įsigalėjo ten, kur ir pirmiau; ir Niną paėmė (kaip paėmė, kitose knygose išdėstysiu) ir asiriečius valdiniais padarė, išskyrus Babilono sritį. Po to Kyaksaras, iškaraliavęs 40 metų, su tais, kai skytai valdė, numirė.

CVII. Paveldėjo karalystę Kyaksaro sūnus Astyagas. Ir jam gimė duktė, kuriai varda davė Mandanė. Ją pamatė Astyagas sapne šlapinantis tiek, kad pripildė jo miestą ir užliejo visą Aziją. Išdėstęs tą sapną sapnų aiškintojams iš magų, išsigando sužinojęs iš jų, kas tai yra. Paskui Mandanę, esančią jau tokią, kad jau vyro reikia ieškoti, niekam iš jo vertų mėdų nedavė, bijodamas to regėjimo; o persui atidavė, kuriam vardas buvo Kambysas, kurį sužinojo esant iš gerų namų, ramaus būdo, kurį daug žemiau vertino negu vidutinį mėdų vyrą.

CVIII. Vedus Kambysui Mandanę, Astyagas pirmaisiais metais matė kitą sapną: pasirodė jam, kad iš tos dukters gėdos išdygęs vynuogių medis, ir tas medis apėmęs visą Azija. Pamatęs tai ir perdavęs sapnų aiškintojams, parsikvietė iš persų nėščią buvusią dukterį; atvykusią gi saugojo, norėdamas gimusį iš jos nužudyti, nes iš regėjimo magų sapnų aiškintojai išaiškino, kad jo dukters sūnus karaliausias vietoj jo. To saugodamasis Astyagas, kai tik gimė Kyras, pasišaukęs Harpagą savo giminįetį ir ištikimiausią iš mėdų, kuriam pasitikėjo visuose savo reikaluose, tarė taip: "Harpage, darbo, kurį tau pavedu, nieku būdu neapleisk ir manęs neapgaudinėk, ir kitiems pataikaudamas, pats sau pakenksi. Imk, kurį Mandanė pagimdė vaiką, nunešęs pas save nužudyk, paskui palaidok kokiu pats nori būdu". Tas gi atsakė: "O karaliau, nei kitur kur nematei tame žmoguje nieko nemalonaus tau, saugosimės tau ir ateitvie nieku nenusikalsti. Bet jei tau malonu, kad tai taip įvyktų, reikia, žinoma, kas man priklauso, padaryti".

CIX. Taip atsakęs Harpagas, kai jam buvo perduotas vaikas papuoštas kaip mirčiai, nuėjo verkdamas namo. Parėjęs gi papasakojo savo žmonai visą Astyago pasakyta kalba. Ji gi jam tarė: "Dabar kas tau galvoj yra daryti?" Jis gi atsakė: "Ne taip kaip pavedė Astyagas, nei, jei išeis iš proto ir dūks blogiau, kaip dabar dūksta, aš neklausysiu jo valios, nei to žudymo nevykdysiu. Dėl daug ko nežudysiu jo: ir kad man pačiam giminė yra vaikas, ir kad Astyagas yra senas ir neturi sūnaus: jei numirs jam mirus, tai dukteriai atiteks valdžia, kurios dabar sūnų žudo per mane; ar nebus man iš to didžiausio pavojaus? Bet dėl mano paties išgelbėjimo reikia, kad mirtų tas vaikas, bet reikia, kad kas iš paties Astyago tarnų nužudytų, o ne iš mano".

CX. Tatai pasakė, ir tuojau pasiuntinį išsiuntė pas vieną iš Astyago piemenų, kurį žinojo turint geriausias ganyklas ir žvėringiausius kalnus, jo vardas buvo Mitridatas. Gyveno su savo verge, vardas gi buvo tos moters, su kuria gyveno, Kyno graikų kalba, mėdiškai gi Spako: nes kalę vadina spaka mėdai. Kalnų slėniai, kur jaučių ganyklas turėjo šitas piemuo, buvo į šiaurę nuo Agbatanų ir į Euksino jūrą; nes ta mėdų šalis saspeirų linkui kalnuota yra ir aukšta, ir miškinga, kita gi mėdų šalis yra visa lygi. Kada tas piemuo labai skubiai pašauktas atėjo, tarė Harpagas taip: "Liepia tau Astyagas tą vaikelį paėmus padėti tuščiausioj kalnų vietoj, kad kuo greičiausiai žūtų. Ir tai tau liepė pasakyti, jei nenužudysi jo, bet kokiu nors būdu išlaikysi, tai kuo blogiausia mirtim žūsi. Prižiūrėti gi padėtą pavesta man".

CXI. Tatai išgirdęs piemuo, paėmęs vaikelį, grįžo tuo pačiu keliu ir priėjo prie tvarto. Tuo pat laiku ir jam žmona, gimdžiusi visą dieną, tada kaip tik pagimdė išėjus piemeniui į miestą. Buvo išsigandę abu dėl ko kita, jis dėl žmonos gimdymo susirūpinęs, o žmona, kad nepaprastai Harpagas pasišaukė jos vyrą. Kada gi sugrįžęs pasirodė, tartum netikėtai jį pamačiusi žmona paklausė pirmoji, kas yra, kad jį taip skubiai Harpagas pasišaukė. Jis gi tarė: "O žmona, pamačiau į miestą atėjęs ir išgirdau, ko nei matyti nederėjo, nei kada nors atsitikti mūsų valdovams. Visi Harpago namai verksmo pilni, aš gi parblokštas, įėjau į vidų. Vos tik įėjau, matau vaikelį vidurį paguldytą besiblaškantį ir verkiantį, papuoštą auksu ir puikiais rūbais. Harpagas, kai tik pamatė mane, liepė kuo greičiausiai paėmus vaikelį išnešti ir padėti į žvėringiausią kalnų vietą, sakydamas, kad Astyagas tatai pavedęs man, labai prigrasęs, jei to nepadaryčiau. Ir aš paėmęs išsinešiau, manydamas, kad jis yra kurio iš namiškių: nes niekaip nesupratau, iš kur buvo. Stebėjaus gi matydamas auksu ir brangiais rūbais papuoštą, be to dar aiškiu verksmu Harpago namuose. Bet tuojau sužinojau pakeliui viską iš tarno, kuris mane lydėdamas iš miesto perdavė vaiką, kad yra Astyago dukters Mandanės ir Kyro sūnaus Kambyso vaikas, ir man Astyagas įsakė nužudyti. Dabar štai jis yra".

CXII. Tai sakydamas piemuo atidengęs parodė. Ji, kai pamatė vaikelį didelį ir gražų esant, apsiverkus ir apkabinus vyro kelius maldavo nieku būdu neišmesti jo. Jis gi sakė negalįs kitaip padaryti, nes ateisią Harpago žvalgai pažiūrėti: žūsiąs kuo blogiausiai, jei to nepadarysiąs. Kai neperkalbėjo vyro, vėl tarė moteris taip: "Kadangi negaliu tavęs atkalbėti, kad neišmestum, tai tu taip padaryk, jei būtinai reikia pamatyti išmestą. Nes pagimdžiau ir aš, bet pagimdžiau negyvą. Tą nunešęs padėk, o Astyago dukters vaiką kaip savo auginkim. Taip nei tu nebūsi pagautas apgaudinėjant ponus, nei mums nebus blogai padaryta. Negyvas karališkas laidotuves gaus, ir išlikęs nenustos gyvybės".

CXIII. Geriausiai rodėsi piemeniui taip esant sakanti žmona, ir tuojau padarė tatai. Kurį nešė mirti vaiką, tą perdavė savo žmonai, o tą savąjį negyvą paėmęs įdėjo į indą, kuriame atnešė antrą; papuošęs visu to kito vaiko papuošalu, nunešęs į dykiausią kalnų vietą padėjo. Kai trečią dieną vaikelį padėjus atėjo, nuėjo į miestą piemuo, iš piemenėlių, kurį jo sargu palikęs, atėjęs pas Harpagą, pasakė esąs pasiruošęs parodyti vaikelio lavoną. Harpagas, pasiuntęs iš savo palydovų ištikimiausius, apžiūrėjo per juos ir palaidojo piemens vaikelį. Tą palaidojus, antrą iš jų, Kyru pavadintą, paėmusi užaugino piemens žmona, kitą jam vardą ne Kyro davusi.

CXIV. Kai buvo dešimties metų vaikas, atsitikęs jam toks dalykas iškėlė jį. Žaidė tame kaime, kuriame buvo ir tos bandos, žaidė gi su kitais vienamečiais ant kelio. Ir vaikai žaisdami išsirinko savo karalium tą, kurį vadino piemens vaiku. Jis gi iš jų paskyrė vienus namus statyti, kitus palydovais būti, vieną kurį iš jų karaliaus akim būti, kitam kuriam žinias atnešti davė pareigą, taip kiekvienam paskyrė darbą. Vienas iš tų vaikų kartu žaisdamas, būdamas žymaus mėduose vyro Artembaro sūnus, nepadarė kas pavesta Kyro, liepė jį kitiems vaikams pagauti. Klausant vaikams Kyras tą vaiką žiauriai gana nubaudė. Jis gi, kai tik buvo paleistas, kaip ką neverta jo kęsdamas, labai įsižeidė, o parėjęs į miestą pas tėvą pasiskundė tuo, ką nuo Kyro gavo, sakydamas ne Kyro (nes jam nebuvo to vardo), bet Astyago piemens vaiko vardą. O Artembaras perpykęs, kaip buvo, atėjęs pas Astyagą ir kartu vesdamasis vaiką, sakė nevertus veiksmus nukentėjęs, tardamas: "O karaliau, tavo vergo, piemens vaiko, taip įžeisti esame", rodydamas vaiko pečius.

CXV. Tai išgirdęs ir matydamas Astyagas, norėdamas atkeršyti vaikui dėl Artembaro garbės, pasišaukė piemenį ir vaiką. Kai atvyko abu, pažiūrėjęs į Kyrą Astyagas tarė: "Tu būdamas to tokio tėvo vaikas išdrįsai pirmojo esančio pas mane vaiką taip grubiai įžeisti?" Tas gi atsakė taip: "Valdove, aš tai padariau teisėtai. Nes to kaimo vaikai, tarp kurių ir jis buvo, žaisdami pastatė savo karalium; nes jiems atrodė, kad esu tam tinkamiausias. Taigi kiti vaikai kas įsakyta vykdė; jis gi neklausė ir žodį laikė perniek, kol gavo bausmę. Jei todėl vertas ko blogo esu, štai tau čia esu".

CXVI. Taip sakant vaikui, Astyagas jį atpažino, ir veido bruožai panašūs atrodė į jo, ir atsakymas laisvesnis, o išmetimo laikas su vaiko amžium atrodė sutinka. Nustebęs dėl to, kurį laiką buvo bežadis. Sunkiai pagaliau atsigaudamas tarė, norėdamas išsiųsti Artembarą, kad piemenį vieną paėmęs išklausinėtų: "Artembare, aš taip padarysiu, kad nei tu, nei tavo vaikas nieku nesiskųstumėt". Artembarą išsiuntė, o Kyrą įvedė į vidų tarnai Astyago įsakymu. Kada pasiliko piemuo vienas, taip jį paklausė Astyagas, iš kur gavo tą vaiką ir kas yra, kas perdavė. Jis gi iš jo gimus sakė ir pagimdžiusi jį dar esanti pas jį. Astyagas gi tarė, kad jis netiesą sakąs ir manąs dideliais kankinimais priversti prisipažinti. Taip sakydamas davė ženklą palydovams čiupti jį. Jis gi vedamas į kankynes taip pareiškė, kaip buvo. Pradėjęs nuo pradžios, papasakojo nuo tiesos nenutoldamas, ir perėjo prie prašymo, pasigailėjimo jam turėti prašydamas jį.

CXVII. Astyagas piemeniui teisybę pasakius jau mažiau jį kaltino; bet Harpagu labai pasipiktinęs, liepė palydovams jį pašaukti. Kai atėjo Harpagas, paklausė jį Astyagas: "Harpage, kokiu būdu vaiką nužudei, kurį tau perdaviau gimusį iš mano dukters. Harpagas, kadangi matė piemenį viduj esant, nepasuko į melagingą kelią, kad meluodamas nebūtų pagautas, bet tarė taip: "O karaliau, kada paėmiau kūdikėlį, pagalvojau, kaip tau padaryti pagal tavo norą, ir aš prieš tave likdamas nekaltas nei tavo dukteriai, nei tau pačiam nebūčiau žmogžudys. Taigi padariau taip. Pašaukęs tą piemenį, perdaviau kūdikėlį sakydamas, kad tu liepi nužudyti jį. Ir taip sakydamas,

nepamelavau, nes tu taip įsakei. Perdaviau jam tuo būdu, įgaliodamas padėti jį dykame kalne ir pasilikus saugoti kol mirs, pagrąsęs visaip jam, jei to tiksliai nepadarytų. Paskui, padarius jam kas įsakyta, mirė kūdikėlis; pasiuntęs iš eunuchų ištikimiausius, apžiūrėjęs per juos palaidojau jį. Taip buvo, karaliau, tas dalykas, ir tokiu būdu yra palaidotas vaikas". Harpagas teisingai pareiškė.

CXVIII. Astyagas gi, slėpdamas pyktį, kurį įgijo dėl to įvykio, pirma, kaip išgirdo pats iš piemens dalyką, vėl papasakojo Harpagui, paskui gi, kai jam paaiškino, perėjo sakydamas, kad tebėra vaikas ir kas padaryta yra gerai. "Nes to kas padaryta", tęsė sakydamas, "tam vaikui labai gailėjaus, ir savo dukterį įžeidęs ne lengvai kenčiau. Taip laimei gerai pasikeitus, tu savo vaiką atsiųsk pas tą naujai atėjusį vaiką ir (kadangi už vaiką noriu aukoti auką, tiems iš dievų, kuriems pati garbė priklauso) būk pas mane puotoje".

CXIX. Harpagas, kai išgirdo tai, puolęs kniūbščias ir labai džiaugdamasis, kad ir nusikaltimas jam nuopelnu tapo ir kad laimingu likimu į puotą pakviestas, parėjo namo. Parėjęs greičiausiai, buvo jam mat vienas vaikas, beveik trylikos metų, jį išsiuntė eiti liepdamas pas Astyagą ir daryti, ką anas įsakys. Pats gi labai apsidžiaugęs papasakojo žmonai, kas atsitiko. Astyagas gi, kai pas jį atvyko Harpago sūnus, nužudęs jį ir dalimis sukapojęs, dalis mėsų iškepė, kitas išvirė; jas gerai papuošęs laikė paruoštas. Tada, kai atėjus pietų valandai atvyko su kitais svečiais ir Harpagas, kitiems ir pačiam Astyagui buvo padėti stalai su aviena, Harpagui gi su jo vaiku, be galvos, galų rankų, ir pėdų, visa kita; tos gi atskirai sudėtos kibire paslėptos. Kai Harpagui atrodė, kad pasisotino tuo maistu, Astyagas paklausė jį, ar jis patenkintas tuo maistu. Atsakius Harpagui, kad labai patenkintas, atnešė, kam buvo pavesta, paslėptą vaiko galvą, rankas ir pėdas, Harpagui gi liepė apstojusieji atidengti ir imti ką nori iš jų. Paklausęs Harpagas ir atidengęs pamatė sūnaus liekanas. Pamatęs gi nebuvo parblokštas ir pasiliko susivaldęs. Paklausė jį Astyagas ar pažįsta, kokio žvėries mėsą suvalgė. Jis gi tarė ir pažįstąs ir gerai esą visa, ką karalius padarė. Taip atsakęs, ir paėmęs mėsų liekanas, išėjo namo. Paskui gi ketino, kaip aš manau, surinkęs palaidoti viską.

(Bus daugiau)

Lietuvių Veteranų Sąjungos
"Ramovė"
Centro Valdyba

BENDRARAŠTIS Nr. 42

Liečia: I. L.V.S. "Ramovė" naujų Centro Organų išrinkimą.
II. Naujos Centro Valdybos pareigomis pasiskirstymą.
III. Centro Organų kadencijos pailginimą.
IV. Centro Organų adresus.
V. Savišalpos Fondo likvidavimą.

Pastaba: Žiūrėk bendraraštį Nr. 40 š.m. gegužės 2 d.

I. Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" naujų Centro Organų rinkimai korespondenciniu būdu įvykdyti š.m. gegužės-birželio mėn. Rinkimų Komisijos protokolo iš š.m. birželio 28 d. duomenimis į naujus Centro Organus yra išrinkti:

a) Į Centro Valdybą:

Nariais:

1. Povilas Plechavičius,
2. Mikas Rėklaitis,
3. Juozas Tumas,
4. Antanas Rėklaitis,
5. Juozas Balčiūnas-Švaistas,
6. Stasys Dirmantas, ir
7. Kazys Oželis, Jr.

Kandidatais:

1. Povilas Dirkis, 2. Jonas Švedas ir 3. Jonas Tapulionis.

b) Į Kontrolės Komisiją:

Nariais:

1. Petras Genys, 2. Povilas Žilys, ir 3. Antanas Avižienis.

Kandidatais:

1. Aleksas Siliūnas ir 2. Antanas Skirpstūnas.

c) Į Garbės Teismą:

Nariais:

1. Antanas Impulevičius, 2. Raimondas Liormonas ir 3) Alfonsas Jurskis.

Kandidatais:

1. Bronius Tvarkūnas ir 2. Jonas Stelmokas.

II. Nauja Centro Valdyba pasiskirstė pareigomis sekančiai:

1. Povilas Plechavičius — Pirmininkas,
2. Stasys Dirmantas — I-as Vice-Pirmininkas,
3. Mikas Rėklaitis — II-as Vice-Pirmininkas,
4. Juozas Tumas — Iždininkas,
5. Juozas Balčiūnas-Švaistas — Kultūros Vadovas,
6. Antanas Rėklaitis — Sekretorius,
7. Kazys Oželis, Jr. — Sekretorius Padėjėjas.

III. Centro Organų kadencijos pailginimas

Daugumas Sąjungos narių pasisakė už tai, kad Centro Organų rinkimai būtų vykdomi kas 4 metai vietoj kas 2 metai. Ta prasme Sąjungos statuto 48 str. antroji pastraipa yra pakeista ir nuo 1958 m. liepos 1 d. Centro Organų rinkimai bus vykdomi kas 4 metai.

IV. Centro Organų adresai:

Valdybos Pirmininko P. Plechavičiaus: 4536 So. Sacramento Ave., Chicago 32, Illinois.

Iždininko J. Tumo: 4518 So. Talman Ave., Chicago 32, Illinois.

Sekretoriaus A. Rėklaičio: 6643 So. Maplewood Ave., Chicago 29, Ill.

Kontrolės Komisijos P. Genio: 3414 So. Parnell Ave., Chicago 16, Ill.

Garbės Teismo A. Impulevičiaus: 304 Cross St., Philadelphia 47, Pa.

V. Savišalpos Fondo likvidavimas

1. Sąjungos Skyriams buvo Centro Valdybos pateiktas persvarstyti Sąjungos Savišalpos Fondo metinių įnašų klausimas (bendraraštis Nr. 40 IX str. 1 p.). Iš gautų atsakymų daugumas Sąjungos narių pasisakė už Savišalpos Fondo panaikinimą-likvidavimą. Tuo būdu nuo 1958 metų liepos mėn. 1 d. laikyti Savišalpos Fondą likviduotu-neveikiančiu.

2. Ryšy su Savišalpos Fondo likvidavimu Fondo pinigų likučius perduoti sekančiai:

a) Sąjungos narių metinių įnašų ($3.00) likučius — Sąjungos Centro Valdybai (Fondo statuto 13 str.).

b) Kitus Fondo pinigus perduoti Lietuvos Laisvės Kovų Invalidų Draugijos Centro Valdybai.

3. Savišalpos Fondą likvidavus, tolimesnis Lietuvos Laisvės Kovų Invalidų šelpimas vykdomas decentralizuotai, t.y., Sąjungos Skyriai, surinktus invalidams šelpti pinigus, siunčia tiesiog Lietuvos Laisvės Kovų Invalidų Draugijos Centro Valdybai.

4. Kontrolės Komisija įpareigojama patikrinti Savišalpos Fondo apyskaitą už visą Fondo egzistavimo laiką ir Fondo pinigų (likučių) paskirstymą Fondą likvidavus (šio bendr. V. str. 2 p.). Patikrinimo aktą pristatyti Centro Valdybai iki š.m. rugsėjo 1 d.

P. Plechavičius Pirmininkas — **A. Rėklaitis** Sekretorius

IŠ PAVERGTOSIOS TĖVYNĖS

(LIETUVOS KAR. GUSARAS E. L., BUV. KARO BELAISVIS, PASAKOJA)

Po II Pasaulinio karo Lietuvos ūkininkai gana greit atsigavo. Per 2 metus (1945-47) Lietuvos žemės ūkis padarė gerą pažangą. Pav., 1947 m. žemės derlius buvo toks gausus, jog pritrūko sandėlių javams pilti. Tačiau prityrę bolševikai neskubėjo su naujais sandėliais, pareikšdami slaptai, prie vodkos stikliuko, kad, girdi, netrukus senų sandėlių pakaksią. Kur seni sandėliai buvo javais pripilti, ten grūdus laikė po grynu dangumi, taip kaip miltus Šančių rampoje 1940 m. rugsėjo mėn. (kas su miltais atsitiko, apie tai žino visi šančiškiai).

Apie 1948 m. užvirė ūkininkų medžioklė. Maskoliai pradėjo juos varyti į kolūkius. Kas neskubėjo, buvo apšauktas darbininkų bei valstiečių valstybės priešu ir ištremtas į Sibirą arba į Turkmenistaną. Sukolektyvinus žemės ūkį, sandėlių jau nereikėjo statyti, nes senų, turimų visiškai pakako. Sunaikinus laisvus ūkininkus, žlugo žemės ūkis. Kolūkiams nuolat trūksta sėklų, pašarų, ūkio mašinų. Ar tai ne ironija: ariama naktimis, o dienos metu traktoriai stovi laukuose arba patvory, mat, sugedę arba traktorininkai laukia atsarginių dalių, o jų kaip nėr, taip nėr... Pavasarį trūksta grūdinių sėklų. "Vyrai", sako brigados vedėjas draugas Benovaitis, "berkite rečiau, ba (nes) trūksta sėklų, o planas reikia išpildyti! To reikalauja kompartija!" Kolūkiui "Už Taiką" trūksta bulvių sėklų. "Draugai", sako pirmininkas, "draugės, vyrai, moterėlės, mėtykit bulves rečiau, nes sėklų neturiu, o bulvėms skirtas laukas (50 ha) reikia būtinai apsodinti, kad planas būtų įvykdytas. Jeigu to nebus, bus bjauri velniava!" šaukia susirūpinęs draugas agronomas, kolūkio vedėjas. Jau balandžio mėn. gena gyvulius į ganyklas, nes pašarų nėra. Šiaudai kluone supuvo, nes stogai kiauri lyg rėtis. Dobilų nėra, šienas jau pernai kupetose supuvo. Viena bėda gena antrą. Gyvuliai krinta badu, karvės pasimeta; veršiams trūksta pieno, dvesia kiaulės, avys, vištos. Gyvulių gydytojai bejėgiai, nes ir geriausiais vaistais pašaro nepakeisi. Kolūkyje "Už Taiką" pastatė tvartus, tačiau "pamiršo" stogą uždėti. Ištisus 2 metus gyvuliai skurdo, šalo, dvėsė. Po 2 metų statinys pradėjo irti. Remontas vyko vėžio tempu. Kučinskynėje kluonas su kiauru stogu. Suvežti javai supuvo, sudrėko, tačiau stogo dar nepataisė. Tai ne pasaka, mieli broliai užjūryje, tai bolševikinė tikrovė.

Kur anksčiau griovių būta, ten šiandien jų nėra, nes grioviai, aiškina maskoliai kolūkiečiams, tai dvarininkų ir buožių palikimas, kuris trukdo traktoriais dirbant. Kad vanduo nenusenka, kad Gauronų šalnabalė apsemia pasėlius, apie tai kompartijos planuose nieko nesakoma. Kur prieš karą Kučinskynėje, Brazynėje, Mukynėje, Kazynėje laukai auksu lijo, ten šiandien ožkabarzdžiai, viksvos, smilgos, usnys, net samanos bujoja. Kur ūkininkas Jonas Dielinis (ištremtas Sibiran), Brazėnas, Vencys, Petukinis obuolių bei kriaušių derlium vežimus pripildė ir miestan vežė, ten šiandien kelmai tebespokso, nes vaismedžių jau nėra — tvoros sugriuvo, trobesiai sudegė arba

Lietuvių rankomis statyta tremtinių stovykla VALENTINOVKA, Krasnojarsko rajone, Sibire.

Redaguoja Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Laikin. Centro Vald. Darbo Prezidiumas.

PIRMASIS VISUOTINAS L. ŠAULIŲ SĄJUNGOS TREMTYJE ATSTOVŲ SUVAŽIAVIMAS

L.Š.S.T. Laikinosios Centro Valdybos šauktasis Šaulių Sąjungos Suvažiavimas, įvyko š.m. liepos 5 d. Chicagoje, Jaunimo Centro patalpose. Jis gražiai ir sėkmingai praėjo, sutvirtino jau veikiančią tremtyje L. šaulių organizaciją ir įgalino ją toliau veikti. Išrinkta Centro Valdyba, Vyr. Kontrolės Komisija ir Vyr. Garbės Teismas. Patvirtinta laikinai veikęs Statutas, apsvarstyti TREMTIES TRIMITO, ŠAULĖS TREMTYJE ir eilė kitų šauliškų reikalų.

Laikinoji, steigiamoji Centro Valdyba į Suvažiavimą atėjo su dideliu organizaciniu turtu — su 8 veikiančiais šaulių vienetais, jau kelinti metai einančiu šauliškos sielos reiškėju TREMTIES TRIMITU ir ŠAULE TREMTYJE, su veikiančiu L. Statutu, ne tik suplanuota, bet jau praktikoje pradėta vartoti šaulių uniforma, su paruoštais uoliems darbininkams šauliško atžymėjimo ženklais, su ryškėjančia V. Putvio ideologine kryptimi ir nemaža nudirbto Laik. Centro Valdyboje ir šaulių vienetuose šauliško darbo ir iš to darbo sukauptos patirties.

Kaip pritarimo ženklą ir nudirbtam darbui ir parinktai krypčiai, po trumpo L.C. Valdybos pirmininko A. Mantauto pranešimo, suvažiavimo pirmininko R. Skipičio pasiūlymu, L.C.V. pirmininkas A. Mantautas buvo išrinktas Garbės nariu.

Buvo išklausyta sveikinimų žodžiu ir raštu. Buvo rezoliucijų ir sveikinimų, ypač reikšmingas žodis Lietuvių visuomenei. Pradžioje, iškilmingoje dalyje pagerbti žuvusieji ir atvežta iš Lietuvos vieno šaulių būrio vėliava.

Į Centro Valdybą buvo išrinkta 15 asmenų trims metams: S. Putvytė-Mantautienė, Alf. Valatkaitis, ev. kun. A. Trakis, J. Preikšaitis, K. Žilėnas, K. Kodatienė, Vl. Išganaitis, V. A. Mantautas, K. Musteikis, A. Mantautas, A. Gintneris, V. Abramikas, A. Rožėnas, E. Jankutė ir J. Balčiūnas. Kandidatai: E. Klupšienė, V. Kažemėkaitis, Petrušauskas, Čižiūnas ir Vaičaitis.

Vyr. Kontr. Komisija: A. Kybartienė, Vl. Skirmuntas ir prof. V. Biržiška. Vyr. Garbės Teismas: adv. R. Skipitis, I. Serapinas ir prof. Šimoliūnas; kandidatas prof. M. Mackevičius ir St. Juškėnas.

Dėl laiko stokos ne visi Darbo Prezidiumo nariai išrinkti. Dėl to čia duodame tik naujosios vadovybės viršūnę, būtent: Centro Valdybos pirmininku išrinktas A. Mantautas, I vice-pirm. Alf. Valatkaitis, II — I. Preikšaitis ir sekretorium — A. Rožėnas.

Buvo pritarta C. V. pirmininko pasiūlymui įgalioti I vice-pirmininką ne principiniais klausimais kviesti Darbo Prezidiumo ir Centro V-bos posėdžius, apie tai informuojant C. V. pirmininką. Kadangi T. TRIMITO redaktorius suvažiavime negalėjo dalyvauti, nebuvo ir T.T. korespondento, o suvažiavimo ir pirmojo C.V. posėdžio protokolų redakcija dar negavo, todėl pilnesnį suvažiavimo aprašymą duosime kitame T.T. numeryje ir atskirai C. V. pirmininko žodį.

Valio auganti ir gražiai besitvarkanti Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje!

A. Mantautas

---

sunyko naktimis! Kur dingo žąsų ir ančių pulkai, kurie "buožių" laikais klegėdami į miestus plaukė? Kolūkiai jų beveik nelaiko, girdi, neapsimoka. Kolūkių valdžia verčia visas kaltes ant kolūkio bernų, o šie atsikerta, pareikšdami, kad, girdi, valdžia jais nesirūpinanti. Nepaprastai įsigalėjo girtavimas, vagystės — tik mirštantieji nevagia, — naminės varymas, rūkymas (rūko jau mokykliniai vaikai), muštynės. Vieškeliais traukia elgetų minios, nes nei kolūkiai, nei vadinamosios savivaldybės neremia senelių, negalinčių dėl senatvės darbo dirbti. Kolūkiečiai labai menkai atlyginami: už darbadienį mokama 1—2 rubl. ir duodama 3 svarai (1.5 kg) grūdų. Maskolių komunistų valdžia remiasi durtuvais bei terorou. Daug geriau atlyginami fabrikų darbininkai, o ypač slaptosios policijos, partijos bei raudonosios armijos pareigūnai. Bolševikai šaukia išsijuosę, kad jie, girdi, rūpinasi liaudies švietimu, tačiau mokyklinius vadovėlius, kurie palyginamai gana brangūs, turi tėvai pirkti. Nei sąsiuvinių, nei knygų veltui neduodama. Apie švietimo lengvatas kalbama tik mitinguose ir rašoma melagingoje maskolių spaudoje. Netiesa, kad pavergtieji lietuviai ar latviai darniai sugyvena su maskoliais. Jeigu pavergtieji pajėgtų, tai maskolių jau seniai nebūtų Pabaltijo kraštuose. Netiesa, kad pavergtųjų vaikai noriai mokosi rusų kalbos. Ar ne įspūdinga, kad vaikai, baigę septynmetę mokyklą, net nemėgina kalbėti rusiškai. Lietuvė motina, lietuvis tėvas su savo vaikais tebešneka tik lietuviškai! Netiesa, kad lietuviai darbininkai skverbiasi į kompartiją, o jaunimas į vadin. "Pionierių" organizaciją. Kompartijoj terasi tik tautos išmatas bei parsidavėlius, trokštančius garbės bei medžiaginių gėrybių. Netiesa, kad lietuviai, patekę maskolių kariuomenėn, atlieka karinę tarnybą Lietuvos teritorijoj. Priešingai, jie tarnauja Kaukaze, Tadžikistane, Kazachstane, Sibire, net Sachalino saloje. Apie tautų lygybę Maskolijoj negali būti kalbos. Svarbiausiose vietose šeimininkauja rusai, kuriuos lietuviai kacapais šaukia.

P. L.

ATEITIES DARBO GAIRIŲ BEJIEŠKANT

S. PUTVYTĖ-MANTAUTIENĖ

Brangios Sesės!

Štai jau pirmasis visuotinasis LŠST Vienetų Atstovų Suvažiavimas įvyko. Jau turime savo nuolatinę, pilnateisę vadovybę. Tai yra didelis laimėjimas. Pasibaigė organizacinio laiko tarpas ir mūsų Šaulių Sąjungos vežimas tremtyje įriedėjo į pastovias veikimo vėžes .

Prieš užverčiant atliktųjų darbų lapą ir prieš pradedant naująjį, naudinga kiekvienam peržvelgti nueitąjį kelią ir iš praeities patyrimo susidaryti pagrindus tolimesniam veikimui.

Lietuvoje darbo gairės mums buvo aiškios, darbo sritys didelės ir plačios. Jos buvo tiek plačios, kad be bendros visiems vienetams privalomos programos kiekvienas galėjo pasirinkti mėgiamiausią darbo sritį ir ją tobulinti. Vieni vienetai labiau domėjosi kultūriniu darbu, turėjo chorus, vaidinimo kuopeles, kitiems labiau rūpėjo sportas, sanitarija, tiekimas ir maitinimas. Kiti vėl turėjo suomių lottų pavyzdžiu krautuvėles ir tautinių drabužių audyklėles. O Kauno šaulės, turbūt, pirmosios Lietuvojo, iškėlė mažųjų globos reikalą. Dar kovų dėl Nepriklausomybės metu Šaulių S-gos centro patalpose Kaune, toje pačioje salėje, kur vakarais šauliai atlikdavo šaudymo ir rikiuotės pratybas, raštinėje už sienos nuolat skambant telefonui su pranešimais iš fronto, buvo įsteigtas pirmas vaikų darželis. Neužilgo Kauno šaulių būrys, norėdamas atlietuvinti sulenkėjusius Kauno priemiesčius, visuose priemiesčiuose įsteigė ir daug metų išlaikė vasaros vaikų aikšteles.

Tai rašau ne tam, kad džiaugtis praeities atsiminimais ir ne dėl sentimentų. Brolių ir sesių didelėmis pastangomis atsteigta Šaulių S-ga tremtyje. **Šaulių S-ga išėjo iš lietuvių tautos gelmių, kaip gyvosios tautos valios pasireiškimas.** Išėjo tada, kai tauta po šimtmečių vergijos suskaldyta, apiplėšta, netekusi savo inteligentijos, karo audrų nuteriota kovojo dėl laisvės. Ji buvo su ja tuos trumpuosius laiminguosius 20 metų, kai lietuvis nevaržomas kūrė savo tautos ateitį, ji pasiliko tautai ištikima, kai ją ištiko nauji vargai. Pasiliks ir toliau kaip gyvas, organizuotas kovojantis vienetas, kurs visur yra, visur budi, remia viską, kas tautą gelbsti ir stiprina.

Be reikalo daugelio baiminamasi, kad atsisteigusioji Šaulių S-ga dar labiau suskaldys ir taip jau negausingas mūsų organizuotos visuomenės eiles. Mūsų uždavinys neskaldyti, bet vienyti. Ne veržtis į užimtuosius darbo barus, bet gaivinti apleistuosius. Šaulių S-gos ideologija, kuri stovi nuošaliai nuo partijų ir grupių, čia teikia plačių galimybių.

Mano giliu įsitikinimu, didžiausią lietuvybei pavojų sudaro ne organizacijų gausumas, bet tai, kad vis daugiau lietuvių šalinasi nuo bet kokio visuomeniško darbo. Ir man atrodo, kad pirmas šaulių uždavinys tremtyje, tai yra kova už mūsų pačių ištikimybę savo tautos reikalams. Juk nėra žmogaus amžiuje tokio laiko tarpo, kada jisai pasidarytų nebe-

---

— Čikagos šaulių klubas kas mėnuo didėja narių skaičiumi. Kiekviename posėdyje yra priimami nauji nariai. Paskutiniame posėdyje buvo priimti: Agota Šuopienė, Jonas Jasas, Aleksas Gaidjurgis ir Kazys Ulevičius. Šaulių rėmėjų skaičius irgi didėja. Jais rašosi toki asmens, kurie nori paremti šaulių veiklą idėjiniu ir tautiniu atžvilgiu, bet patys negali aktingai dalyvauti viešame gyvenime.

— Pranas Tomkevičius, 3307 So. Emerald Ave., YA 7-8605, Čikagos šaulių klubo iždininkas, kviečia visus šaulius atsilankyti ir įsigyti šaulių sąjungos statutą, šaulio ženklelį, apsimokėti nario mokestį, gauti nario liudijimus, pareiškimus ir kitą informaciją, įskaitant ir uniformos įsigijimo reikalus.

— Alf. Butkus, senas Lietuvos šaulys ir Čikagos šaulių klubo narys, kuris prieš pusę metų buvo sunkiai sužeistas, jau pradeda sveikti ir gali pavaikščioti su lazdele, bet darbo dirbti dar negalės keletą mėnesių. Jisai turi šeimą 5 asmenų: žmoną ir 4 dukteris, visi nedarbingi, arba neturi darbo.

— Čikagos šaulių klubo atstovai, visuotiniame šaulių suvažiavime, įvykusiame liepos 5 d. Jaunimo Centre, Čikagoje, buvo išrinkti sekanti asmens: A. Rožėnas, A. Juodka, Pr. Tomkevičius, J. Balčiūnas, V. Abramikas, O. Dunaitienė ir Radzvickas. Iš valdybos atstovavo: kun. A. Šeštokas, K. Rožėnienė ir Z. Urbonas. Jaunimo Štabo atstovai: Vl. Išganaitis, A. Gintneris ir A. Kybartienė. Taigi, iš viso Čikaga į suvažiavimą pasiuntė 13 atstovų.

Ir žiauri priespauda neužslopina lietuviškų dainų ir šokių.

jautrus aplinkos nuotaikoms, kad jis nesikeistų ir būtų nereikalingas bendruomenės dvasinės įtakos.

Bevartant tremties spaudos lapus, randame būkštavimų dėl jaunimo lietuviškumui gresiančių pavojų. Pareiškiama gražių minčių, patiekiama daug gerų pasiūlymų. Bet visos jos bus nesėkmingos, jei vyresnioji karta ir ypač patys tėvai ir motinos sušlubuos. **Nuodėguliu jaunoje sieloje liepsnos neįžiebsime. Liepsna įkuriama, tik degančios sielos gyvu pavyzdžiu.** O, ar galime drąsiai pasakyti, kad vyresnioji karta tokia yra? **Pagaliau tauta, tai nėra pintinė, į kurią kartos sukrautos, kaip duonos kepalai. Tauta yra vienas gyvas organizmas,** kurioje uždavinių turi visi ir seni ir jauni. Jei sušlubuos bent viena dalelė, susirgs visas tautos organizmas.

Grįžtant prie ateities darbų plano man rodosi, kad dabar, jau turint nuolatinę vadovybę, pribrendo reikalas paskubinti šaulių vienetų steigimą. Vienetuose, pirmoje eilėje, reiktų stengtis sudaryti gyvą draugijinį bendravimą narių tarpe. Susirinkimuose ir subuvimuose išsiaiškinti šaulišką ideologiją ir uždavinius, stebėti tautinio gyvenimo apraiškas ir stipriai susicementavus, pasireikšti vienu ar kitu konkrečiu darbu, pagal vietos reikalus, sąlygas ir savo narių sugebėjimus. Visi šaulių moterų Lietuvoje dirbtieji darbai yra naudingi, reikalingi ir vykdytini ir tremtyje. **Tik ryžkimės ir dirbkime!**

Būtų miela, kad sesės dėl savo dirbamų darbų ir naujų sumanymų plačiau pasisakytų ir "Šaulės Tremtyje" skiltyse.

PADĖKA

Brocktono MARTYNO JANKAUS VARDO ŠAULIŲ BŪRIUI už $ 23,00 auką ir Bostono JONO VANAGAIČIO VARDO ŠAULIŲ BŪRIUI už $ 9.00 auką nuoširdžiai dėkoja

TREMTIES TRIMITAS

Mūsų tėvynėje įkūrėjo žodžiai buvo įgyvendinti, šauliai turėjo tinklą savų namų, skaityklų, aikščių ir t.t., tačiau dabar, kol mūsų organizacija neturi savų namų, savo kampo, mielos sesės, kiekvieni erdvesni šaulės namai tebūna kartu ir organizacijos namai. Rinkimės, stiprėkime juose!

IŠRINKTOS VADOVYBĖN ŠAULĖS MOTERYS

Liepos 5 d. įvykęs visuotinas LŠ ST suvažiavimas Chicagoje išsirinko vadovybę, kurion įeina ir sekančios šaulės moterys: Centro Valdybon — S. Putvytė-Mantautienė, K. Kodatienė, E. Jankutė ir G. Klupšienė (kand.). Revizijos Komisijon — A. Kybartienė. Reikia tikėtis, kad išrinktosios stengsis kuo daugiau išjudinti moterų šaulių veiklą tremtyje.

PADĖKA ŠEIMININKĖMS

Suvažiavime dalyvavusieji atstovai buvo labai gražiai ir skaniai Chicagos šaulių moterų pavaišinti ir sulig lietuvišku papročiu įdėta dar ir lauktuvių iš toliau atvažiavusiems. Mieloms sesėms šeimininkėms A. Kybartienei ir jos pagelbininkėms: T. Serapinienei, K. Rožėnienei, O. Vyšniauskienei, L. Dainauskienei A. Butkutei ir kt. priklauso visų atstovų nuoširdi padėka.

TREMTIES TRIMITO Redaktoriui pakeitus gyvenamą vietą, visą medžiagą T. T. skiriamą prašome siųsti šiuo adresu:

V. A. Mantautas,
38 Sawtell Ave.,
Brockton 39, Mass.

Visus raštus, skirtus ŠAULEI TREMTYJE, siųsti:

K. Kodatienė,
16228 Haviland Beach Rd.,
Linden, Mich.

VIDURINIAI RYTAI

Galėjo prasidėti III D. karas. Prasidėjus sukilimui Lebanone, politinė padėtis Vid. Rytuose greitai aštrėjo. Amerikos 6-sis laivynas buvo parengtyje, demonstravo savo buvimą Vidužemio jūroje.

Po perversmo liepos 14 Irake, Lebanono ir Jordano vyriausybės paprašė J.A. V-bes ir Angliją pagalbos. Šie greitai pagalbą atsiuntė. Liepos 15 d. Amerikos marinai išsikėlė Lebanonan ties Beiruto aerodromu ir jį užėmė be jokio pasipriešinimo. Liepos 17 anglų parašiutininkai nusileido Jordanan. Tas sustabdė išsiplėtimą sukilimų Lebanone ir Jordane.

JAV ir Anglija pasiruošė galimam įvykių pablogėjimui. Keturios Strateginės Armijos divizijos Amerikoje buvo užaliarmuotos. Keletas "kautynių grupių" Vokietijoj gavo įsakymą būti parengtyje išvykimui kiekvienu momentu. Visi laivų judėjimai paskelbti slaptais, nes Karo laivynas vykdė pergrupavimus. Telefono, telegrafo ir radijo susisiekimas buvo atitinkamai patvarkytas.

Paskirta Vid. Rytų jungtinė vadovybė, kurios vadu paskirtas adm. J. L. Holloway. Vyko telkimas didesnių pajėgų. Iš Vokietijos per Turkiją atskrido Lebanonan apie 4,000 parašiutininkų, išsikėlė daugiau marinų su tankais ir atominiais ginklais. Tada Lebanone buvo apie 15,000 karių ir Jordane apie 2,000 anglų parašiutininkų ir jų turi daugiau Persijos įlankos plote ir Kipro saloje.

Vakariečiai rizikavo. Bet kariai ir diplomatai, įvertinę aplinkybes, nusprendė, kad Rusija kariškai nereaguos, nes:

— Rusijos karinis įsikišimas galėtų pradėti III D. karą, gi vakariečiai jautė, jog Rusija jam nėra pasiruošusi ir tokio karo dabar nenori.

— "Savanorių" pasiuntimo galimybė daleista 50%, nes sausuma juos pasiųsti be tiesioginio pasipriešinimo neįmanoma, jūros kelias atkirstas. Galėjo numesti parašiutais, bet tada pasilieka sunki aprūpinimo problema.

— Jei pradėtų karinius veiksmus Nasseris su savo kaimynais, jis galėjo būti greitai sutvarkytas.

Maskva apsisprendė kariniai nesikišti. Karo pavojus praėjo. Vid. Rytų susipainiojusi padėtis ilgai bus raizginėjama diplomatų UN rėmuose ir už jų.

Kariniai daliniai į jokius karinius veiksmus neįsileido ir stengiasi jų išvengti.

J. A. VALSTYBĖS

Pagaliau pakeista JAV karinės vadovybės organizacija. Jos priėmimą Kongrese paskubino įvykiai Vid. Rytuose. Pagal naują organizaciją:

— suprastinta vadovavimo (komandavimo) tvarka. Reiškia užjūriuose esą įvairių ginklų rūšių dalys ar daliniai bus vieno vado vadovybėje. Iki šiol atskirų ginklų rūšių dalys įsakymus gaudavo per savo viršininkus Vašingtone. Ateityje įsakymai ateis iš vieno štabo, o ne iš trijų. Tie buvę trys štabai sujungiami į vieną. Jo sudėtis turės apie 400 karininkų.

— Atskiros ginklų rūšys pasiliks ir toliau, tik sumažės jų vadovybių teisės daryti svarbius sprendimus, parinkti ir skirti augštuosius pareigūnus bei daryti svarbius dalių dislokavimus. Minėtos funkcijos bus vykdomos Jungtinio Štabo. Ginklų rūšių viršininkai įeis Jungtinio Štabo sudėtin pasilikdami savo ginklo rūšies viršininkais, tik dalį savo pareigų perduos savo pavaduotojams.

— Prezidentui suteikiama teisė laisviau daryti pakeitimus karinių jėgų organizacijoj. Apie svarbius pakeitimus taikos metu, Prezidentas yra įpareigojamas pranešti Kongresui, kuris 30 dienų laikotarpy gali vetuoti. Karo ar jo grėsmės metu Prezidentas gali tai daryti Kongresui nepranešęs.

— Įsteigiama nauja žinyba, kuri kontroliuos visus erdvės tyrinėjimus.

Kongresas, priimdamas šiuos organizacijos pakeitimus, įstatymam itraukė keletą nuostatų, kurie be jo sutikimo negali būti keičiami. Kas metai kiekviena ginklų rūšis privalo duoti kongresui pranešimus atskirai. Marinų Korpas turi būti nemažiau, kaip trijų divizijų sudėties. Karo Laivynas kontroliuoja savo aviaciją. Ir užtikrinama, kad Tautinės Gvardijos funkcijos nebus panaikintos ar pakeistos.

• Atominis povandeninis laivas Nautilus praplaukė pasinėręs per Šiaurės Ašigalį, kuris yra padengtas ledų kalnais. Jis pasinėrė ties Aliaska ir iškilo ties Grenlandija. Laivo kapitonas W. R. Anderson apdovanotas ordinu, o įgula atžymėjimo medaliais.

Šis praplaukimas turi istorinės reikšmės Šiaurės Ašigalio pažinimo, kariniu ir prekybiniu atžvilgiais. Kariniu požiūriu tai patvirtina galimybę, kad pov. laivas, ginkluotas atominėm raketom, gali saugiai lindėti po ledais ir, reikalui esant, gali išlįsti ir paleisti Rusijon savo raketas.

• Aviacija sėkmingai išbandė ATLAS tarpkontinentinę balistinę raketą, kuri puikiausiai nuskrido 6,000 mylių. Jos vairavimas negali būti priešo sutrukdytas. Bandymai tęsiami toliau, bet, reikalui esant, ją jau dabar gali pasiųsti Rusijon.

• Ramiajame Vandenyne rugpiūčio 1 d. buvo iššauta ir išsprogdinta atominė raketa. Sprogo labai augštai. Buvo matyti už 700 mylių. Ši raketa apibūdinama, kaip priešraketinė raketa, skirta numušti priešo tarpkontinentine raketą. **J. L.**

SLAPTAS MOKSLININKŲ MIESTAS SIBIRE

Sovietinių mokslininkų susirinkime, mokslų akademijos pirmininkas prof. Nikolaj Lavrentijev išdėstė fantastinį planą apie slapto miesto statymą Sibire, kur mokslininkai darys įvairius bandymus ir vykdys raketų iššovimą į mėnulį. Ten bus sukoncentruotos visos mokslų šakos, kad bendromis jėgomis užbaigtų milžinišką darbą: paruošti raketas, iššauti į

mėnulį ir ten įrengti sovietines bazes tarplanetinėms kelionėms. Tame mieste bus apgyvendinta 20,000 mokslininkų: inžinierių, technikų ir įvairiausių specialistų. Studijuojantieji ir praktikuojantieji studentai bus apgyvendinti ten pat. Visos pastangos bus nukreiptos į sprausminius motorus, atomines raketas ir automatizaciją. Tą miestą(kuris gal yra jau statomas) rusai vadina "autobusų" stotim į mėnulį.

Pirmoji 2,000 mokslininkų grupė į naują miestą turi persikraustyti dar šiais metais.

Atominės energijos specialistai, kurie ten apsigyvens, dirbs savo srityse prof. Igoriui Kurchatovui vadovaujant, kuris vakariečių mokslininkams yra pažistamas, nes jis turėjo progą išvykti iš "rojaus" ir pamatyti Vakarus.

Pabrėžta, kad to miesto svarbiausiu uždaviniu bus — automatizacija. Sako, kad toje srityje pasiseks įgyvendinti projektą — padarvti t. v. "galvojančias mašinas".

Kita mokslininkų sekcija užsiims hydrodinamikos ir elektrotechnikos bandymų dalykais, traukiant įvairiausias žaliavas iš Sibiro mineralinių šaltinių.

Bet šio miesto pačiu pagrindiniausiu tikslu bus pagaminti fantastines raketas ir jas iššauti į mėnulį.

Pagal tas informacijas, raketos nebus iššaunamos nuo gelžbetoninių stovų, bet bus padaryti t. v. įsibėgėjimai augštyn į kalną. To miesto įdubime bus padarytas įsibėgėjimas — takas, vedantis į kalną. Pradžioje raketa pradės judėjimą lygioje vietoje, vėliau kils augštyn, o jau "žemės kelionės" pačioje pabaigoje, bet vis dar kalno viršūnės "atsirėmus" — šaus statmenai į mėnulį.

Susirinkusiems buvo pademonstruotas ir filmas, parodantis, kaip iš tokio "įsibėgėjimo" raketos bus iššaunamos į mėnulį.

Be to, buvo išaiškinta kaip ir kokios bus tos raketos, jų kontrolė, skridimo valdymas ir pats mėnulio pasiekimas.

Tarp kitko, mokslininkai galėsią ir stebėti raketos visą kelią nuo pat žemės iki mėnulio per paprastus televizijos aparatus.

Prof. Klebčevič pareiškė, kad jis pilnai įsitikinęs, jog pirmoji raketa į mėnulį bus iššauta 1960 metais.

"Slaptasis miestas" yra statomas netoli Novosibirsko saugumo sumetimais. Turima omenyje, kad ten yra saugiausia vietovė, nes, karui ištikus, priešo sviediniai ten nedalėks. Kaip žinome, penkmečio planas apima visą Sibirą, kaip pramonę decentralizuojant, taip ir naujas statybas vykdant.

Naujas mokslininkų miestas bus aprūpinamas maistu ir kitokiomis reikalingomis prekėmis betarpiai iš Novosibirsko. Novosibirskas turi sunkiąją pramonę, mokyklas, institutus, ligonines, viešbučius, didelį sporto stadioną ir patį didžiausį visoje Sovietų Sąjungoje teatrą.

Visus šituos sumanymus, o ypač patį sunkiausį fizinį darbą, aišku, atliks milionai nuplyšusių ir alkanų vergų, kurių skaičiun įeina nemažas kiekis ir lietuvių.

K. M. Juozas Šarūnas

APIE KURSKO MŪŠĮ

Tarybinio žurnalo "Mokslas ir Gyvenimas" 1958 m. vasario mėn. numeryje (Nr. 2) tilpo gen. maj. V. Karvelio straipsnis "Lietuviškoji divizija Kursko mūšyje", su kuriuo verta susipažinti ir mūsų skaitytojams. Šiai lietuviškai divizijai, apie kurią straipsnyje yra kalbama, tuo metu vadovavo pats jo autorius, kuris ir pasakoja apie šios divizijos pasirodymą Kursko mūšyje 1943 m. vasarą.

Kaip straipsnyje yra pažymima, Kursko mūšis susidėjo iš dviejų tarpsnių: gynimosi (liepos 5—11 d.) ir priešpuolio (liepos 12 — rugpjūčio 23 dienomis). Priešpuolyje buvo sutriuškintos dvi stambios vokiečių kariuomenės grupės ir sužlugdytas jų vadovybės mėginimas įvykdyti savo didįjį puolimą.

Savo straipsnyje gen. maj. V. Karvelis rašo:

"Liepos 5 d. švintant, hitlerininkų kariuomenė stambiomis jėgomis su gausia nauja technika, aviacija pradėjo plačiu baru pulti. Priešui pavyko bent kiek atstumti mūsų divizijos kairįjį sparną. Tačiau dėl gerai parengtos gynybos, dalių manevravimo, tinkamo ugnies panaudojimo reikiamose kryptyse, o svarbiausia dėl divizijos karių atsparumo ir sugebėjimų, priešo įžūlios atakos buvo sulaikytos. Jam padaryta daug nuostolių ir liepos 6 d. vakare mūsų daliniu kontraatakomis divizijos baras vėl buvo atstatytas.

"Kairiau mūsų divizijos, kur priešas nukreipė pagrindinį smūgį, jam pavyko įsibrauti kiek giliau į mūsų kaimynų gynybą. Tačiau ir ten, netekęs daug žmonių ir technikos, jis buvo sulaikytas.

"Iki liepos 23 d. lietuviškoji divizija atlikinėjo savo bare žvalgybas, keitė barus, senus perduodama kitiems junginiams, ir susitelkė puolimui į pietų rytus nuo Aleksejevkos.

"Gavusi Armijos vado įsakymą, liepos 23 dienos rytą divizija pradėjo pulti.

Priešas neišlaikė ir ėmė trauktis, atkakliai priešindamasis. Jo pasitraukimo ribos iš anksto buvo gerai parengtos: gilūs apkasai-tranšėjos, susisiekimo eigos, gerai įrengtos sekyklos, žeminės ir slėptuvės, ir visa tai gerai maskuota.

Lietuvos pasiuntinys Washingtone J. Kajeckas deda vainiką prie Amerikos Nežinomų Kareivių karstų. Alda nuotr.

DIDIEJI TESTAMENTININKAI

Šimtai iš mūsų atsimename, kai Kauno aerodrome prieš 25 m. su didžiausiu entuziazmu, džiaugsmu laukėme lyg stebuklo, pasirodant "Lituanicos", kurioje skrenda sparnuoti du lietuviai iš Amerikos į Lietuvą.

Palūžo visų viltis, užgeso džiaugsmas, nutilo juokas ir gilus skausmas apgaubė visų širdis, kuomet tyliąją nakties valandą mus pasiekė žinia, kad drąsūs, ryžtingi, nepalaužiamos valios du Lietuvos sūnūs lakūnai kpt. Stepas Darius ir ltn. Stasys Girėnas, perskridę audringąjį Atlantą, dėl iki šiol neišaiškintų aplinkybių, žuvo visai prie Lietuvos slenksčio, prūsų žemėje, Soldino miške.

Kaunas iš tikrųjų buvo pasiruošęs karžygius triumfališkai sutikti, bet deja...

Lakūnai Darius ir Girėnas savo didvyrišku žygiu ir šiurpia mirtimi surišo Ameriką ir Lietuvą draugiškumo ryšiais ir tapo to draugiškumo simboliais.

Darius ir Girėnas buvo gimę Lietuvoje. Abu buvo atvežti tėvų į Ameriką dar visai jauni vaikai. Čia išaugę, išsimokslinę ir savanoriais atitarnavę Amerikos kariuomenėje, kuri visais laikais kovoja dėl visų tautų laisvės ir nepriklausomybės, Amerikos laisvės prieglobstyje ir jos technikos pažangoje subrendę, bei savo protėvių karžygiška dvasia apsišarvoję, savo žygiu siekė Amerikai ir Lietuvai garbės.

Už tai jiems niekas jokių premijų nebuvo skyręs, niekas aukso kalnų nežadėjo ir iš niekur garantuoto atlyginimo nedavė. Jie gerai žinojo, kad visa tai daro ne dėl savęs, kiek dėl Amerikos ir dar daugiau dėl tėvynės Lietuvos. Jų kelrodžiu buvo šūkis: New York — Kaunas arba mirtis! Jie paliko Jaunajai Lietuvai testamentą, persunktą istorinėmis tiesomis, kuri mes visi privalome vykdyti, t.y. siekti savajai tautai laimėjimų, arba žūti.

Nenuostabu, kad jų tragiškos mirties sidabrinę sukaktį minint sujudėjo daugelio vietovių lietuviai, o ypač Čikagos lietuviška visuomenė savo didingoje eisenoje ir minėjimo metu prie Dariaus ir Girėno paminklo parodė savo pagarbą jiems.

Minėjimas Čikagoje įvyko š.m. liepos 20 d. ir buvo suruoštas pastangomis suorganizuoto komiteto iš Dariaus-Girėno posto pareigūnų bei Čikagoje esančių įvairių organizacijų atstovų. Komitetui vadovavo ir jį pravedė nenuilstamas visuomenininkas Dr. Stepas Biežis ir ramovėnas Kęstutis Dirkis. Minėjimo metu prie paminklo kalbėjo. J. Kajeckas — Lietuvos atstovas Vašingtone, A. E. O'Konskis — kongreso narys, Dr. Daužvardis — Lietuvos Konsulas Čikagoje, Richard J. Daley — Chicagos miesto burmistras, P. Dargis — S.L.A. pirmininkas ir J. Talalas — spaudos komisijos p-kas — perskaitė labai prasmingas rezoliucijas.

Parade dalyvavo: 5 armijos orkestras su vėliavų vora, JAV jūrininkų orkestras, moterų vienetas "drill team", 45 artilerijos bataliono junginys, Amerikos Legiono postas, Don Varno ir Dariaus-Girėno postų vėliavos su veteranais, "4018" traukinys, Chicagos miesto gaisrininkai, Čikagos miesto policijos junginys ir beveik visos lietuviškos organizacijos su savo vėliavomis. Minėjimas buvo labai gražus ir įspūdingas. Toks gausus dalyviais ir žiūrovais minėjimas Čikagoje buvo pirmas.

Pov. Dirkis

Prieš pasipriešinimo ribas ir atskiras pozicijas buvo įrengtos įvairios kliūtys. Ypač didelį dėmesį hitlerininkai kreipė į minavimą, užminuodami ištisus laukus, o traukdamiesi ir kelius, lauko keliukus, atskiras prieigas, pastatus, net šulinius ir daržus.

Mūsų pionieriams teko daug padirbėti tas kliūtis šalinant. Jie dirbo labai sąžiningai ir rūpestingai, tačiau kadangi puolimas vyko gan dideliais tempais, daug vietų likdavo ir neišminuotų. Jomis paskiau užsiimdavo jau armijos ir fronto pionieriai.

"Puolimas truko be paliovos tris savaites. Divizija sėkmingai forsavo Okos ir Kromos upes, o tai priešo ugnies įtakoje gana sudėtingi veiksmai.

"Divizija sėkmingai įvykdė savo uždavinį ir užbaigė šias operacijas prie kaimo Litva. Divizijos paskutinę šioje kryptyje puolimo dieną į pietvakarius nuo kaimų Litva ir Kozly įvyko didelės tankų kautynės. Joms pasibaigus, kelių kilometrų plote gulėjo šimtai sudaužytų ir sudegintų tankų. Iš kai kurių dar smilko dūmai, liepsnojo ugnelės, kai kur gulėjo sudegę ar apdegę tankistų lavonai. Klaikus vaizdas.

"Šiose puolamosiose kautynėse divizija, be pertraukos kaudamasi, nužygiavo 120 km, išvadavo 60 gyvenviečių. Priešui padaryti rimti nuostoliai: nukauta keliolika šimtų hitlerininkų karių, sunaikinta kelios dešimtys tankų, artilerijos pabūklų ir minosvaidžių, daug kulkosvaidžių. Paimta belaisvių ir karo grobio: kelios dešimtys sandėlių su ginklais, maistu, degalais ir kitu turtu. Jų tarpe du dideli sandėliai su cheminiu turtu. Juose buvo rasta labai daug puolamojo pobūdžio cheminio turto: įvairių kalibrų ir rūšies cheminių sviedinių, minų ir kito ko...

"Už šias kautynes divizijai išreikšta vyriausiojo kariuomenės vado, fronto, armijos bei korpo vadų padėkos. Keliolika šimtų kareivių, seržantų ir karininkų buvo apdovanoti ordinais ir medaliais.

Iš daugelio apdovanotųjų divizijos narsuolių norisi paminėti drąsiąją kulkosvaidininkę Danutę Stanelienę-Markauskienę... Ltn. Vladas Kavoliūnas, už nepaprastą kovingumą kontraatakuojant priešą ir išmušant jį iš Semidvorki, apdovanotas Alekasndro Nevskio ordinu.

1943 m. rugpjūčio 12 d. divizija, užbaigusi kautynes prie kaimo Litva, nuvyko į Tulos rajoną. Ten pasipildė žmonėmis, ginklais technika, transportu ir kitkuo. Po kelių savaičių ji kovėsi su priešu Baltarusijos laukuose ir miškuose, o vėliau su kitais tarybinės Armijos junginiais triuškino hitlerinius okupantus Lietuvoje ir Latvijoje".

Iš šių kelių gen. maj. V. Karvelio straipsnio ištraukų galime susidaryti vaizdą lietuviškosios divizijos, tada kovojusios vieno Lietuvos priešo — Sov. Sąjungos — armijos eilėse prieš kitą jos priešą — Vokietiją. Tada tos divizijos kariai, be abejo, neturėjo kito pasirinkimo ir jų žygis prieš vokiečius okupantus jiems tada reiškė kovą už Lietuvos laisvę, kurios jie, deja, nesulaukė.

Edv. Šulaitis

Dariaus - Girėno minėjimas Soldine, jų žuvimo vietoje. Kalba Dariaus duktė, atvykusi iš Kauno. Minėjimas įvyko š.m. liepos 16 d. Darbininko klišė.

DIDŽ. GERB. P. REDAKTORIAU,

Prašau neatsakyti patalpinti artimiausiame "Kario" nr. šį mano laišką.

Sakoma, kad dėl smulkmenų ginčytis nėra reikalo. Bet būna atsitikimų, kai tos smulkmenos užtemdo svarbesnius reikalus ir nušviečia padėtį kitaip negu iš tikrųjų yra buvę.

Tokią smulkmeną pastebėjau skaitydamas gerbiamos dr. Sruogienės pastabas dėl mano straipsnio apie Livonijos karą 1600—1611 m.

Dr. Sruogienė rašo: "Tačiau... esu nustebusi straipsnio pradžioje taip griežtu pasmerkimu mano "Lietuvos istorijoje" duoto 1600—1611 m. karo aprašymo, kada p. O. Urbonas kategoriškai tvirtina: "tikrumoje taip nebuvo".

Toliau p. Sruogienė paduoda visą eilę įdomių ištraukų iš veikalų įvairių istorikų, kurie, neva, turėtų skaitytoją įtikinti, kad "palyginus pagrindinius p. Urbono ir mano tvirtinimus — prieštaravimų nematau". Aišku, prieštaravimų pagrindiniuose dalykuose ir nėra, išskyrus vieną dalyką, kurį p. Sruogienė, matomai, skaito smulkmena, bet kuriam aš duodu šiek tiek daugiau reikšmės.

Dr. Sruogienė rašo: "Mano pasakyta, kad Švedijos karalius Karolis IX (faktiškai jis tuo metu karalium dar nebuvo — O. U.) su didele kariuomene užėmė Suomiją, Narvą, Taliną ir grėsė Lietuvai priklausančiai Livonijai. Ar tas nėra tas pats, ką teigia O. Urbonas".

Žinoma, tas pats.

Bet "Lietuvos istorijoje", 518 psl. parašyta: "Tada Žygimantas Vaza... be seimo žinios davė Vendeno vaivadai įsakymą pulti švedus". Ir toliau seka kaip tik ta pagrindinė smulkmena, kuriai ir yra taikomi mano žodžiai: "tikrumoje taip nebuvo". Sekantis p. Sruogienės sakinys skamba: **"Taip užkabintas** (mano pabraukta) Karolis su 24,000 švedų kariuomene įžengė į Livoniją?" Šito sakinio redakcija aiškiai nusako, kad casus belli buvo tas vaivados puolimas. Kitais žodžiais, kad karą išprovokavo Žygimantas, kad jis yra to karo kaltininkas. Bent aš asmeniškai kitaip to sakinio suprasti negaliu.

P. Sruogienė dar prideda: "Toliau p. Urbonas tvirtina: 'apie kokį tai Vendeno vaivados išsišokimą niekur nė vieno žodžio nesu radęs'. Jeigu apie tai švedai nežinojo, tai visai nereiškia, kad tikrumoje taip nebuvo".

Kaip tik dėl to, nes, jei švedai apie tai nežinojo, tai tas įvykis negalėjo iššaukti ir karo.

Visi prieš karą daryti Farensbacho veiksmai buvo ne kas kitas, kaip paprasti kasdieniniai pasienio susidūrimai. Anais laikais tai buvo įprastas dalykas, ir nieks jiems ypatingos reikšmės nepriduodavo. Kad Farensbachas darė, kur tik galėdamas, švedams visokias "šunybes" yra aišku, bet tikra karo priežastis anaiptol nebuvo "Karolio užkabinimas", kaip tvirtina p. Sruogienė, bet Karolio aspiracijos į visą Livoniją. Nieks negali ginčyti, kad ir Žygimantas turėjo savo tikslų ir stengėsi juos siekti, bet skirtumas glūdi tame, kad Žygimantas prieš švedus buvo visiškai bejėgis, o Karolio tas karas buvo stropiai rengiamas ir planingai ruošiamas.

Prašau priimti mano tikros pagarbos pareiškimą. **O. Urbonas**

LIETUVOS NEMATĖ, BET JĄ MYLĖJO

Negailestinga mirtis amerikonišku tempu ir visai nelauktai skina lietuvių tautos veikėjus pačiame amžiaus žydėjime ir kūrybiniame vidurkelyje. Taip š.m. birželio 3 d. išryto, vos saulei patekėjus, mirė Didis Lietuvis adv. Antanas Olis, Čikagos sanitarinio distrikto prezidentas, Amerikos Lietuvių Tarybos vicepirmininkas, tautinės srovės Amerikoje vadas ir žymus JAV politikas — jis mirė Billings Memorial ligoninėje Čikagoje.

Jis buvo vienas tų Amerikoje gimusių ir augusių ir augštus mokslus išėjusių lietuvių, kuris nors nėra matęs Lietuvos, tačiau buvo ją pamilęs visa savo dvasia, jautęs pareigą, kad reikia savo tėvų kraštui dirbti, aukotis ir jį mylėti. Antanas Olis yra gimęs, augęs ir augštuosius mokslus išėjęs Čikagoje. Jo tėvas Antanas Olšauskas buvo savaitraščio "Lietuva" leidėjas ir banko savininkas.

Velionis buvo išėjęs teisių mokslą Čikagos universitete ir baigęs muzikos konservatoriją, kurį laiką vertėsi advokatūra; pastatydino Čikagoje teatrą "Ramova". Nuo pat jaunystės buvo aktyvus įvairių lietuvių organizacijų narys: Birutės choro, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje ir Lietuvių Tarybos; vėliau tapo Amerikos lietuvių tautininkų vadu, bei respublikonų vadu.

Velionies lietuviškumas iškelia į augštybes tėvų vaidmenį.

Lietuviškumą jis paveldėjo iš savo tėvo Antano Olšausko, Čikagos lietuvių gyvenime suvaidinusio didelį vaidmenį ir savo vardą įrašiusio į mūsų tautos istoriją, ne tik kaip laikraščio redaktoriaus, bet ir kaip daugelio lietuviškų knygų leidėjo. Jis pasirūpino, kad sūnus išaugtų geru lietuviu patrijotu. Jo motina išmokė savo sūnų gražiai lietuviškai kalbėti.

Velionis buvo vienas Balfo organizatorių ir visą laiką buvo jo direktoriumi. Amerikos Lietuvių Taryboje daug metų buvo vicepirmininku ir Vykdomojo Komiteto nariu. Velionis organizavo tautinius seimus ir rengė Washingtone sąskrydžius. Turėjo nepaprastai daug energijos, sumanumo ir gabumų ir mėgdavo vykdyti didelius planus, kad parodytų amerikiečiams lietuvių kultūrinį pajėgumą ir valstybinį jų subrendimą. Politinė ir visuomeninė A. Olio veikla buvo labai šakota. Tikriausiai mažai kas žino, kad jis buvo ir muzikas, kad jis vadovavo Birutės chorui, kad Pasaulinėje parodoje Čikagoje 1934 m. jis dirigavo Čikagos simfoniniam orkestrui ir t.t. Čikagoje jis buvo giliai įsijungęs į miesto ir apskrities politiką, aktyviai dalyvaudamas apie 20 metų, išrinktas į Sanitary District prezidentus, jis išbuvo juo apie 12 metų.

Apleisdamas šį pasaulį, jis paliko didelę spragą, kurią vargu bus galima užpildyti. Savo nesuinteresuotu patriotizmu, dideliu garbingumu, kristaliniu sąžiningumu ir nenuilstamu darbštumu, jis švietė patraukliu pavyzdžiu tai aplinkai, kurioje jam teko dirbti ir gyventi. Jo šviesus pavyzdys patraukė į lietuvišką kelią nevieną čia gimusį ir augusį, kurie tapo jo pasekėjais ir naudingais Lietuvai vyrais.

Jo mirtis išima stiprų ramstį iš Lietuvos laisvinimo jėgų, kurių turime tiek nedaug ir kurių mums tiek daug reikia. Jam priklauso didelė, užtarnauta garbė, kad jis visą savo gyvenimą laikė iškėlęs taip augštai Lietuvos vėliavą, ir kad palaikė gyvą Lietuvos dvasią šitoje laisvoje šalyje — Amerikoje.

Laidojant pro jo karstą pražygiavo tūkstančiai lietuvių ir kitataučių, jo karstas skendo gyvų gėlių gausybėje, vainikų su reikšmingiausiais užrašais nuo artimųjų, draugų, vienminčių, įvairių lietuviškų organizacijų bei Čikagos miesto ir apskrities augštųjų pareigūnų. Jo palaikus palydėjo į amžinybės vietą šimtai Čikagos lietuvių ir svetimtaučių su Čikagos miesto burmistru Deley ir Illinois gubernatorium Stratonu priešakyje.

Velionis paliko giliai liūdinčią žmoną Verną, dukterį Joaną ir 3 anūkus. Šv. Kazimiero kapuose atsisveikinimo žodį tarė konsulas Daužvardis.

Pov. Dirkis

AUKOJO JUBILĖJINIAM "KARIO" NUMERIUI IŠLEISTI 1958 M. LAPKRIČIO MĖN.

1.	LVS RAMOVĖ Cleveland'o Sk.	$30.00
2.	LVS RAMOVĖ New Jersey Sk.	10.00
3.	LVS RAMOVĖ New Yorko Sk.	25.00
4.	Petrauskas Vytautas, Ill.	5.00

Lietuvos kariuomenės 40 metų sukakčiai atžymėti yra leidžiamas padidintas KARIO lapkričio mėnesio numeris.

Mūsų Bendradarbius maloniai prašome šiam numeriui medžiagą ir nuotraukas, iš Lietuvos kariuomenės gyvenimo įvairiais laikotarpiais, prisiųsti Redakcijon ne vėliau, kaip iki spalių 15 d.

Medžiaga, kuri tilps šitame KARIO numeryje, lies Lietuvos kariuomenės kūrimosi laikotarpį, Laisvės kovas, kariuomenės gyvenimą nepriklausomybės laikotarpyje, kariuomenės sunaikinimą, Lietuvos Savisaugos dalis, Vietinę rinktinę, partizanus ir Šaulių sąjungą.

Tame pat KARIO numeryje numatoma atvaizduoti RAMOVĖS Organizacijos veiklą. Visus RAMOVĖS skyrius prašome siųsti skyrių susirinkimo, arba valdybų nuotraukas su trumpa to skyriaus istorija ir jo veiklos apžvalga.

New Yorko RAMOVĖS skyriaus valdyba paskyrė $25.00 premiją už straipsnį, tilpusį 1957 m. KARYJE. Premijuotiną straipsnį atrinkti yra sudaryta komisija iš trijų narių: K. Kepalas, J. Kiaunė ir Z. Raulinaitis.

Kaina
2 Lt — ct

DĖMESIO VASAROTOJAMS

STONY BROOK LODGE, Pr. Lapienės vedama vasarvietė, šiemet yra persitvarkiusi naujais pagrindais. Kambariuose su privačiomis voniomis ir dušais gali gyventi po kelis asmenis be papildomo mokesčio. Vietoje yra puikus restoranas, kur svečiai labai prieinamomis kainomis gali pasirinkti maistą iš turtingo meniu. Rezervacijos priimamos prisiunčiant po $25 rankpinigių už kambarį. Kambarių kainos nuo $25 iki $50 savaitei.

Adresuoti: STONY BROOK LODGE, STONY BROOK, LONG ISLAND, N. Y.

Susisiekimas: 25 A arba iš Jamaica Long Island traukinių iki Stony Brook geležinkelio stoties (ant (25 A). Nuo čia viena mylia į šiaurę. Atstumas nuo New Yorko — 55 mylios.

S. ir E. KRAUNAIČIŲ vasarvietė Catskill kalnuose nuo gegužės 15 d. priima svečius (pranešti bent dieną anksčiau) ir užsakymus vasarai ir taip pat Decoration Day.

Rašyti: Sophie Kraunaitis, DRUSKONIE HALL, ANDES, N. Y., arba telefonuoti ANDES 2781 (nuo 7 v. v.)

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Studia Lituanica, MAŽOJI LIETUVA, I tomas, studijų rinkinys. Išleido Lietuvos Tyrimo Institutas New Yorke. Gražiai išleista ir gausiai iliustruota, 327 psl. Kaina $5.00, užsisakyti: Lithuanian Research Institute, Inc., 70 Fifth Ave., New York 11, N. Y.

J. Švaistas, TRYS ŽODŽIAI, novelės, 176 psl., kaina $2.00. Išleido autorius Čikagoje.

A. Rūkas, SUŽALOTIEJI, romanas, 245 psl. Išleido NIDA Londone — $1.00.

VARPAS 3-4 nr., 1958 m., neperiodinis leidinys. Turinyje vertingų straipsnių apie V. Kudirką, Nepriklausomą ir pavergtą Lietuvą ir Jaunimo pasisakymus.

AUKOJO KARIUI:

1.	LVS RAMOVĖ Cleveland'o Sk.	$203.75
2.	Brazdžionis Balys, Ill.	5.00
3.	Kaklauskas Juozas, Ohio	5.00
4.	Ponas X., Mass.	5.00
5.	Budvidis Pranas, Canada	4.00
6.	Tveras Antanas, Ill.	4.00
7.	Valaitis Jonas, Ill.	4.00
8.	Černius Jonas, Mich.	2.00
9.	Gedminas Rimvydas, Ill.	2.00
10.	Svilas B., Mich.	2.00
11.	Tervydis Vladas, Ill.	2.00
12.	Ugianskis Juozas, Mich.	2.00
13.	Usvaltas Juozas, Canada	2.00
14.	Girčys Balys, Ill.	1.80
15.	Balčiūnas Jonas,	1.00
16.	Eigelis A., Pa.	1.00
17.	Jatulis Iz., N. J.	1.00
18.	Dr. Narbutas A., Ill.	1.00
19.	Bulika Juozas, Ill.	0.50

KARIO nuoširdi padėka aukojusiems.

STASYS BUTKUS

VYRAI GEDIMINO KALNE

PIRMŪNO—SAVANORIO KŪRĖJO ATSIMINIMAI

"Aušros" Leidyklos leidinys. 232 psl. dail. Alf. Krivicko aplanko. Verta paskaityti jaunimui ir senimui. Kritikų pagirta ir plačiai spaudoje paminėta.

Prašykite lietuviškuose knygynuose arba rašykite: J. VALAKAS, 408 So. 2nd. St., Brooklyn 11, N. Y. Kaina — 2 dol. 20 c.

ATSKIRO NR. KAINA — 60c.

DIRVA ★★★ THE FIELD

Dukart savaitinis, leidžiamas Vilties D-jos. Išeina Clevelande pirmad. ir ketvirtadieniais. Redaktorius: Balys Gaidžiūnas.

PRENUMERATA: metams $8.00. Atsk. Nr. kaina 10¢.

Adresas:
1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

KARIO LEIDINIAI

gaunami pas KARIO platintojus:

H. Sienkievičiaus KRYŽIUOČIAI,
istorinis romanas
I tomas
$3.50
II tomas
$3.50
III tomas
$3.50

KARIO skaitytojai, užsisakydami tiesiai iš KARIO, visus tris tomus gauna tik už $8.00.

DARBININKAS
VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS!
Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	$6.00
Brooklyne	6.50
Užsienyje	6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION
SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

JURGIS REKEŠIUS
LIETUVIS LAIKRODININKAS
65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

★

Prenumerata $4.50 metams
Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomnę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.